

Activități sindicale
educaționale | **Comitetul executiv**

Rezultatele proiectului Qualizmove

**Educație sindicală pentru o Europă
adâncită în solidaritate!**

**Scopuri și obiective, strategii și metode în
educația politică transnațională**

Activități sindicale |
educaționale | **Comitetul executiv**

Rezultatele proiectului Qualizmove

Educație sindicală pentru o Europă adâncită în solidaritate!

**Scopuri și obiective, strategii și metode în
educația politică transnațională**

Comitetul Executiv al IG Metall, Departamentul pentru Activități sindicale educaționale

Quali2move

Imprint

Editorial Desk

IG Metall Vorstand, FB Gewerkschaftliche Bildungsarbeit
Wilhelm-Leuschner-Straße 79, 60329 Frankfurt am Main
Bertin Eichler, Ulrike Obermayr, Tom Kehrbaum

Project title

Qualizmove – Development and dissemination of a labour-policy understanding of education in Europe

Editors

Claudia Kaczmarek, Tom Kehrbaum, Martin Roggenkamp

Authors

Tom Kehrbaum, Clemens Körte, Oskar Negt, Adam Ostolski, Martin Roggenkamp, Fernando Benavente Tendillo, Christine Zeuner

in cooperation with:

Liviu Apostoiu, Hasan Arslan, Mehmet Beseli, Mihaela Darle, Christopher Dreßen, Bettina Ellermann-Cacace, Geles Garcia, Cecilia Gostin, Ron Kelly, Marie Madden, Mary O'Brien, Isabelle Ourny, Pilar Mena, Concetta Sabine Mugavero, Bernd Overwien, Dorota Obidniak, Veronika Ostrogonac, Ferdije Rrecaj, Arne Schneider, Marija Varasimaviciene, Lina Varasimaviciene (geb. Strolaite), Luminita Vintila

Fotos

Christopher Dreßen

Setting and design

visualisierung & konzepte, Braunschweig

The Project “Qualizmove” is funded by the European Commission Directorate for Employment, Social Affairs and Inclusion within the framework of Industrial Relations and Social Dialogue (heading 04.03.03.01).

The sole responsibility lies with the author.

The Commission is not responsible for any use that may be made of the information contained herein.

Frankfurt/Main, December 2012

Partners in the project Quali2move

- Berufsbildungswerk (bfw) – Germany
- Birleşik Metal İş (BMI) – Turkey
- Cartel ALFA – Romania
- European Trade Union Institute (ETUI) – EU
- IG Metall – Germany
- Institute for the Development of Employees Advancement Services (IDEAS) – Ireland
- Instituto de Formación y Estudios Sociales (IFES) – Spain
- Österreichischer Gewerkschaftsbund (ÖGB) – Austria
- Unification of Lithuanian Metalworkers' Trade Unions (Litmetal) – Lithuania
- Związek Nauczycielstwa Polskiego (ZNP) – Poland

Cuprins

Prefață	5
Introducere	8
Capitolul 1	
Declarație de intenție pentru un sindicat transnațional al educației în Europa	10
Capitolul 2	
Europa în criză? (Oskar Negt)	13
Capitolul 3	
Criza de integrare europeană și luptele sociale (Adam Ostolski)	20
Capitolul 4	
Prin educație Europa va depăși criza! (Tom Kehrbaum)	28
Capitolul 5	
Cetățenie și educație civică (Christine Zeuner)	43
Capitolul 6	
Promovarea unei conștiințe sociale europene prin educație sindicală (Martin Roggenkamp)	55
Capitolul 7	
Metodologia în educația civică interculturală (Clemens Körte/Fernando Benavente Tendillo)	64
Capitolul 8	
Paralele între abordările activității educaționale a sindicatelor din Europa (Martin Roggenkamp/Tom Kehrbaum)	75
Capitolul 9	
Glosar	86
Concluzie	
Perspectivă	88
Apendice	
Metodele educației interculturale	91
Autoare și autori	107
Descrierea organizațiilor	108
Bibliografie	109

Prefață

Crizele ilustrează întotdeauna nevoia de învățare socială. În acest sens valoarea ridicată a educației este de necontestat atunci când vine vorba de ieșirea Europei din criză. Deși nu este clar încă ce concluzii pot fi trase din criză și ce educație poate ajuta la ieșirea din criză, credem că un public european critic trebuie să însoțească strategiile de a depăși criza. Dezvoltarea educației în acest sens și inițierea unei schimbări solide de curs în Europa a fost sarcina proiectului Quali2move.

Strategiile de gestionare a crizelor politice

În mijlocul celei mai grave crize economice din Europa modernă, cu respingeri sociale diferite în statele membre afectate, Consiliului European din iunie 2010 a stabilit noua strategie Europa 2020, care să arate calea europeană viitoare. Astfel a fost înlocuită strategia de la Lisabona din anul 2010, care a avut drept scop “a face Europa drept cel mai competitiv și dinamic spațiu economic bazată pe știință din lume”¹ pentru Europa. Statele membre ale Uniunii Europene ar fi trebuit deci ca până în 2010 să atingă o “creștere economică durabilă cu locuri de muncă mai multe și mai bune și o mai mare coeziune socială” (ibid.).

Acest obiectiv s-a dovedit a fi o declarație de intenții optimistă, care a redus întreaga dezvoltare viitoare a sistemului politic european la o analiza economică strânsă și Europa astfel la un “model de afaceri”. Criza actuală arată că, deși există o predominantă de principii economice, cele sociale sunt neglijate, iar structurarea politică se poate dezvolta cu greu.

Dacă ne uităm astăzi la Europa noastră, vom vedea șomajul extrem de ridicat în rândul tinerilor, diferențe sociale în creștere din cadrul statelor membre, bariere în calea accesului la educație, oameni care trăiesc pe stradă, pentru că ei nu mai pot plăti pentru casa lor, și directori financiari care după o perioadă scurtă de prudenta scot dopuri de șampanie din nou.

¹ http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_de.htm

Democrația are nevoie de o voință a poporului

Economia trebuie să fie mijloc pentru atingerea unui scop de dezvoltare socială a unei comunități. Condiția politică a companiilor este, prin urmare, evaluarea a cât de drept și social se desfășoară economia în contextul proceselor democratice globale. Istoricul olandez Geert Mak spune:

“Cel mai important lucru este faptul că în Europa, politica și democrația sunt din nou în centru.”

(Mak 2012, S. 142)

Pentru a ieși din șoc și din rigiditatea de acțiune a Europei, continuă Mak (ibid.), “trebuie ca noi, cetățeni europeni, să vrem ceva - și asta este, de asemenea, o parte din problema, pentru ca am uitat de fapt acest lucru.”

Astfel descrie Mak cu exactitate punctul de pornire și tema proiectului “Quali2move”. Este vorba despre întrebarea cum poate fi stimulată o conștiință socială europeană prin intermediul educației care nu numai ne încurajează pe noi, europenii, și face posibilă evaluarea cauzelor crizei și a trage concluzii corecte din aceasta, ci și de asemenea de a găsi căi solide pe care putem merge împreună în viitorul Europei.

Mediul de lucru și de viață ca bază pentru învățarea democratică în Europa

Aceste trasee nu trebuie să fie recreate, ele sunt de mult timp disponibile: educația sindicală în Europa este legată de la începutul industrializării de experiențele directe zilnice de muncă și de viață lumea a europenilor și configurează de peste o sută de ani condițiile sociale reale ale oamenilor.

În dezbaterile europene referitoare la experiența de învățare democratică aceste experiențe sunt adesea trecute cu vederea sau înlăturate. Împreună cu conținut dovedit practic, metode, concepte și instrumente care formează o bogăție nemăsurată

educațional care este de o importanță fundamentală în depășirea crizei în Europa. Aici vedem cheia pentru integrarea europeană, care poate fi doar o integrare economică, socială și politică. Numai printr-o politică care implică pe deplin persoane în proiectarea acestei sarcini de integrare, se poate introduce o solidaritate de schimbare europeană, desigur, într-o economie globală, durabilă și socială, așa cum este prevăzută în noua strategie Europa 2020.

Strategia Europa 2020 este “creșterea” în centru, care ar trebui să fie “inteligentă, durabilă și integrativă”. Acesta este un program de mobilitate a tinerilor (mișcarea de tineret) și politicienii

“au recunoscut la nivel european [...] că educația și formarea pentru dezvoltarea societății actuale bazate pe cunoaștere și economie sunt esențiale”. De aceea “Strategia UE [...] pune accentul pe cooperarea între țări și învățarea reciprocă” (ibidem).

Formarea autodeterminării, participarea și solidaritatea în Europa

În cadrul proiectului “Quali2move” partenerii din șapte țări europene au pus în general accentul pe aspectele sociale și politice a învățării solidare. Scopul a fost de a prezenta cunoștințe și experiență într-un spațiu transnațional, în scopul de a dezvolta un model comun european de educație democratică și solidară. În acest sens au fost luate în considerare aspecte ale comunității de muncă, educație și sociale într-o dimensiune europeană și de acțiune.

Rezultatele prezentate în acest manual ale proiectului “Quali2move” se leagă astfel de obiectivele Strategiei Europa 2020. Dacă aceste obiective sunt atinse la nivel european și național, rezultatele actuale ale proiectului trebuie luate în considerare. Rezultatele sunt, de asemenea, utile pentru a dezvolta în mod explicit, în afară de educația și formarea profesională, învățarea politică ca bază a unei dezvoltări democratice complete a strategiei Europa 2020. Educația politică ca bază a unei dezvoltări participative a unui stat democratic în Europa, trebuie să fie dezvoltată în viitor mult mai mult transnațional. Numai așa se pot găsi moduri durabile social de ieșire din criza din Europa și poate fi depășit deficitul democratic European printr-o identitate practică și eficientă în sfera publică europeană.

Le mulțumim tuturor celor implicați în proiect pentru solidaritatea tangibilă și munca lor foarte motivată și profesională privind viitorul nostru european comun.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "B. Eichler".

Bertin Eichler

Casier șef al IG Metall

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Ulrike Obermayr".

Ulrike Obermayr

Șef Departament de
Muncă Sindicală în conducerea
IG Metall

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Tom Kehrbaum".

Tom Kehrbaum

Director Proiect Qualizmove
și responsabil pentru Educație
Internațională în conducerea
IG Metall

Introducere

Promovarea judecății critice politice și o conștientizare socială economică sunt obiective-cheie ale educației sindicale tradiționale. Aici educația sindicală este adiacentă la experiențele de zi cu zi ale cursanților. În același timp, mișcarea sindicală se bazează din punct de vedere istoric pe o identitate transnațională. Educația sindicală poate aduce, prin urmare, o contribuție importantă și necesară pentru pregătirea unei sfere publice europene și, astfel, a unei identități europene.

Cu toate acestea există necesitatea de a dezvolta o dimensiune europeană a educației sindicale. O provocare cheie pentru europeanizarea educației sindicale constă în faptul că ofertele și instituțiile care sprijină educația sindicală sunt ancorate la nivel național, regional, sectorial și local. Într-adevăr Institutul European al Sindicatelor ETUI-REHS oferă din ce în ce oferte europene pentru funcționarii sindicali, care sunt axate pe europeanizarea educației sindicale a personalului sindical. Cu toate acestea se deosebesc ofertele cantitativ mai neimportante a instituțiilor de educație sindicală din statele membre ale UE, care diferă încă fundamental în ceea ce privește înțelegerea de bază respectiv a educației și a metodelor de conținut și de predare bazate pe tradiții istorice diferite, diferitele organisme reprezentative și obiective educaționale diferite, astfel încât există o nevoie fundamentală de acțiune cu privire la europeanizarea educației sindicale (Bridgford / Stirling 2007).

Această provocare au preluat-o zece sindicate instituții de educație sindicală din șapte țări din UE, de la nivel european, precum și Turcia, în cadrul programului derulat de UE Relații de muncă și dialog social proiect promovat de IG Metall *Qualizmove – Dezvoltarea și difuzarea unei concepții de formare a forței de muncă politică în Europa*. În cadrul a cinci workshop-uri și faze de lucru intermediare, reprezentanții instituțiilor și sindicatelor au avut un schimb intens despre înțelegerea lor de educație și au dezvoltat pe această bază

o abordare europeană comună a educației, a obiectivelor educaționale, a conținutului și metodelor adecvate pentru promovarea unei identități europene a elevului și o judecată critică politică și, astfel, să contribuie la o conștiință socială bazată pe o sferă publică democratică.

În rezultatele proiectului au fost incluse tradiții educaționale diferite, obiectivele și metodele din șapte țări ale UE, Turcia și de la nivel european. Acestea oferă o bază bună pentru dezvoltarea în continuare a unei înțelegeri sindicale europene și a conceptului de educație politică.

În acest volum sunt prezentate rezultatele proiectului și realizarea acestuia. Manualul nu este conceput doar pentru a permite instituțiilor de formare și cursanților să participe la schimbul intensiv de diversitate a tradițiilor și culturilor de educație sindicală în Europa. Acesta ar trebui să servească, de asemenea, și ca un stimulent și orientare pentru instituțiile de învățământ din alte țări europene, să se gândească la o înțelegere comună a educației europene politice și să se implice în mod activ în dezvoltarea (în continuare) a acestei înțelegeri educaționale, contribuind cu propriile lor obiective educaționale respective – tradiții, culturi și practici. Pentru că la fel cum Europa prosperă pe diversitatea culturală a țărilor sale, o educație politică în Europa trebuie să ia în considerare diversitatea vieții de zi cu zi și experiențele educaționale ale celor care învață în Europa. În cele din urmă manualul servește de asemenea ca un instrument pentru punerea în aplicare a programelor de formare profesională, deoarece combină concepte educaționale și metode care sunt adecvate pentru o educație politică într-un context european.

Manualul este împărțit în trei părți, fiind precedat de rezultatul central al proiectului: o declarație comună a partenerilor de proiect, care prezintă o înțelegere comună cu privire la obiectivele educaționale, provocări, conținut și metode (capitolul 1). Apoi urmează într-o parte a doua parte reflecții teoretice

cu privire la provocările și cerințele pentru educație politică în Europa: *Oskar Negt* analizează actuala criză din Europa într-un context mai larg al semnificației și derivă din ea cerințele de acțiune în domeniul educației și a sindicatelor (Capitolul 2). *Adam Ostolski* a interpretat criza europeană din perspectiva poloneză și prezintă opțiunile posibile de acțiune (capitolul 3). Ambele contribuții se bazează pe prelegerile oamenilor de știință din cadrul evenimentului final al proiectului de la Berlin. *Tom Kehrbaum* analizează relația dintre educație și gestionarea crizelor dintr-o perspectivă istoric-intelectuală și derivă de aici o bază pentru procesele de învățare a educației politice transnaționale (secțiunea 4). *Christine Zeuner* prezintă concepte diferite de educație politică, bazate pe concepte diferite de cetățenie, și introduce dimensiunile cheie și aspectele relevante pentru conceptualizarea educației politice. Această grilă a fost folosită în proiect ca bază pentru dezvoltarea abordării europene a educației (capitolul 5).

A treia secțiune cuprinde principalele rezultate ale proiectului. *Martin Roggenkamp* prezintă pentru prima dată conceptul proiectului și dezvoltarea cooperării (capitolul 6). Un rezultat important al proiectului a fost analiza comparativă a diferitelor abordări educaționale ale partenerilor de proiect, bazat pe schimbul dintre instituțiile de învățământ din cadrul proiectului. Această comparație a activităților de educație sindicală din Europa va fi, de asemenea, prezentată de *Martin Roggenkamp* (cap. 8). Educația politică europeană are dreptul de a se dezvolta după posibilități într-un context transnațional, intercultural. Acest lucru duce la cerințe ridicate privind metodele educaționale. În cadrul proiectului, prin urmare, au fost dezvoltate și testate metode specifice de instruire, care sunt potrivite pentru educația interculturală politică. Acestea sunt prezentate în capitolele 7 de către *Fernando Benavente* și *Clemens Korte*. În cadrul proiectului s-a demonstrat că tocmai în domeniul educației există puțini termeni comuni în diferite limbi. Pentru schimburile între instituțiile de învățământ a fost

prin urmare necesar să se definească în comun concepte cheie educaționale. De aici a rezultat un mic glosar de educație, care este prezentat în capitolul 9. În cele din urmă au fost încercate în cadrul proiectului o serie de metode de educație generală interculturale, care au fost în final alcătuite pentru a le pune la dispoziție altor instituții de învățământ pentru punerea în aplicare a cursurilor de educație interculturală.

Bibliografie

- Bridgford, Jeff; Stirling, John (2007): Trade union education in Europe – Some latest developments. in: International Labour Office (ILO) (ed.) (2007): Strengthening the trade unions: The key role of labour education. Labour Education 2007/1-2., No. 146-147, p. 65-70.
- Mak, Geert (2012): Was, wenn Europa scheitert, München.
- Negt, Oskar (2012): Gesellschaftsentwurf Europa. Plädoyer für ein gerechtes Gemeinwesen, Göttingen.

Capitolul 1

Declarație de intenție pentru un sindicat transnațional al educației în Europa

Sindicate și facilitățile lor de educație din opt țări s-au alăturat în cadrul proiectului european QualizMove pentru perioada 2011-2012, învățământul sindical luând o nouă dimensiune europeană. Partenerii au fost susținuți de către Departamentul pentru Învățământ al Institutului Sindical European (ETUI), care joacă un rol esențial în consolidarea cunoștințelor, a competențelor și a identității mișcării sindicale europene.

În baza Declarației cu privire la educație și formare profesională din cadrul Proiectului Newton¹, partenerii proiectului QualizMove² au elaborat baze și obiective comune pentru educația politică sindicală. Subsemnații fac apel la sindicatele europene și la instituțiile care finanțează educația să sprijine și să implementeze această strategie pentru educație în activitatea lor educațională din cadrul posibilităților lor, ținând în același timp cont de contextul lor cultural, istoric și socio-politic.

Democratizarea Europei prin promovarea participării și implicării

Educația sindicală este un pilon important al educației tinerilor și adulților. În majoritatea țărilor europene are o tradiție puternică de suplimentare organizată de sine și orientată spre interese a sistemului educațional general. Educația sindicală are ca obiectiv stimularea participării angajaților prin încurajarea implicării lor în companiile și societățile lor. În acest scop, sindicatele și partenerii lor educaționali dezvoltă programe de educație care merg dincolo de acelea oferite de sistemul formal de educație. Acestea au ca scop încurajarea competențelor oamenilor în examinarea critică, precum și învățarea curajului și a încrederii în sine, pentru a putea modela dezvoltarea companiilor și a societății într-o manieră marcată de solidaritate.

---

¹ www.newton-project.eu

² www.qualizmove.eu

Educația generală este o condiție indispensabilă pentru implicarea socială și politică, precum și participarea în companii, piața muncii, societate, politică și sisteme educaționale. Din acest motiv, educația sindicală construiește pe aceste principii, promovând implicarea în aceste domenii. Prin programele educaționale și prin eforturile de a dezvolta abilități, educația sindicală caută să lupte împotriva inechității sociale și să asigure participarea și co-determinarea. În acest mod, deschide oportunități pentru procesele de democratizare transnațională din Europa.

Solidaritatea: un principiu-cheie în educație

Dezvoltarea sistemelor educaționale în Europa suferă din cazul raționalizărilor în resurse financiare și a constrângerilor privitoare la accesul la programe educaționale. Privatizarea și reglementările politice în domeniul educației produc în același timp inegalități în educație. Competiția între elevi este în creștere, împiedicând învățarea comportamentului de cooperare bazat pe principiul solidarității, ca fundament al democrației.

În același timp, competiția care exclude persoanele din contextul ocupațional și social reprezintă, de asemenea, o amenințare la adrese democrației și împiedică solidaritatea. Aceste procese trebuie oprite și schimbate radical dacă dorim să creăm o societate democratică. Educația și angajamentul civic reprezintă mai mult decât să facem oameni apti de angajare. Privim economia și problemele sociale ca fiind interconectate, cu participarea și implicarea promovând în primul rând comunitatea politică, și în al doilea rând stimulând dezvoltarea culturală și personală a oamenilor în baza unei conștiințe sociale. Educația sindicală promovează cooperarea în loc de competiție în educație de ani de zile, încurajând astfel acțiunea democratică în zonele sociale care se extind în

prezent la nivel transnațional. Acesta este motivul pentru actuala criză din Europa, subliniază rolul important al educației sindicale ca un element al învățământului non-școlar și al formării continue în Europa.

Educația sindicală este bazată pe principiul cooperării și promovează solidaritatea ca valoare fundamentală reflectată în teoria și practica proceselor de învățare. Conștientizarea intereselor comune economice și sociale este promovată într-un proces practic de învățare în comun. Aceasta formează fundamentele pentru acțiunile bazate pe solidaritate. În termeni conceptuali și metodologici, educația sindicală urmează o abordare orientată pe subiect care diferă de practică în zona de pură transmitere a cunoașterii și determină participării să devină subiecți de învățare activi și sociali. Metodele permit procese de învățare independente prin discuții în comun și procese de descoperire.

Abordarea educațională critică

Europa politico-instituțională, precum și corporațiile multinaționale iau decizii care au un impact major asupra condițiilor de muncă și de trai ale europenilor din diversele lor țări. Pentru a împiedica consecințe negative dramatice pentru populație, așa cum avem în prezent, de exemplu, în Grecia, Spania, Portugalia, Irlanda și Italia, avem nevoie de un public critic, care să nu fie limitat la luptele politice de la nivel național, ci mai degrabă să deschidă discuții transnaționale. Prin urmare, criza multifacetată care a cuprins Europa ne dezvăluie o nevoie de educație orientată pe angajat. O conștientizare critică comună pentru dezvoltarea politică și economică, atât la nivel național, cât și la nivel european trebuie să fie promovată prin educație.

Educația sindicală este, prin urmare, bazată pe o abordare critică. Mecanismele conducerii sunt analizate dintr-o perspectivă critică, permițând participanților să analize-

ze evoluția socială și modele dominante de interpretare dintr-un unghi critic, iar apoi să pună concluziile obținute în practică. Respectul pentru diferitele moduri de gândire reprezintă baza interacțiunii umane. Abordarea critică a educației se dezvoltă pe ideile și valorile exprimate de noțiunile de solidaritate, democrație, egalitate, justiție socială și echitate. Conținutul și metodele utilizate în procesul educativ se bazează pe aceste valori.

Dezvoltarea politică și socială în Europa prin promovarea unei identități europene

Sindicatele din Europa trebuie să modeleze procesele de democratizare transnațională, în scopul de a dezvolta uniunea politică și socială, pe lângă baza sa fiscală și economică. Prin intermediul activităților lor educaționale, aceste aduc o schimbare de curs în direcția unei Europe bazate pe noțiunea de solidaritate. Quali2Move face pași importanți în această direcție, prin apelurile sale pentru o înțelegere comună a educației sindicale și a dezvoltării inițiale a conținutului, strategiilor și metodelor comune.

La bazele acestei înțelegeri comune a educației, semnatarii își asumă prin prezenta obligația de a dezvolta o conștiință socială europeană din partea angajaților și a reprezentanților intereselor acestora, precum și competențe de acțiune corespunzătoare în cadrul capacităților lor. Obiectivul acestui proces social de educație este de a produce o identitate practică europeană eficientă în rândul angajaților în ceea ce privește realitățile de lucru și de trai – o identitate care să fie bazată pe o înțelegere și recunoaștere a intereselor comune economice, sociale, ocupaționale, personale și culturale.

Sindicatelor semnatare vor iniția proiecte ce vor promova schimbul, discuțiile și diseminarea ulterioară a acestor principii care stau la baza educației sindicale, pentru a aduce o schimbare în politici și pentru a crea o Europă bazată pe solidaritate, echitate și justiție socială.

Berlin, 29 Noiembrie 2012

Semnatarii:

Berufsbildungswerk (bfb), Germania

Birleşik Metal İş, Turcia

Cartel ALFA, România

Industriall (European Trade Union), EU

European Trade Union Institute (ETUI), EU

IG Metall, Germania

Institute for the Development of Employees
Advancement Services (IDEAS), Irlanda

Instituto de Formación y Estudios Sociales (IFES),
Spania

Österreichischer Gewerkschaftsbund (ÖGB), Austria

Unification of Lithuanian Metalworkers' Trade Unions
(Litmetal), Lituania

Związek Nauczycielstwa Polskiego (ZNP), Polonia

Capitolul 2

Europa în criză?

Manuscrisul prelegerii cu ocazia ceremoniei de închidere a proiectului din 29 Noiembrie 2012 la Berlin

Oskar Negt

Sunt oarecum stânjenit acum când vă vorbesc. Pentru că nu am fost implicat nici activ, nici pasiv în proiect. Motiv pentru care am fost surprins și totodată onorat că m-ați rugat pe mine să rsostesc câteva cuvinte despre un proiect pe care nu-l cunosc prea detaliat. Doresc să profit de această ocazie pentru a continua șirul aprecierilor despre Europa.

În ce situație de criză ne aflăm? Suntem de fapt într-o situație de criză? Discuțiile mele cu nenumărați manageri și persoane din pătura de mijloc duc inevitabil la aceeași întrebare: tu aduci tot mereu vorba despre criză, noi o vedem altfel, mai ales în Germania nu e așa cum susții tu. Avem un excedent de 100 miliarde euro, un excedent de export, circulația mărfurilor funcționează în linii mari. Conjunctura economică a Europei, și cu siguranță cea a statelor din centrul Europei, este foarte favorabilă.

Ce este prin urmare criza? Eu personal consider că situația socială este una care mizează mult pe rupturi existente și pe relații degradate. Iar când spun relații degradate mă refer la faptul că această perioadă de 20 de ani a neoliberalismului – este ceea ce ne așteaptă de fapt - a avut drept rezultat faptul că oamenii, prinși în valul acestor impulsuri de individualizare, au depreciat chiar și noțiunea de comunitate. Probabil că ideea de comunitate și grija pentru comunitate nu este anihilată în subiect, cu siguranță însă este deteriorată. Iar problema legată de măsura în care sunt de fapt responsabil față de această comunitate câștigă tot mai mult în importanță, devansând-o, în opinia mea, chiar și pe cea a importanței muncii de formare. Putem desigur spune că multe lucruri care au tangență cu această comunitate se rezolvă pe căi secundare, prin voluntariat de exemplu. În universitățile germane, jumătate din personal face muncă voluntară, nu este remunerat. Fără să menționăm faptul că îngrijirea vârstnicilor, protecția mediului nu este un canon oficial al activităților acestei comunități, sunt activități externalizate prin urmare, voluntare.

Vreau să definesc succint ce înțeleg eu prin criză. Sunt de părere că suntem într-o situație de criză în care vechile valori, norme, cerințe nu mai pot fi acceptate automat, prin urmare transmiterea lor către noua generație este anevoioasă, iar noile valori, noile norme nu există încă, suntem încă în căutarea lor. Suntem într-o permanentă căutare după noi căi, după noi dotări în orașe, după noi responsabilități – chiar și a individului față de ceilalți și față de comunitate, o căutare pe care eu o numesc o criză de eroziune culturală. Vechile loialități față de partide nu mai sunt garantate. Nici un partid din Europa nu se mai poate baza în alegeri pe clientela consacrată. În Germania e evident cum pirații se impun peste noapte cu peste 10 la sută și cum dispar apoi la fel de repede; o rețea de relații de scurtă durată în care sunt implicate loialitățile.

Dar ce înseamnă pentru Europa situația în care vechile relații, vechile valori nu mai sunt acceptate necondiționat, când altele noi nu există și mișcarea de căutare în acest sens este în toi? Care de altfel se documentează chiar și când Papa apare în public. Și oamenii gândesc subit că el este deținătorul adevărului. Iar nonsensurile rostite de unii Papi nu sunt afectate în nici un fel de conjunctura în care individul este în căutarea unor asemenea angajamente de adevăr și siguranță. Pe de altă parte, relațiile deteriorate nu degradează și nevoia

de relații. Iar în cele mai multe cazuri nevoia de relații nu urmărește din nefericire promovarea unei structuri democratice a societății, ci ia și calea dezvoltărilor extremismului de stânga, în care se promite adevăr și securitate, care oferă adevărul simplu, camaraderie, invitații etc., care oferă relații de viață nedemocratice.

De aceea susțin că democrația este singura ordine socială instituită de stat care trebuie învățată. Restul constituțiilor țărilor sunt inutile. Toate practicile autoritare ale acestor sisteme urmăresc să nu extindă pe cât posibil procesele învățării. Toate sistemele autoritare, totalitare se dezic de ofensiva educațională, cu alte cuvinte scopul lor este de a anihila pe cât posibil puterea de decizie politică a omului. Dar ordinea socială democratică e conștientă că există astfel de procese de educare. Și dacă privesc istoria ultimilor 20, 30 de ani nu pot decât să constat: Sincer, nu s-a mai întâmplat până acum ca în timp de pace să se modifice atât de multe. Un întreg imperiu s-a prăbușit. O ordine socială precum cea a RDG s-a autonăruit practic. Avem de-a face prin urmare cu un ciclu de acțiune de tip istoric. Se pune aici întrebarea: Omul e de fapt conștient, realizează oare ce i s-a întâmplat în această perioadă? Eu cred că nu. Excedentul de transformări nu a pătruns încă prin urmare în subiect, fapt ce duce la creșterea cerinței de procese de formare în context european, și nu doar în culturile naționale individuale. Avem de-a face cu o situație declanșată, cu o societate a schimbării, în care conjunctura economică poate opera fortificator sau ameliorator, dar care nu este unica lor cauză.

În astfel de situații de schimbare socială iau naștere cele mai ciudate fenomene – cum ar fi situația cu care se confruntă sistemul financiar. În condiții normale, nu ar fi posibil ca plusvaloarea socială să se detașeze într-o oarecare măsură de societate. Ea se hrănește din această situație de criză, în care nimeni nu are o directivă clar trasată. Din cele trei miliarde de tranzacții de pe bursele internaționale, doar cinci procente

sunt din domeniul producției și a schimbului de mărfuri. Cu alte cuvinte, ne confruntăm cu ceea ce Marx numea abstracția reală a banului. Un segment însă, sau mai bine zis un segment important al plusvalorii economice se desparte într-o oarecare măsură de societate. În urmă cu 20, 30 de ani nu ar fi fost de imaginat că ar putea exista o asemenea toleranță față de această circumstanță, nici faptul că depășirea crizei se reduce în principiu la a asigura sistemele bancare. Menționez acest lucru doar pentru că eu consider că una din sarcinile sindicatelor este să perceapă aceste procese ca atare – ca o expresie a unei situații deosebite de criză.

Dacă ceea ce analizez ar fi corect, ar însemna că, în această circumstanță, vremea crizei nu este o vreme a cunoașterii. De regulă, persoanele critice ca mine sunt de părere că o situație de criză este în același timp o situație a clarificării relațiilor. Din punct de vedere obiectiv însă situația e alta: oamenii sunt panicați, iar lupta de supraviețuire social-darwinistă este feroce și consumatoare de energie în această situație dată. Probabil că oamenii au nevoie de energiile fundamentale de care dispun pentru a face față relațiilor percepute de ei ca fiind insuportabile. Cu alte cuvinte, într-o asemenea situație socială dată, acționează tocmai mecanismele care fac ca omul să se eschiveze, deci în principiu să nu protesteze. Și dacă se întâmplă să protesteze, fie ca el să-și exprime indignarea. Această indignare însă nu are ca rezultat evoluarea lui la grad de cetățean. El rămâne un simplu protestant, iar protestele se uită, ca în cazul Stuttgart 21. Există proteste care dănuie. Protestele Gorleben dănuie.

În activitatea noastră de educare trebuie prin urmare să ne punem întrebarea: Care sunt mecanismele eficiente la nivel național? Iar dacă acestea nu sunt înțelese și soluționate, unificarea europeană e dificil de realizat, chiar și la nivel de solidaritate, dacă nu chiar imposibil. Teza mea, pe care am încercat să o expun în cartea „Proiect de societate Europa“, este că nu putem unifica Europa dacă nu rezolvăm în paralel

situația de criză, dacă nu găsim căi de depășire a acestei situații de criză.

Prin urmare prin ce se caracterizează această criză? Să analizăm de exemplu problema polarizării societății. Avem de-a face cu o prăpastie tot mai evidentă între bogați și săraci cum nu a mai existat în istorie. Niște oameni vicleni au calculat că acumularea într-o anumite pătură mică a societății, cumulusul de bogăție, este aproximativ egal cu cel din perioada dinaintea Revoluției Franceze. În acea vreme în mare parte în biserică și în posesia proprietarilor funciari. Polarizarea are loc în planul sărăciei și a bunăstării în așa manieră, încât într-una din cele mai bogate ordini sociale din lume ca cea a germanilor fiecare al cincilea copil crește în condiții de sărăcie. Nu trebuie să mergem în Bangladesh sau în Sao Paolo pentru a constata acest lucru. Pauperizarea există în centrul social. Polarizarea nu este o strategie corectă de soluționare a crizei. Pauperizarea se manifestă în centrul social. Polarizarea este o strategie falsă de soluționare a crizei.

Polarizarea din sistemul de educație este cel de-al doilea plan. Ne confruntăm cu problema reducerii mijloacelor financiare în școlile publice și în sistemele de educație, concentrându-ne în paralel asupra universităților de elită și de excelență. Avem de-a face cu încă o ironie a istoriei: universitățile de elită din Germania nu sunt comparabile cu cele americane, dat fiind că în Statele Unite există un soi de morală a sponsorizării care nu există în Germania – un Ackermann nu sponsorizează nimic. Cu alte cuvinte, universitățile de elită sunt doar simbolic universități de elită și nu trebuie confundate cu universități precum Princeton, Harvard și Columbia. Sponsorizările universității Princeton, lucru constatat personal de mine, se ridică la 18 miliarde de dolari. Și să ținem cont că ea este cea mai mică din aceste universități Ivy. Unul din cei mai importanți sponsori, Andrew Carnegie, spunea cândva: „Cel ce moare bogat moare în rușine“. Suntem datori să sponsorizăm, să restituim câte ceva societății. Sponsorizarea

este mai degrabă nepracticată în Europa. De aceea ideea de universități de excelență nu este răspunsul la problema acestei situații de polarizare.

Al doilea mecanism fundamental pe care vreau să-l menționez este cel al flexibilizării, ideologia flexibilizării. Desigur și ideologia mobilității. Cred că am mai amintit faptul că mobilitatea este considerată în principiu sinonimă cu eliberarea și cu mondenul. Să nu uităm însă și de reversul mobilității, simțit nu doar de emigranții care din nevoia relațiilor lor pribegesc prin centrul Europei. Are loc totodată și așa-numitul fenomen de dezrădăcinare a omului, desprinderea lui de solul natal, de relațiile lui ancestrale, de mediul său. Flexibilizarea este în același timp un element de anihilare a identității, identitate asociată cu acest atașament față de pământul natal. De altfel radicalii de dreapta profită mult de această dezrădăcinare, aducând noțiunea de patrie din nou pe tapet, și anume în toate ordinele sociale. Iluzia de patrie se întoarce împotriva integrării europene, integrare care privește aceste măsuri ca pe un act de eliberare.

Richard Sennett are o scurtă lucrare a cărei titlu este tradus în germană „Omul flexibil“. Dacă v-aș întreba pe unul dintre voi dacă sunteți flexibili probabil că nimeni nu ar nega, căci a nu fi flexibil reprezintă un act de îngustime a minții și de limitare. Însă titlul original al acestei opere al americanului Sennett, operă ce se raportează la relațiile americane, este „The Corrosion of Character“. Acest titlu nu are prin urmare nicidecum o componentă prietenoasă, ci mai degrabă tocmai această distrugere a identității. Flexibilizarea este în strânsă legătură cu fragmentarea locurilor de muncă, ea este într-o oarecare măsură arsenalul de fragmentare a omului. Faptul că oamenii nu mai pot trăi dintr-un singur salariu și dintr-un singur loc de muncă ci trebuie să jongleze, joacă un rol important în generarea acestei frici, a fricii existențiale. Eu sunt de părere că materia primă denumită frică ia proporții în societate. Și când această materie primă ia proporții, ea

devine un pericol amenințător pentru relațiile democratice.

Permiteți-mi să forțez și mai mult istoria. Sunt de părere că în prezent ne confruntăm cu nevoia de un nou ciclu de învățare al societății, al societății europene. Iar eu disting trei etape ale acestei învățări, a învățării în colectivitate.

Prima etapă este suprimarea contextului feroce și fatal de război și bande de criminali din Războiul de Treizeci de Ani. Să nu uităm că această Europă era o Europă războinică. Prin urmare Premiul Nobel pentru procesul de pace atestă în principiu doar faptul că timp de 60 de ani nu au existat războaie, cu siguranță o noutate pentru Europa. Acest premiu este însă în același timp un îndemn la a modela Europa în spirit pacifist, la a modifica relațiile în așa fel încât să nu poată exista acțiuni războinice pe diverse planuri. Am studiat cu mare atenție actul Păcii Westfalice, tocmai pentru că era în discuție acest context fatal al Războiului de Treizeci, în care toți se combăteau reciproc, în care au dispărut toate loialitățile și tradițiile și legăturile. Armata suedeză era finanțată de Richelieu, deci de o țară catolică. Era un haos general. Și s-au demonstrat o serie de dezvoltări ale istoriei de drept. Lucru ce trebuie considerat un proces colectiv de învățare. Toleranța – noțiunea de toleranță ia naștere aici. Separarea legalității de moralitate a dus la reprimarea treptată a jurisdicției inchizitorii, devenind un soi de jurisdicție acuzatorie – jurisdicție învinuitoare. Un proces de învățare de mare amploare.

Al doilea proces de învățare s-a manifestat după 1945 în diverse programe, așa de exemplu în constituția italiană din 1947, care prevedea încă dreptul la muncă, care cuprindea reguli de luare în comun a deciziilor – toate aceste lucruri convergeau spre același deziderat: Nu mai trebuie să tolerăm magnații industriali fără un control democratic. Participare la decizii, legi ale comitetului de întreprindere (spre deosebire de legea comitetelor întreprinderii din 1922, care avea o altă semnificație) – și demnitate ca norma supremă

fundamentală a statului. Multe lucruri de după 1945 sunt procese ale învățării, și anume procese transpartinice. Marii europeni Coudenhove-Kalergi, Monnet și alții erau conștienți că se avea de-a face într-o anumită măsură cu abuzul de putere, cu abuzul de putere economică, adică tocmai ce se întâmplase în al Treilea Reich și în alte contexte. Aici se consumă un proces de învățare care în rest ar trebui anihilat. Și sesizez aici un mare pericol. În situația în care se lichidează statul social și realizările social-statale, se vor lichida întregi procese de învățare. Cred că toți acești trei piloni pe care se sprijină o Europă emancipată – și anume statul de drept, statul social și democrația – vor avea de suferit dacă unul din ei va fi afectat. De aceea vorbim de un proces de învățare cu o a treia dimensiune suplimentară: alături de polarizare și flexibilizare, în plus și tripartiția societății sub termenul generic de detașare.

Am fost de-a dreptul consternat când Alain Touraine spunea că nu avem de-a face cu o treime de societate, ci cu o tripartiție a societății europene. O treime a populației Europei o duce bine, nu simte criza și este implicată participativ în procesele democratice, este integrată, are locuri de muncă și nu are habar de criza clasei muncitoare. Adică prima treime.

O a doua treime îl reprezintă numărul în continuă creștere a relațiilor de viață fragmentate, relații la limita precarului (un termen care nu sună tocmai rău pentru această pătură socială) – cu contracte pe termen scurt, însemnând zădărnicierea securității planificării relațiilor de viață. Desigur că aceasta are repercusiuni pentru întrebarea de a avea copii sau nu, în contextul în care nu mai există o siguranță a locului de muncă. Se formează aici temeri specifice. Aceste temeri se manifestă în prezent într-o pătură care cu siguranță este încă în căutarea formațiunii sociale din care face parte. Mă refer aici la clasa de mijloc. Nu este însă un lucru de durată. Această situație precară este una din fluctuațiile omului și a căutării, ea putând genera relații de cu totul altă natură.

A treia categorie este armata crescândă a permanenților „inutili”. Dacă relațiile de producție ar rămâne neschimbate, în cadrul producției de mărfuri raționalizarea ar fi mecanismul care ar înregistra progrese de neoprit. Vom trăi vremuri în care în fabricile de automobile nu vor mai exista angajați situați considerată în anii 80 o utopie negativă. Dar în toate contextele aceasta a suferit modificări însemnate în urma robotizării și a apariției altor medii digitale. Se pune aici întrebarea: Unde sunt oamenii vii, ce fac ei? Vorbim de detașarea unei treimi a societății. Acești oameni pot fi susținuți încă în prezent prin garanții sociale – garanții sociale limitate, dar le revin totuși o serie de drepturi. În consecință: Raportat și la politica pieței muncii dusă de organizațiile sindicale, trebuie să acceptăm ideea că există o activitate comunitară veritabilă care nu este finanțată de piață, ci este un produs social – și care trebuie finanțat prin urmare și de societate. Nu în speranța că oamenii, paznicii de cimitire de exemplu, vor avea într-o bună zi un loc de muncă cu normă întreagă. Politica pieței muncii este orientată cu siguranță spre ideea că integrarea în prima piață a muncii va avea succes într-un final. Izbândește însă tot mai dificil, și nu în ultimul rând datorită creșterii exorbitante a productivității și a modificării potențialelor de raționalizare din toate ramurile industriei.

Am fost stupefiat că ideea scoaterii Greciei din Uniunea Europeană – în fond ideea că nu mai ai nevoie de anumiți oameni – este preluată acum și în economie. Ideea că nu ne mai sunt necesare anumite țări și că trebuie să ne descotorosim de ele. Iar agențiile de rating ne spun că nu mai sunt solvabile. Aceasta este o scindare fatală în interiorul Europei. Și pe cât de mult sunt pentru integrarea Turciei într-un anume fel în contextul european, pe atât de mult va reprezenta excluderea Greciei – dacă se va întâmpla – mai mult decât un act simbolic. Toate noțiunile de logică, de tragedie, toți termenii estetici provin din contextul grec, italian, roman. Actul eliminării acestor țări, acestor țări romanice ar însemna nu doar introducerea

într-o țară a vechii monede alexandrine ci, mai mult, un atac la sufletul Europei. În Europa are loc un proces de distrugere și de detașare de țări și întregi economii – și de măsurile de luat în raport cu Grecia, Italia, Portugalia. Iar restul țărilor est-europene vor lua și ele poziție, nu vor tăcea chitic. Se spune că nivelul de trai al simplilor muncitori din Polonia se situează la jumătatea celui al muncitorilor greci. Nu știu în ce măsură e adevărat, dar dacă așa stă situația, polonezii vor da la un moment dat un semnal și vor spune că fac parte din Europa și vor întreba de ce nu sunt ajutați și ei. Singura soluție este un plan Marshall. Dacă Europa ne vrea, Europa trebuie să restaureze potențialele productive ale acestor țări după modelul de după 1945, respectiv să folosească potențialele europene în sensul unei economii solidare. Vechiul capitalism trebuie reformat.

Concluzia este că organizațiile sindicale trebuie să aibă în vedere termenul de solidaritate – s-a menționat deja aici politica salarială. Va fi un proces dificil, ar fi necesar însă o un soi de reparație solidară dacă vrem ca potențialele productive ale acestor țări să nu se piardă. Ceea ce se întâmplă în prezent poate fi rezumat astfel: Se dorește restituirea creditelor, în același timp însă se distrug mijloacele de producție și clasa de mijloc. În această conjunctură, cum ar putea plăti aceste

țări chiar și dobânzile la credite? Este un proces de distrugere, un proces suportabil într-o oarecare măsură pentru societățile comerciale dintr-un mediu capitalist, intolerabil însă pentru Europa în totalitatea ei, un proces care mai degrabă distruge Europa. Concentrația atenției pe sprijinirea băncilor falimentare distruge Europa, nu salvează ce se mai poate salva. S-ar mai putea salva ceva în situația în care s-ar formula un program de garantare și protecție a culturii și studiului european, după mine chiar de 500 miliarde de euro. Ar fi sustenabil. S-a vorbit aici înainte de noțiunea de sustenabilitate.

Aș dori să caracterizez în continuare consecințele asupra imaginii omului în procesul devenirii. Dacă pe vremea lui Pericle am fi întrebat pe cineva care ar fi idealul lui de imagine a omului, ce ar viza aceasta, ce ar înțelege prin educație, prin formare, ar fi răspuns spontan că acesta este cetățeanul cetății-polis; cetățeanul căruia îi pasă de bunăstarea urbei sale. De aceea cetățeanul privat de astăzi este de fapt un “distrugător de urbe”. Nu întâmplător cuvântul „Idiotes” – la noi relaționat cu a fi tâmpit - provenit din greaca veche se traduce prin nimic mai mult decât „persoană privată”, care în principiu se preocupă doar de afacerile personale. Iar dacă am fi întrebat în timpul Renașterii pe cineva despre imaginea ideală a omului, ar fi mizat probabil pe tipul Leonardo: dornic de a ști ce este lumea, de a exprima aceasta, de a proiecta. E surprinzător câte a făcut Leonardo – chiar și bicicleta el a inventat-o, și multe alte lucruri care nu au funcționat, la fel vasele de corsari. Nici acestea nu au funcționat, au existat însă ideile, cele care se exprimă aici într-o imagine a omului. Iar omul humboldian este omul activ științific, omul cu discernământ.

În prezent ne confruntăm nu în ultimul rând cu reducerea ideii de om la ființa întreprinzătoare. În limbajul german, dar și în cel englez, apare tot mai des ideea de om întreprinzător, ca ideal al epocii contemporane. Ideea provine de la Joseph Schumpeter, care spunea că întreprinzător nu este cel ce

deține capital, ci cel ce se angajează în ceva, cel activ. Și desigur autonomia aferentă este o autonomie aparentă și în același timp transparentă. De aceea a doua imagine ideală este cea a omului multilateral disponibil. Omul producției de mărfuri este un om multilateral disponibil, care desigur că, din punct de vedere politic, este simpatizantul orientat spre performanță, care reprezintă pentru relațiile democratice mai degrabă un pericol. Aceasta este însă o modificare a imaginii omului, imagine co-proiectată ca atare în Procesul Bologna: studiu robotizat, acumulare de cunoștințe, cu alte cuvinte lipsa pătrunderii în esența problemelor și a conexiunilor, acumularea pe termen scurt de noțiuni de-abia înțelese ca ideal al educației universitare. Căci educația în adevăratul sens al cuvântului, și cu siguranță în sensul în care mi-am însușit-o eu în „Școala din Frankfurt”, reprezintă de fapt o înmagazinare, o stocare. Nu avem nevoie de nimic din ceea ce ne însușim în prezent, avem nevoie în schimb de puncte de vedere, de categorii, noțiuni, așa cum evident le-ați și dezvoltat într-un arsenal de categorii – deci concepte și valori importante. Aceasta e adevărata educație.

Cred că e foarte important ca activitatea noastră sindicală de educare să depășească nivelul de instructaj birocratic îngust și limitat, nu fără a neglija însă ceea ce reprezintă cunoștințele birocratice. Cred că este foarte important. A poziționa capacitatea de decizie politică într-o oarecare măsură în centrul activității educaționale a sindicatelor este o cerință fundamentală pentru dezvoltarea unei coeziuni europene, în care locuitorii continentului să poată trăi și din munca vie. Importantă însă este și schimbarea calității activității sindicale de educare. Nu e vorba aici exclusiv de acumularea de cunoștințe funcționale, cu siguranță însă și de ea. Avem nevoie de această competență. Dar în același timp devine tot mai important pentru coeziunea democratică, pentru viața democratică din Europa ca puterea de decizie politică să fie plasată în centrul educației. Iar această putere politică de deci-

zie are o normă decisivă pentru acea politică de stânga, pentru orice formă de conducere care aderă la principiul emancipării omului, respectiv la acela al demnității. Înfăptuirea demnității și asigurarea condițiilor necesare pentru un trai demn este, în opinia mea, o normă determinantă a activității sindicaliste de educare. Iar eu întrevăd că există șanse foarte mari în Europa ca, în actuala situație de transformare, să se poată pună pe picioare toate aceste procese. Conform Kant, demnitatea nu are preț, cu alte cuvinte nu este înlocuibilă. Kant spunea că omul trebuie să-și transforme rațiunea privată într-o practică publică a rațiunii. Și e deosebit de util s-o utilizeze drept normă, pentru că ea este un element important al democrației.

Vă mulțumesc pentru atenția acordată.

Capitolul 3

Criza de integrare europeană și luptele sociale

Manuscrisul unei prelegeri cu ocazia ceremoniei de închidere a Proiectului la 29 Noiembrie 2012 la Berlin

Adam Ostolski

Mulțumesc pentru invitație. Îmi face o mare plăcere și o onoare să vă vorbesc aici, să mă întâlnesc cu dvs. și să pot vorbi despre ceea ce este în prezent cea mai mare provocare cu care se confruntă oamenii din Europa, deci și noi. În ultima vreme am de-a face mult cu criza din Uniunea Europeană. Ca jurnalist scriu comentarii și articole despre acest subiect, ca sociolog și profesor universitar conduc cu o colegă un seminar intitulat “Uniunea Europeană – Criză sau nouă deschidere”. Marțea aceasta am primit după cursuri un e-mail de la un student. În acest e-mail era o singură propoziție: „Doresc numai să adaug că seminarul de azi a fost extrem de deprimant”. Sper să nu închei prelegerea de astăzi deprimant, deși puțină depresie nu strică. Se pot descoperi astfel noi perspective de valoare.

Vreau să continui prelegerea inspirantă a lui Oskar Negt. Într-un anumit sens voi vorbi despre aceleași lucruri, dar dintr-o perspectivă ușor diferită. Profesorul Negt se concentrează pe valori, adică pe ceea ce ar trebui să ne unească. Vreau să spun mai multe despre conflicte, adică de ce și cum ar trebui să ne despartă. Acest lucru eu consider ca nu contravine primei perspective, ci este cealaltă față a aceleiași monede. De asemenea, vreau să vă mulțumesc foarte mult pentru tot ce ați lucrat aici împreună pentru educația sindicală: diferite modele de educație politică în sindicate. Am încercat să leg această idee de formarea de sindicate, care este nouă pentru mine, cu povestea mea despre criza Uniunii Europene și a șanselor de a o depăși.

Despre ce voi vorbi? În primul rând, despre ceea ce mi pare cel mai important în actuala criză, apoi despre cinci moduri posibile de ieșire din această criză. Când spun “posibil” spun, atunci este evident că abilitatea de a le descrie în diferite moduri este diferită. Unele sunt mai probabile, altele însă mai improbabile. La acest lucru ne vom uita în detaliu. În încheiere

astăzi vreau să mă ocup cu rolul sindicatelor resp. cu șansa de a prezenta sindicatele pentru Europa.

Pe ce se bazează această criză? Primul lucru pe care ar trebui să îl luăm în considerare este noul caracter al mișcărilor naționaliste resp. al simpatiilor naționaliste din Europa. Acesta nu este naționalism de modă veche. Acesta nu este naționalismul care “a existat întotdeauna aici”, înainte ca Europa să înceapă să se unească. Acest nou val de simpatii naționaliste nu este pur și simplu o reacție la integrarea europeană, ci este un rezultat al acestei integrări. În acest stadiu, în situații de criză și situația politică, în care se strânge cureaua (care este un răspuns la această criză), se poate spune că noile tendințe naționaliste sunt rodul principal care îl produce astăzi o Europă unită pentru noi. Să ne gândim la stereotipurile pentru locuitorii din sudul Europei, care se răspândesc în țările nordice ale continentului, de exemplu, în Germania sau Finlanda. Să ne gândim la resentimentele

anti-germane, care s-au răspândit în sudul Europei, în special în Grecia. Să ne gândim la sentimentul care leaga nordul de sud în unitate mare - antipatia în creștere și frica de imigranți. Aici par a fi la vârf din nou țări precum Olanda și Grecia. Este foarte important să recunoaștem că acest naționalism nu este o rămășiță sau spirit al trecutului. Aceasta este rodul politicii de integrare europeană, în forma în care acesta există în prezent. Acesta este, de asemenea, consecința politicilor de a face față crizei, pe care ne-o oferă astăzi liderii europeni sau tehnocrații.

În al doilea rând, avem astăzi desigur o criză economică. Și aici este important să rețineți că aici se suprapun două lucruri. În primul rând, criza economică mondială, în al doilea rând criza din zona euro. Criza economică mondială a dezvăluit anumite defecte de proiectare ale zonei euro, care au fost aduse la suprafață și care adâncesc impactul crizei globale. Deci aici avem cel puțin două crize care se suprapun. Voi reveni la acest lucru, deoarece acest lucru este foarte important dacă vrem să știm cum putem ieși din această criză în care ne aflăm.

În al treilea rând, avem o criză ecologică resp. de climă. Acest lucru poate fi ușor uitat într-o situație în care criza economică pare atât de urgentă și neașteptată. Dar noi nu trebuie să uităm acest lucru. Nu numai fiindcă schimbările climatice amenință viitorul nostru, ci și pentru că putem găsi în răspunsul la criza climatică și pentru Europa o sarcină nouă.

Pe ce căi poate merge Europa să iasă din această criză? Eu cred că există cinci căi posibile. Primul cale este de a face cu criza economică, ca și cum ea nu ar fi expus slăbiciunile structurale ale zonei euro. Există trei propuneri pe masa. Prima propunere, care este în prezent pusă în aplicare, sunt "bail outs", asociate cu strânsul curelei. Câteva săptămâni în

urmă am citit pe site-ul "The Economist" un comentariu privind politica Băncii Centrale Europene. De fapt întregul articol poate fi rezumat în patru cuvinte: "This seems like madness." Aici mi-a venit o idee care ar putea fi foarte bine motto-ul prelegerii mele: "Though this be madness, yet there is class war in it" ("Deși acest lucru pare să fie o nebunie, dar include lupta de clasă"), pentru a da un citat din Shakespeare. Dacă ne uităm la politica lui Mario Draghi în funcție de promisiunea că va face totul pentru a salva zona euro, atunci măsurile sale sunt lipsite de sens.

Dar ar trebui să se amintească faptul că președintele Băncii Centrale Europene a făcut o promisiune mai serioasă mai devreme, care nu arata ca o promisiune, dar de fapt asta a fost. El a spus, și anume în februarie, într-un interviu pentru "Wall Street Journal" că "modelul social european a devenit caduc." Cred că acest lucru este exact promisiunea pe care acum încercă să o păstreze. O a doua propunere pentru a ieși din criza economică sunt pachete de stimulare fiscală în legătură cu creșterea pe termen lung a competitivității. Prezenta propunere este, de asemenea, susținută de "The Economist" și aplicată într-o oarecare măsură, de către Franța după victoria lui François Hollande. Propunerea a treia este un pachet verde de stimulare, adică investițiile în economia ecologică, care să ajute nu numai la ieșirea din criza actuală, dar, de asemenea, pentru a forma bazele unei noi economii, mai stabilă precum și un model social ușor diferit. Anumite elemente ale acestei politici sunt în prezent în curs de implementare în Franța. Un punct slab al tuturor acestor trei propuneri este faptul că acestea se referă la criza economică, dar problema defectelor de proiectare ale zonei euro rămân neatinse.

O a doua cale posibilă de a ieși din criză ar fi o întoarcere la monedele naționale sau crearea unui sistem multi-valută. Întoarcerea simplă la monedele naționale astăzi este o propunere periculoasă. În principal pentru că țărilor bogate le-ar fi cel mai ușor să pună în aplicare un astfel de scenariu. De exemplu, în cazul în care Finlanda ar vrea să se întoarcă la marcă, nu ar avea nici o problemă majoră. Astfel de planuri nici nu ar trebui să fie secrete. Mai mult decât atât, există astfel de planuri deja și nu sunt ținute secrete. Finlanda este astfel pregătită pentru un astfel de scenariu. Am putea să ne găsim într-o situație în care țările mai bogate, mai sigure părăsesc zona euro și lasă restul de izbeliște. Acest lucru poate pune în mișcare un anumit scenariu de dezintegrare și o cursă spre abis. Un alt scenariu este reconstrucția zonei euro. Cu câteva săptămâni în urmă, în ediția europeană a “Wall Street Journal” s-a publicat un articol de Thomas Mayer, un expert de la Deutsche Bank, care a prezis că în viitor sistemul monetar european va fi tristratificat. Țări cum ar fi Olanda, Germania, Finlanda ar folosi două monede, euro ca mijloc de schimb și o monedă comună separată ca mijloc de creare de valoare. Țări precum Franța, Spania sau Italia ar folosi numai moneda euro. Însă țări precum Grecia, Cipru și Portugalia ar folosi euro pentru a plăti datoriile și monedele lor naționale pentru schimburile comerciale pe teritoriul lor. Mă tem că un astfel de sistem ar fi mai stabil decât zona euro, dar, în același timp ar comite greșelile cele mai mari, mai ales discrepanțele dintre sistemele economice din sudul și nordul Europei.

A treia cale este federalismul pur politic. Propunerile de a face un “salt la o Europă federală”, de exemplu, ale lui Guy Verhofstadt și Daniel Cohn-Bendit în cartea lor recentă “Pentru Europa”, apar din motive nobile. Dar ei nu sunt soluția, deoarece nu afectează sursa fundamentală a problemei. Ceea ce complică funcționarea proiectului european nu este ego-

ismul statelor naționale. Acest lucru nu poate părea evident astăzi, dar a vedea problema în categoriile de contrast dintre suveranitatea națională și integrarea în continuare este un punct de vedere foarte simplist și depășit. Astăzi problema nu este egoismul mitic al statelor naționale, ci faptul că nici statele naționale și nici instituțiile UE nu protejează societățile europene și lumea muncii de dominația capitalului. În esență această poziție dominantă va avea loc astăzi atât prin statele naționale cât și prin instituțiile Uniunii Europene. De aceea protestează mișcările sociale europene recente precum Indignados sau ambele Occupy împotriva politicilor guvernelor naționale și ale Uniunii Europene. Din punctul de vedere al proverbialei 99 la suta din populație o astfel sau o altă împărțire a puterii între Europa și statele naționale nu face mare diferență. Problema este complet în altă parte.

O a patra cale ar fi să se înlocuiască moneda unitară printr-un clearing unitar. Un clearing unitar rezolvă cel puțin două probleme ale zonei euro. El aduce înapoi posibilitatea adaptării reciproce ale politicii monetare și fiscale. În cazul în care statele reveni la monedele lor, atunci sunt derulate ambele politici la același nivel. Mai presus de toate însă clearing unitar ar proteja împotriva unui dezechilibru în balanța comercială. Un clearing unitar ar arata în felul următor: Fiecare stat membru are propria monedă și în plus există o monedă specială internațională, care poate fi denumită euro sau Bancor, așa cum a sugerat Keynes. Această a doua monedă ar servi comerțului dintre state. În cadrul de clearing unitar ar exista mecanisme, care ar împiedica dezvoltarea de excedente și deficite profunde în schimburile comerciale. Țările care au un deficit trebuie să își devalorizeze moneda, și țările care au un surplus vor fi supuse unei impozitări speciale. Aceasta este o soluție însă, care are lipsurile sale, dar ar permite să rezolve principalele probleme economice ale zonei euro.

O propunere similară au anunțat în septembrie experți din cadrul Institutului Paris Veblen, Théret Bruno Théret și Wojtek Kalinowski. În “Apel la un federalism monetar european”, ei sugerează că moneda euro ar trebui să fie “bani comuni”, dar nu o “monedă unică” în Europa. În sistemul lor am avea de-a face cu o varietate de valute - locale, regionale și naționale, față de care euro ar avea rolul de monedă “superioară”. Moneda euro ar fi o monedă federală, care ar uni împreună monedele naționale (Eurofranc, Euromarcă, Eurodrahmă, Eurolire etc), dar nu le-ar înlocui. Théret și Kalinowski recunosc că un astfel de sistem nu ar rezolva toate problemele din zona euro (în special problema dezechilibrului balanței de plăți între țări), dar ar fi, în opinia lor, un pas important înainte.

Ultima cale, a cincea, este ceva ce aș descrie ca o federație autentică resp. de fapt. Punctul de plecare nu ar trebui să fie transferul de putere la nivel european, dar definiția unei cetățenii sociale la nivel european. Ideea este de a determina ce prestații, la ce nivel de securitate socială, la ce servicii publice avem dreptul noi ca locuitori ai Europei. Asta ar trebui să fie doar primul pas – nu să transfere puterea, ci pentru a defini ceea ce înseamnă să fii un cetățean. Integrarea europeană în sens economic se bazează pe un anumit compromis sau chiar un contract social între capital și lumea muncii - pe acel “model social european” căruia Mario Draghi îi promite să pună capăt. Dar ea nu a re-investit în acest compromis. Când instituțiile care au fost înființate după al doilea război mondial în statele respective au început să paralizeze, au devenit mai puțin puternice și bazele acestui model. De aceea o distribuție diferită a puterii între Uniunea Europeană și statele naționale nu este o soluție, ci reflecția asupra cum poți revigora sau re-investi în ceea ce a fost baza economică a integrării.

Mai mult decât atât, uniunea monetară va fi însoțită de un buget corespunzător de mare, dacă în Uniunea Europeană urmează să fie menținută o monedă comună. Nu există nici o metodă științifică, care să permită determinarea cu exactitate a dimensiunii unui astfel de buget, dar atunci când ne uităm la modul în care bugetul Statelor Unite se raportează la produsul intern brut, atunci putem avea un anumit punct de reper. Bugetul Statelor Unite este de aproximativ 20 procente din produsul intern brut. În cazul Uniunii Europene, acest lucru ar însemna că bugetul federal ar trebui să fie de douăzeci de ori mai mare decât în prezent. Eu cred că, dacă nu suntem dispuși să crească bugetul Uniunii Europene astfel, atunci nu ar trebui să ne lăsăm păcăliți că ar fi posibil să se mențină o monedă comună.

Desigur, rămâne întrebarea pe ce ar trebui să fie cheltuiți acești bani. În primul rând cred că pentru garanțiile sale privind tot ceea ce eu am numit cetățenie socială la nivel european. În al doilea rând pentru modernizarea ecologică a economiilor europene.

În plus față de definiția largă a cetățeniei sociale și bugetul corespunzător, o federație autentică are mare nevoie de asemenea de o viziune unificatoare, o responsabilitate comună. Se pare că ideea de a preveni un alt război nu mai este efectivă în acest rol. Mai ales acest lucru nu mai are efect asupra elitelor politice ale țărilor europene, dar poate că nu atât de mult pentru cetățeni. Aceasta înseamnă că avem nevoie de o idee, care ar îndeplini o funcție similară, și cred că pericolul schimbărilor climatice poate fi o astfel de idee.

În acest moment nu mă pot reține și trebuie să polemizez cu răspunsul ministrului de externe polonez, Radoslaw Sikorski. Cu un an în urmă Radoslaw Sikorski a încercat la Berlin să ne convingă de faptul că soluția pentru viitorul Europei se află

În mâinile Germaniei, și, de asemenea, a spus că unitatea noastră (adică cea europeană) nu ar avea de suferit pentru că avem legi diferite cu privire la moralitatea, viața de familie, impozite sau program de muncă diferite. Cred că unitatea noastră suferă foarte mult fiindcă permitem diverselor țări, cum ar fi Polonia, să creadă că se pot selecta drepturile omului și opera un dumping social prin competiție cu alte țări cu program de lucru prea lung și impozite prea reduse. Mai presus de toate m-a deranjat că în acest discurs a fost nici o discuție despre protecția mediului. Polonia are onoarea dubioasă de a fi o astfel de țară din Europa, care de cel puțin trei ori (nu reușesc să număr) a respins adoptarea unei politici UE privind clima. Aceasta este o amenințare reală pentru viitorul nostru.

Ce concluzii putem trage din asta? Așa cum am spus mai devreme, cuvântul “posibil” poate însemna diverse. Unele dintre aceste căi sunt posibile și pot fi puse în aplicare chiar, dar nu ne scot din criză. Altele s-ar putea să ne scoată din criză, dar este foarte puțin probabil că este posibil să fie urmată una dintre ele. Ce se poate face într-o astfel de situație? Aici ne întoarcem la rolul mișcărilor sociale, inclusiv a sindicatelor.

Este important pentru mine să nu considerăm Uniunea Europeană, statele naționale nu ca existențe finite și nu ca o sursă de orice norme sau valori, ci ca un anumit nivel de lupte sociale pentru lucruri importante pentru noi. Aceste bătălii pot fi transferate între niveluri. În studiile de neoliberalizare există termeni precum “Downloading”, adică a descărca, și “Uploading”, adică a încărca. Acestea sunt strategii pentru punerea în aplicare a unor competențe, deciziile privind un astfel de nivel în cazul în care oamenii au mai puțin control asupra acestuia. Uneori anumite abilități sunt transferate la un nivel mai mare, european, pentru a spune oamenilor că nu mai avem nici o influență în acest sens - asta face Europa. Uneori

se transmit cu același obiectiv deciziile în jos. În Polonia, de exemplu, în anii nouăzeci, grădinițele au fost arondate la administrația locală, dar nu li s-au dat acestora suficiente resurse să le mențină. Asta e un mod bun de a obține închiderea unei mari părți din grădinițe. Mai mult decât atât, pare la prima vedere mai democratic, pentru că se pretinde că deciziile sunt mai aproape de oameni. O tactică similară este ceva care se numește “Policy laundering”, adică “spălarea” unor decizii politice incomode (similar cu “spălarea” de bani murdari). Acest lucru înseamnă că deciziile sunt puse în aplicare pe o astfel de scară, pe care se poate pretinde că altcineva a ales. Care ar trebui să fie răspunsul la asta? Dacă Uniunea Europeană (ca și statul național, întreprinderea, în anumite situații familia) este nivelul de lupta pentru structurarea lumii, acest lucru înseamnă că problema noastră se bazează pe a face în anumite situații același lucru și de a transfera lupta mereu la nivelul la care avem cea mai mare șansă de a ne atinge obiectivele. Dacă suntem capabili, la nivel european, de a lupta de ex. pentru o cetățenie socială mai bună sau program de muncă mai scurt, atunci lăsați lupta să fie transferată la nivel european. Dacă avem o șansă mai bună de a câștiga ceva la nivelul statului național, lăsați lupta să fie transferată la nivel național. În acest sens, ar trebui să fim la fel de mobile și înșelători ca și adversarii.

Cum văd în acest context rolul sindicatelor? Sindicatele nu sunt singurii actori care efectuează luptele sociale, dar ele sunt una dintre instituțiile cheie care fac acest lucru. Când am citit definițiile de educație politică sindicală în mai mult de o duzină de țări, m-am gândit la ceea ce le unește și cum se pot unifica la un nivel mai ridicat. În aceste documente cuvântul mi-a sarit în ochi a fost “tradiție”. Era vorba acolo despre faptul că sindicatele din diferite țări au tradiții diferite.

Cuvântul este suspect. El spune ceva, reliefează ceva, dar de asemenea ascunde ceva. Când spunem “tradiție” noi nu vorbim despre unele diferențe culturale străvechi între țări, ci de ceva care are un anumit efect, o anumită depunere în luptele sociale care se suprapun în istorie. Atunci când vorbim despre tradiția formării de sindicate sau de tradițiile de muncă sindicală din diferite țări, vorbim despre faptul că luptele sociale și, în special, lupta de clasă a avut un curs diferit și au lăsat mai multe consecințe.

Cum se poate realiza același lucru la nivel european? Nu cred că prin încercarea de a găsi un numitor comun, iar nu prin faptul că se încearcă găsirea un termen generic comun, iar nu faptul că aceasta combină aceste sensuri diferite și le negociază. Singura cale de a obține un sens noțiunii de “formare de sindicat” la nivel European este să se angajeze într-o luptă socială, o luptă de clasă la nivel european. Pentru această bătălie se formează la început o anumită nouă tradiție de educație politică. Și acesta este primul lucru pe care îl consider fundamental, care înseamnă să nu te uiți prea mult înapoi ci să încerci să avansezi făcând uz de această experiență valoroasă.

Cred că este deosebit de important să se apeleze la alte mișcări sociale și să se dezvolte împreună o nouă cunoaștere. În Polonia sindicatele au o experiență foarte interesantă de colaborare cu diverse mișcări sociale. Până când am venit aici nu am fost conștient de faptul că asta se poate numi formarea de sindicate. Când am început pe tren între Varșovia și Berlin să mă gândesc la acest lucru, mi-am dat seama că se poate numi exact acest lucru formarea de sindicate, ceea ce facem noi în Polonia. Cu doi ani în urmă, OPZZ (Federația Globală a Sindicatelor din Polonia) a organizat o conferință internațională pan-europeană cu organizațiile de homosexuali și lesbiene, despre cum sunt tratați homosexualii și

lesbienele la locul de muncă. Asta a fost o conferință foarte importantă, pentru că organizațiile care reprezintă mișcarea LGBT din Polonia au remarcat faptul că sindicatele sunt interesate de un astfel de subiect. Chiar și în public s-a răspândit părerea că sindicatelor le pasă cu adevărat de toți muncitorii. Trăim într-o lume (sau cel puțin în Polonia), în care este mai ușor de înțeles discriminarea culturală și de a o explica, de exemplu, pe baza de discriminării împotriva homosexualilor și lesbienele la locul de muncă, decât a explica faptul că cineva poate fi discriminat fiindcă este sindicalist. Acesta

este un bun punct de plecare pentru extinderea imaginației membrilor de sindicat, a funcționarilor din alte mișcări sociale precum și unui public mai larg.

Dar într-adevăr extraordinară mi se pare a fi conferința, care a avut loc în primăvara acestui an în Silezia și a fost numită “Masa rotundă negru-verde “. Știu că “Negru” are Germania o semnificație politică foarte specifică. În acest caz este vorba despre cărbune. Aceasta a fost o conferință care a fost organizată de către sindicatele miniere și organizațiile de mediu privind politica în domeniul schimbărilor climatice și de transformare economică. Așa cum am spus mai devreme, guvernul polonez, organizațiile patronale și o mare parte din sindicate sunt foarte suspicioși față de politica UE privind schimbările climatice. În mod neașteptat s-a constatat că exact minerii au fost cei mai receptivi să discute cu ecologiștii. Au existat unele diferențe de opinie, dar discuția a arătat că minerii și ecologiștii pot comunica mai bine decât oricare dintre aceste grupuri sunt capabili să comunice cu guvernul polonez. Acesta a fost important mai ales pentru că (și de aceea vorbesc despre asta în contextul educației sindicale) ecologiștii au adesea tendința de a sublinia doar aspectele pozitive ale economiei de reducere a cărbunelui. Ei o asociază cu democrația, aer curat, sănătate. Ei nu se gândesc la pericolele care pot fi asociate cu ea. De aceste pericole sindicatele sunt mult mai conștiente. Sindicatele au competențe extraordinare, experiență și imaginație pentru a înțelege modul în care o astfel de cauză ecologică poate fi pusă în aplicare prin transformare economică de către lumea afacerilor ar putea avea ca efect faptul că am ajunge într-o situație mai rea decât înainte. Această reuniune în primăvară a fost foarte instructivă, nu doar pentru ambele părți, dar, de asemenea, în contextul dezvoltării unei cunoașteri noi cu

care să se poată ajunge la public. Eu cred că există câteva domenii de cooperare cu alte mișcările sociale, în care acest tip de formare ar fi în valoare la nivel european. De exemplu, provocările și riscurile, dar de asemenea oportunitățile asociate cu dezvoltarea internetului, cu care se ocupă una dintre cele mai noi mișcări sociale, mișcarea Piraților.

Cel mai important lucru l-am păstrat la final. Cred că sindicatele au o mare oportunitate și o mare responsabilitate de a construi din nou ideea utopică a politicii, de a reconstrui anumite valori - valorile reale, valori care sunt importante în viața fiecăruia.

Să ne uităm la două liste de valori. Pe de o parte, cele patru libertăți atlantice, adică libertățile promise tuturor persoanelor de către aliați când au luptat împotriva lui Hitler. Ei au promis că după război vor construi o lume în care toți oamenii se pot bucura de libertatea de exprimare, libertatea de conștiință, a eliberării de frică și eliberării de sărăcie. Și acum să ne amintim modul în care este construită piața comună în Uniunea Europeană. Acesta este de asemenea bazată pe cele patru libertăți. E vorba de libera circulație a capitalurilor, libera circulație a mărfurilor, libertatea de a presta servicii și libertatea de circulație resp. mobilitatea liberă a forței de muncă. Mi se pare clar că într-o lume care se concentrează exclusiv pe aceste patru libertăți, susținând o piață comună, și ignoră libertățile fundamentale, importante pentru viața de 99 procente din persoane, nu există loc pentru o mulțime de lucruri care sunt foarte valoroase pentru noi.

Dacă vrem să ieșim din criză și eventual să salvăm Europa și de asemenea să trăim într-o lume care este mai bună decât cea în care trăim în prezent, atunci este necesar să aducem înapoi dimensiunea utopică a politicii. Această utopie

poate fi reprezentată bineînțeles și de instituții, aranjamente sau soluții specifice. Acesta nu este deci separată de viața noastră, este un anume far sau un punct de referință, care este capabil de a schimba viața de zi cu zi a multor societăți. Este necesar să se aducă înapoi dimensiunea utopică a politicii pentru a recupera “principiul speranță”. Cred că aceasta este sarcina educației sindicale, care este în prezent cel mai important lucru. Vă mulțumesc pentru atenție!

Capitolul 4

Prin educație Europa va depăși criza!

Bazele și perspectivele dezvoltării necesare a „studiului european“

Tom Kehrbaum

Cei ce știu să comunice nu se împușcă.

Cei ce pun întrebări identifică interese comune.

Cei ce știu să rădă se preocupă de alții.

Despre războaie și crize – o scurtă istorie a „studiului european“

Războaiele și crizele joacă deseori un rol decisiv în apariția proceselor europene comune de educare. Acest capitol abordează originile „studiului european“ și aspectele centrale și categoriile educației europene în scopul depășirii crizelor.

Sinistrul Război de Treizeci de Ani (1618 - 1648) a provocat gânditorii – în acea vreme majoritatea clerici – să caute căi alternative de soluționare a conflictelor. Reformatorul ceh Johann Amos Comenius (1592–1670) a fost cel care a formulat în acea perioadă prima vastă teorie a pedagogiei europene, pe care a transformat-o într-o practică eficientă a Europei moderne (vezi Sparr 2008, p. 22). În continuare voi aborda o serie de aspecte dezbătute de el și relevante pentru tema noastră.

Comenius nu făcea lucrurile pe jumătate! Stăpâna totul în materie de formare a capacității pacifiste, el fiind totodată primul pedagog care reclama implicarea băieților și fetelor, a bărbaților și femeilor în cultura generală. Punctul de plecare și de referință a pedagogiei lui este „Dezbatere generală pentru îndreptarea problemelor umane“, acesta fiind subtitlul celei mai importante lucrări ale sale, Pampaedia (în germană: educație universală).

În multe zone ale Europei secolului al XVII-lea, „problemele umane“ erau marcate de o experiență dureroasă și de cruditatea luptei tuturor împotriva tuturor. În romanul său educativ „Labirintul lumii și paradisul inimii“ (Comenius 1992) Comenius apreciază că dezvoltarea umanității – în speță a

fiiinței umane – e strâns legată de dezvoltarea capacității pacifiste. Relativ la război scria: „Doar animalele de pradă mediază în felul acesta, nu și oamenii“ (ibid., p. 103). Comenius trasează astfel speciei umane sarcina de a renunța la lupta unuia împotriva altuia și de a dezvolta noi posibilități de soluționare a conflictelor (vezi Gamm 2008, p. 112 ff). O alternativă a războiului sugerată de Comenius sunt acordurile, convențiile și contractele interumane. Apare astfel un nou tip de om la orizont: omul liber, omul care își cumpănește și își autodetermină interesele (vezi ibid.).

Pedagogia lui Comenius are menirea de a învăța totul pe toți - fie bărbați, fie femei, de toate vârstele - prin variate metode (Omnes, Omnia, Omnio). Obiectivul acestui proces de învățare derulat pe parcursul întregii vieți era dobândirea capacității de a soluționa pașnic conflictele. În opinia autorului, omul are nevoie în acest scop de o vastă educație.

Opera Pampaedia a luat naștere din dorința autorului pentru o lume mai bună. Dorința lui Comenius de a analiza „problema umană“ și a unei lumi mai bune în subiectul unei dezbateri generale era o viziune istorică complet nouă. El asocia pedagogia cu aspecte ale politicii și ale Telos-ului (greacă veche; obiectiv) unei socialități internaționale, pașnice, devenind astfel primul clasic al pedagogiei iluministe.

Chiar și astăzi, după treisute de ani, uimește utopia optimistă a lui Comenius privind pacea universală. Ne-o explicăm prin pietatea și atașamentul lui Comenius față de Dumnezeu. Admitem însă că pedagogia lui a fost piatra de temelie a educației politice și culturii generale, cea care astăzi continuă să se afirme la standard european. Teoria și practica unei astfel de culturi generale nu se rezumă la a câștiga „Vrei să fii milionar?“, ci se materializează în străduința pentru o lume

mai bună. Prin urmare, termenul de cultură generală obține o dimensiune politică.

Societățile contemporane liberal-democrate impun, în virtutea cadrului lor constitutiv, participare globală și consultări publice cu privire la „problemele umane” actuale și la soluționarea lor. Căci democrația este nu doar o „formă constitutivă”, ci și o denumire a unei anume „forme de guvernământ” (vezi Agamben 2012, p. 12) și o formă de viață, în care comportamentul democratic se manifestă și în munca și viața cotidiană a omului. Practicile democratice, care permit o politică rezonabilă, consecventă, solidară și participativă, trebuie însă învățate de fiecare generație în parte - și explicit nu doar de generația politică respectivă (vezi Negt 2010).

Abordarea pedagogică a educației în spiritul păcii – adică evitarea războiului prin educație – a avut succes. Per ansamblu, numărul războaielor a scăzut în timp, iar Europei i-a revenit în anul 2012 Premiul Nobel pentru Pace. Pe de o parte, premiul i-a fost decernat pentru politica de după 1945, ce plasa în centrul eforturilor sale evitarea războaielor. Pe de altă parte, premiul se adresează și celor cincisute de milioane de cetățeni ai Uniunii Europene care își afirmă capacitatea pacifistă în viața cotidiană a Europei. Totodată se omagiază toți pedagogii care, de la 1945 încoace, au depus tot efortul pentru ca educația pentru pace să devină subiectul de bază al culturii (de ex. Gamm 1968). În centrul atenției stătea analiza cauzelor războaielor în funcție de raporturile economice, sociale și politice.

În anul decernării Premiului Nobel pentru Pace, Europa se află în al patrulea an al unei complexe crize. Premiul evocă faptul că ideea de pace existentă la sfârșitul celui de-al doilea război mondial este aceeași cu cea de la începuturile

Europei moderne. Această Europă e amenințată acum de probleme monetare și economice. Putem trage învățăminte și în actuala situație de criză din istoria de succes a civilizării prin educație a popoarelor războinice? Câmpurile de bătălie de atunci s-au transformat în câmpuri de luptă ale pieței ce trebuie satisfăcută astăzi în aceeași măsură? Această paralelă ridică întrebări ce le voi trata în articolul de față.

De aceea doresc să mă ancoroz în această istorie de succes privind educația europeană – pornind de la Comenius – și să analizez cu ajutorul altor teorii aspecte și categorii centrale care au menirea de a reliefa potențialul Europei de educație transnațională și de depășire a crizelor, cât și de a evidenția totodată actualitatea pedagogiei lui Comenius.

- **Comunicare, nu război** – Pentru a evita războaiele și a depăși crizele e nevoie de comunicare. Cum Comenius, grație orizontului său creștin, avea mereu în vedere toți indivizii – tocmai în diversitatea lor -, această comunicare se raportează în principiu la toată lumea. Comunicarea nu se încheie prin urmare la hotarele țărilor. Comenius recomanda de exemplu învățarea limbilor popoarelor învecinate. Limbajul este de altfel doar unul din aspectele comunicării, cele mai importante fiind ocaziile și obiectivele și formele acesteia. Liberalismul politic își are rădăcinile în revendicarea toleranței religioase (Todorov 2003, p. 26), cea exprimată și de Comenius. A nu impune cu forța propria credință și propriile convingeri a fost și este un program important de educare al societăților democratice contemporane.
- **Însușirea de forme adecvate de comunicare** – Se impune găsirea de forme umane de comunicare pentru a preveni războaiele și pentru a depăși crizele dintr-o societate

din ce în ce mai complexă. Comenius implementa consecvent această perspectivă în didactica/metodologia lui, dezvoltând cunoașterea reflectată psihologică: Recomanda de exemplu în faza de adolescență dialogul, disputa, reprezentarea scenică, scrierea de scrisori, însușirea artei conversației și ținerea unui jurnal, dat fiind că era conștient că forța determinării este în directă legătură cu reflecția lingvistică (a se vedea Gamm 2008). Comenius face prin urmare de timpuriu trimitere la legătura dintre determinare și război și impunerea, respectiv evitarea acestora prin intermediul expresiei lingvistice.

- ***Punerea în lumină a unei culturi politice*** – Comenius a dezvoltat în paralel ideea de cultură politică dobândită prin însușirea de forme de comunicare, însușire care privește atât individul, cât și colectivitatea.
- ***Lucrul ca noțiune umană*** – La fel cum postula mai târziu Marx, munca reprezintă pentru Comenius un concept uman. Cu alte cuvinte, antropogeneza este un proces reciproc de punere în lumină a muncii și a omului. Din această perspectivă nu poate fi concepută, de exemplu, separarea muncii intelectuale de cea fizică, dat fiind că cele două sunt strâns legate una de alta. Doar materialismul vulgar a enunțat că munca este „o simplă creație“ (vezi Gamm 2001, p. 76 ff). Munca este vitală pentru identitatea colectivă și individuală, pentru politică, educație și, nu în ultimul rând, pentru etică. În Europa de astăzi ar fi imperios necesară o dezbatere comună despre rolul muncii. În acest context aș sugera și o discuție la nivel european pe tema muncii de calitate.
- ***Munca și educația servesc formării omului și îmbunătățirii relațiilor sociale (a problematicii umane)*** – Munca

identifică pe de o parte individul ca subiect, pe de altă parte menține și dezvoltă specia umană. Aceste premise stăteau și la baza conceptului umanist de educație apărut în Germania la începutul secolului al XIX-lea. Herder de ex. identifica forța ce se putea produce prin comunul acord. Considera că omul este primul „eliberat al Creației“ (datorită independenței instinctive). A identificat libertatea posibilităților de evoluție umană din om, totodată însă și tendința de a se război și a lupta. Sensul se materializează doar în situația în care omul se percepe pe sine ca obiectiv și specia ca pe un proiect „Humanum“ (vezi Gamm 2008, p. 85). Sensul ia naștere și persistă prin urmare - sesizabil concret și individual și colectiv – în procesul interuman de reliefare reciprocă a muncii și educației, proces în care umanitatea ca specie trasează obligații tuturor indivizilor. Prin urmare, munca trebuie depusă – cum spunea și Comenius – de ambele sexe. Termenul de muncă se lărgiște astfel, devenind „muncă comunitară“ (vezi Negt 2012). Cu acest termen lărgit se pot redetermina criteriile de evaluare a muncii bune și decente și se poate realiza evaluarea umană a produselor și mărfurilor. Rata șomajului din rândul tinerilor din Europa (în Spania era de peste 55% în 2012, în Grecia de 60%) nu trebuie deci percepută doar ca pe un destin individual, ci și ca pe o privare de șansa de a participa la dezvoltarea omului uman (Marten 1988).

- ***Aderarea la noțiunea de „întreg“ și „general“*** – Creștinul Comenius avea în vedere toți contemporanii care urmau să configureze lumea în ansamblu ca răspunzătoare pentru posteritate. Aceasta presupune noțiuni imperturbabile de „întreg“ și „general“. „Întregul“ e necesar să poată fi determinabil în special în raport cu Europa. Europa nu se rezumă la a „transforma Uniunea în zona economică cea

mai competitivă și cea mai dinamic axată pe știință din lume“ (vezi Strategia de la Lisabona). Datorită dezbaterilor postmoderne, „întregul“ și „generalul“ și-au pierdut în prezent din importanță – în special în raport cu valorile universale și a aprecierii morale, astfel încât e dificil să privim capitalismul global ca pe un “întreg”, să îl analizăm și să îl criticăm (vezi Euler 2011).

- **Înțelegerea cuprinzătoare a democrației** – Luând în considerație noțiunile „întreg“ și „general“ de mai sus, raportul dintre muncă, educație și umanizare și a egalității în drepturi a bărbatului și a femeii, Comenius face trimitere la o comprehensiune modernă și cuprinzătoare a democrației. Căci o comprehensiune modernă a democrației e în corelație cu capacitatea de a percepe istoria ca o componentă a guvernării societății unitare modelate de indivizi și pentru care răspund în comun (vezi Gamm 1979 și Dewey 1916). Și dacă suntem în căutarea locului în care să ne conturăm pe noi înșine și lumea în istorie, prezent și viitor, centrul atenției se îndreaptă în special asupra economiei și asupra celor două aspecte parțiale ale sale, respectiv munca și educația.

Europa nouă – Identitate și public

Aspectele menționate în prima parte joacă după opinia mea un rol important în cadrul educației europene transnaționale.

Înainte de a analiza mai îndeaproape acest nou tip de educație europeană, doresc să fac o scurtă digresiune cu tema “identitatea europeană” și “marele public european,” prin care să construiesc o punte între istorie și situația actuală a crizei.

Istoria europeană a demonstrat în prezent și demonstrează și în continuare de ce este importantă o educație de influență

comeniusceană cu triada pace, educație și politică. Aceste „incursiuni în începuturile istorice ale pedagogiei europene“ (Gamm 2008) ne atrag atenția asupra problemelor esențiale ale educației politice, absolut necesare pentru viitoarea configurare socială și politică a unificării europene.

Europa a trecut prin multe războaie înainte ca însușirea pacifistă să devină un subiect de *dezbateri generală* – de consiliere publică. A fost necesar ca un nou război, între 1914 și 1945 – tindem să spunem un nou „război de treizeci de ani“ (vezi ibid. p. 124) – să se sfârșească cu prăbușirea barbară a unei civilizații, holocaustul, ca cetățenii europeni să strige la unison în fața morților și ruinelor: Nu mai vrem războaie!

Uniunea Europeană a luat naștere din convingerea puternică, comună a aceluia care au supraviețuit celor mai grele războaie și crize din secolul XX: câmpuri de luptă, bombardamente, crize economice, lagăre de concentrare. E foarte posibil ca aceștia să se fi dezvoltat tocmai datorită curajului de a depăși cu mare triumf ignoranța națională și de a se autodepăși. (vezi Mak 2012, p. 22). Căci, făcând abstracție de războaiele iugoslave de la sfârșitul secolului trecut, în Europa nu au mai existat războaie de peste șaiszeci de ani. Toate generațiile europene trecuseră practic până în 1945 printr-un război sângeros, în urma cărora majoritatea familiilor europene au rămas cu sechele (vezi ibid.).

Dorința comună de pace a constituit piatra de temelie pentru construirea unei noi Europe. Necesitatea combaterii eficiente a *naționalismului* și în egală măsură a *militarismului* a devenit evidentă ca urmare a războaielor de la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea. La fel, faptul că sistemul european al statelor naționale – dezvoltat cu începere din secolul al XVII-lea - nu funcționa, dat fiind că

provoca întotdeauna conflicte militare și alte lupte pentru putere între state (vezi *ibid.*). Această percepție politică a determinat la începuturile unificării europene disponibilitatea de a renunța la fragmente de suveranitate națională în folosul binelui întregului.

Tratatele de la Roma din 1957, semnate de șase state (Belgia, Germania, Franța, Italia, Luxemburg și Olanda), au fost cele care au pregătit terenul pentru Comunitatea Economică Europeană (CEE), urmate fiind de Tratatul de la Maastricht pentru înființarea Comunității Europene (CE) și de Tratatul de la Lisabona privind Uniunea Europeană (UE). Urmarea a fost deschiderea granițelor dintre cele 27 de state membre din prezent. Au dispărut cozile fără sfârșit de camioane din vămile europene, reglementările vamale birocratice, cele care făceau din expedierea pachetelelor și pachetelor un act birocratic, care generau probleme celor care doreau să studieze sau să lucreze în străinătate, frica de vecini (vezi *ibid.*). Iar oameni de varii culturi se confruntă în prezent nu doar cu schimbările de mărfuri pe piața comună, ci și cu diverse griji, dezvoltându-se totodată acel element căruia i-am simțit lipsa dacă Europa ar „eșua”. Am putea pierde tot ce ne-a devenit drag și tot ce e de la sine înțeles dacă Europa nouă, modernă ar „eșua”. Nu mai dorim și nu mai putem renunța la aceste lucruri.

În continuare se pune întrebarea: Experiențele istoriei europene, cele care până în prezent ne-au semnalat efecte directe și indirecte perceptibile – cu care suntem de altfel familiarizați - acționează ca formatoare de identitate?

Doar un proces de autoînțelegere a poziției noastre față de patrimoniul istoric (vezi Habermas 2004, p. 49) - respectiv care segment de patrimoniu e acceptat sau care e respins din motive de responsabilitate - poate forma atât identități colective, cât și individuale, care se raportează în sens pozitiv

la Europa ca un întreg și care se alimentează din ea. Oricât de paradoxal ar părea, o mare parte a identității mele germane și europene nu constă în ne-identificarea mea cu multe părți de istorie europeană. Tot ceea ce dorim să obținem de la vechea Europă și tot ceea ce nu dorim să pierdem din noua Europă este o abundență de material cu potențial de formare, pe care ne-o putem însuși și suntem datori să ne-o însușim în cadrul procesului comun de formare.

Formarea identității este un proces de formare atât colectiv, cât și individual. Procesele de formare sunt orientate spre viitor. Formarea unei identități europene privește prin urmare întotdeauna configurarea viitorului comun european. În acest sens dorim să asimilăm istoria – în adevăratul sens al cuvântului. Unde, cum și când există astfel de procese comune de formare sub formă de procese de autocomunicare la nivel european și cine se implică în acestea?

Anticipând întrebarea dacă astfel de procese comune europene de formare (a identității) pot fi structurate sistematic sub forma unei educații politice transnaționale, doresc să dau un exemplu de proces adecvat de autocomunicare. Un concept a fost cel care a declanșat o discuție publică despre identitatea europeană – probabil prima și unica discuție de acest gen.

„Bătrâna Europă” – așa denumea polemic Donald Rumsfeld, ministrul american al apărării, la începutul războiului irakian din 2003 orice țară europeană, printre care Franța și Germania, care nu vroia să se implice în război și care nu a aderat la „Coaliția celor favorabili”. Pentru prima dată după 1945 Europa nu mai era de acord să se subordoneze politiciii Statelor Unite. Partizanii războiului au fost declarați „atlantici”, iar opoziții „anti-americani”. Cum Rumsfeld făcea distincție în acest sens între „bătrâna” și „noua” Europă, partizanii și opoziții războiului se confruntau cu problema

meditării la substratului constitutiv al propriilor identități europene. Conflictul a devenit astfel o problemă publică a identității europene (vezi și Todorov 2003, p. 12).

Noutatea consta în faptul că la discuție nu participau specialiști europeni sau experți, ea devenind obiect al unei dezbateri publice. Locuitori din diverse state (de exemplu Marea Britanie, Italia și Spania) se poziționau în această problemă împotriva propriilor lor guverne. În diverse dispute publice s-a definit identitatea Europei și s-a pus problema felului în care ar trebui să arate Europa secolului al XXI-lea (vezi ibid.). Habermas a considerat-o prima dezbateră în care publicul european a vorbit despre un acord comun european (Habermas 2004). Împreună cu Jacques Derrida și alți intelectuali de vază (Adolf Muschg, Fernando Salvater, Umberto Eco, Gianni Vattimo, Richard Rorty) a publicat un gen de manifest european în cele mai importante cotidiane europene în data de 15 februarie 2003, imediat după demonstrațiile anti-război din întreaga Europă.

Habermas și colegii săi erau copleșiți de masele de demonstranți din Londra, Roma, Madrid, Barcelona, Berlin și Paris, mase care au reacționat imediat ce guvernele europene care sprijineau Războiul Irakian și-au declarat - sub conducerea președintelui spaniol Aznar - loialitatea față de Bush. În schimb, considerau că demonstrațiile sunt un semnal istoric de naștere a unui public și tematizau identitatea europeană. Consfăturile generale publice pe tema problemei centrale umane (războiul este mai presus de toate o problemă existențială) au devenit o realitate în contextul european. Este exact ceea ce dorea să obțină Comenius prin educare, este tocmai „visul” său.

În ultimii zece ani după această mare criză nu au mai existat după știința mea situații sau discuții similare. În ciuda eșecului

suferit în urma referendumurilor din Franța și Olanda din 2005, Tratatul de instituire a Constituției Europene a dus la creșterea concentrării asupra politicilor la nivel național.

În anul 2012 Europa pare să fi ajuns la sfârșit. Criza a devenit complexă, ea este deseori interpretată diferit din multiple perspective și s-a transformat într-o „criză de încredere” europeană. Nu puțini sunt cei care pun la îndoială proiectul general „Europa”.

Ce ne leagă în prezent, ce ne unește în efortul nostru pentru o identitate europeană și o prezență publică europeană, cea care în timp de criză adună laolaltă toți oamenii cu dorința de a găsi soluții comune pentru o Europă comună? Ce constituie în prezent o temelie solidă pentru o Europă socială și coabitarea în securitate și pace?

Perspectivile educației transnaționale

În partea a treia voi trage concluzii pe tema procese de formare. Ce forme și ce subiecte trebuie să aibă în prezent procesele de formare politică pentru a contribui la depășirea crizei europene actuale?

Cum se poate promova în prezent prezența publică europeană și identitatea europeană? Cum se poate dezvolta în criza actuală un „tot” solidar de europeni? Trebuie să existe și altceva decât ideea de pace susținută în 2003 în Războiul din Irak, ceva mai mult decât realizăm noi în prezent; ceva obișnuit în viața noastră cotidiană și în munca noastră de zi cu zi, ceva probabil atât de banal și normal, încât nu o sesizăm. Ludwig Wittgenstein scria în „Cercetările (sale) filozofice”: „Aspectele lucrurilor importante pentru noi se ascund în spațiile simplității și a banalității. Nu se pot observa pentru că sunt mereu în fața ochilor noștri.” (ibid., p. 129; vezi și Tully 2009, p. 230 f.)

Problema umană centrală este cea care în viața noastră cotidiană devine tema consultărilor de ordin general, pe care o dezbatem la serviciu și în mediul privat. Problemele umane au ca obiectiv – privit în general - o viață reușită și aspirația după noroc (vezi Etica lui Aristotel). Această generalitate este (indiferent dacă o vedem sau nu în viața noastră de zi cu zi) parte componentă a vieții individuale și a vieții sociale a tuturor oamenilor.

Problemele umane de discutat, cele relevante pentru o viață bună, se reflectă în condițiile de muncă și de trai ale omului. Privite mai cu atenție, vom observa legăturile acestora cu „năzuința după noroc“. Munca este esențială pentru un trai bun și izvorul identității și a vieții umane. De aceea activitatea economică este componenta centrală a activității noastre umane. Produce sens interuman și prin urmare trebuie privită și analizată din punct de vedere etic. Aceasta ne amintește de aspectele esențiale lansate de Comenius și dezbătute de noi.

Legat de situația actuală de criză constatăm că, la fel ca și războaiele, crizele pot fi soluționate prin dezbateri și acorduri publice. Criza ne afectează pe toți. Prin urmare, toți trebuie să participe la dezbateri. Toți trebuie animați prin intermediul structurilor corespunzător organizate și toți trebuie să fie în măsură să se implice, în măsura în care și-o doresc. Aceasta presupune o reevaluare a „instruirii europene“: educația politică transnațională. În continuare voi analiza cele două domenii la care s-a făcut referire, și anume „transnaționalitatea“ și „educația politică“.

Transnaționalitate și educație politică

Conceptul de „transnaționalizare“ face trimitere la relațiile și interacțiunile sociale, culturale, politice și economice dintre oameni și instituții. Cu această imagine părăsim planul relațiilor internaționale, în care protagoniștii activi sunt de regulă guvernele. Geografia își pierde din importanță în procesul de formare a identității și colectivității, dându-se naștere la noi posibilități transfrontaliere de apartenență (vezi Pries 2008, p. 44 f. resp. Kehrbaum 2010). Legăturile transnaționale se evidențiază în sentimentele de apartenență transfrontalieră, în similitudinea culturală, integrare comunicativă, în legăturile de muncă și în practica cotidiană (ibid.). La fel în organizațiile în domeniu, precum sindicatele, în regulamentele sociale și tipurile de reglementare care se manifestă în structurile sociale și în spațiul social (ibid.). După părerea lui Pries, transnaționalizarea trebuie privită ca un proces în extindere și în adâncire în care, printr-o circulație internațională a mărfurilor, persoanelor și informațiilor aflată în continuă creștere, iau naștere noi practici sociale, sisteme simbol și artefacte. Aceste dimensiuni economice, sociale, culturale sau politice sunt în strânsă legătură unele cu altele, formând în final „relațiile umane de integrare“ (Elias 1986, conf. Pries 2008, p. 45). Astfel de procese transnaționale au devenit demult realitate în Europa (și nu doar) și, atent privite, pot fi percepute. Am ajuns astfel la întrebarea dacă dimensiunea politică a acestei transnaționalizări joacă un anumit rol și în educația politică variată practică în Europa sau dacă e avută în vedere doar sistematic. Care sunt consecințele asupra practicii pedagogice?

Dezbaterea pe tema „educație politică“ din Europa diferă de la națiune la națiune și este determinată istoric. În Germania de după război educația politică a revenit în centrul atenției

odată cu așa-numita re-educare. Direcția proceselor de educație politică din Europa de Est contemporană este marcată de era postcomunistă, respectiv de actualele legături cu Rusia. În planul politicii europene de formare, educația politică nu e considerată explicit transnațională. „Active Citizenship” este obiectivul unei „Civic Education” (termenul se traduce de regulă în germană ca „educație politică”) de altfel practică la nivel național. Educația civică din discuția europeană se raportează prin urmare la cetățenii unui stat, nu la cetățenii comunitari.¹ Ce înseamnă să fii un cetățean activ? Și de această dată direcția ne e indicată de UE.² Cetățenia activă se traduce în „Entrepreneur Spirit”, în spiritul antreprenorial. Active Citizenship înseamnă prin urmare Entrepreneurship. Și pe plan european se pune prin urmare accent pe inițiativa economică. În principiu e un lucru bun! Presupunând că includem în ecuație aspectele tratate și dezvoltate în prima și a doua parte a acestui articol. Mult prea des se susține că unele spirite întreprinzătoare geniale pot crea prin „momente Heureka” inovații care ar putea rezolva problemele lumii.

Această concepție izolată despre economie provine de la Schumpeter și dăinuie și în prezent. Făcând abstracție de faptul că prin aceasta se manifestă, în opinia mea, o credință mântuitoare secularizată, această concepție împiedică să

¹ Cetățeanului comunitar în revin conform articolului 20 al Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene o serie de drepturi: libertatea de mișcare, dreptul la vot și dreptul de a adresa petiții.

² Prin conceptul „Education for Democratic Citizenship” Consiliul European dă o nouă orientare educației politice. În dezbateră publică despre educație politică în statele membre UE, aceasta are însă un rol secundar, rar fiind implementată în programele naționale. Situația diferă în cazul conceptelor Active Citizenship, așa de ex. în Germania.

a se vedea: http://www.jugendpolitikineuropa.de/downloads/4-20-2029/Demokratiebildung_Empfehlung%2012-2002.pdf, și: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282010%297&Language=lanEng&Ver=original&Site>, și: http://www.unternehmergeist-macht-schule.de/sid_106FCDF5602DE32A5E0ACF75418E94C8/DE/Startseite/home_node.html.

conștientizăm cât de reticulară e economia actuală în Europa și în lume și că ea se desfășoară în cadrul unor procese sociale cooperatiste (vezi Kehrbaum 2009).

În rapoartele despre *Bill Gates*, *Steve Jobs* și *Marc Zuckerberg* se menține acest punct de vedere individualizat, radical trunchiat, fără a observa că tocmai dorința după coabitare și colaborare umană sunt atât condiția, cât și urmarea acestor trei exemple antreprenoriale cu ideile lor geniale. Pe scurt, actualele crize și probleme – să ne gândim la modificările de climă, renunțarea la energia nucleară, consumul de resurse naturale – pot fi rezolvate doar prin cooperare internațională – prin urmare nu doar de europeni.

O economie bazată exclusiv pe concurență economică are caracter antiinovativ în acel context. În ceea ce privește reformele fundamentale – deci inovațiile radicale – din economie și societate, tranziția poate fi și trebuie anticipată în mod logic doar mental și configurată practic. Colaborarea tehnologică înseamnă în acest caz colaborarea cooperativă a felurite persoane care au același obiectiv comun.

Activitatea economică ca aspect integrativ trebuie să devină o parte importantă a vieții cooperative, umane și sustenabile.³ De aceea cetățenii Europei trebuie și doresc să gândească și să acționeze în sensul unei astfel de „vieți bune”⁴ (Kehrbaum 2012). Raportat la dezbaterile europene pe tema „Active Citizenship” discutate mai sus, tocmai antreprenorului și

³ Richard Sennett (2012) reprezintă în cartea sa „Colaborarea – Cea care menține unită societatea noastră” teza conform căreia cooperarea îmbunătățește calitatea vieții sociale. Diviziunea cooperativă a muncii este omniprezentă, caracterul pozitiv social al ei nu este însă perceptibil ca atare, printre altele datorită faptului că aspectele economico-competitive domină în retorica multor discursuri publice (chiar și în politica socială și politica educațională) și au pătruns deja adânc în comunicarea interumană (vezi Adorno 2001).

⁴ Vezi Ipsos, 2012. Cu privire la euro-criză, germanii au un nou mod de raportare la prosperitate. Tot mai mulți cetățeni consideră calitatea relațiilor mai importantă decât prosperitatea materială.

„spiritului“ său individual îi devine necesar acest Social Entrepreneurship și, mai mult, Cooperative Entrepreneurship⁵. Cum pot fi promovate calități prețioase pentru societate prin studiu social și colectiv? Și ce rol joacă în această ecuație educația politică transnațională și cum trebuie structurată?

Programa educației politice transnaționale

În concluzie, toți ar trebui să cunoască mai întâi sau cel puțin să se preocupe de conexiunile dintre relațiile lor de muncă și de viață existente în prezent la nivel transnațional (vezi Nussbaum 2012, p. 97 ff.). Tocmai cunoașterea acestor legături transnaționale determină nu rareori implicarea în protecția naturii (de ex. campania împotriva scufundării cisternei de petrol Shell în Marea Nordului), în campanii contra molestării copiilor sau pentru protecția animalelor. Multe organizații non-guvernamentale sunt mărturia vie a acestor lucruri. Procesele de educare transnațională sunt în esență activități de elucidare, dat fiind că examinează motivele, cauzele și legăturile experiențelor și evidențelor cotidiene.

Unii se eschivează în acest punct și se lamentează că accederea pe plan global ca spațiu de formare trebuie precedată obligatoriu de o muncă de clarificare și de educație politică în context național. Acest punct de vedere poate fi combătut cu argumentul că istoria propriei țări, de exemplu, nu poate fi corect înțeleasă dacă nu se are în vedere într-o oarecare măsură și istoria universală (ibid.).

Elucidând problema examinării naționale devine evident că suntem demult membri ai unei națiuni eterogene. Dacă dorim, putem identifica în viața cotidiană conexiuni transnaționale și le putem examina amănunțit. În Europa avem multiple posibilități de a întreba: Cum sunt în prezent condițiile de

muncă și de trai în Grecia, Vietnam, Macedonia sau în Sri Lanka? Înainte de a capitula în fața sarcinii aparent imposibile de a forma un cosmopolitism, suntem datori să ne percepem încă de pe acum mediul de viață ca un spațiu transnațional de educare și să ne deprindem cu termenul de eterogenitate. Cel mai potrivit prin contacte interumane. Educația transnațională dezvoltă responsabilitatea față de condițiile personale de viață ale celor de care depind condițiile noastre de viață. Din acest motiv educația transnațională nu se oprește la granițele Europei, ci se preocupă și de condițiile de muncă și de viață ale tuturor oamenilor din lume.

Actuala criză din Europa a dat naștere unui nou public în care a deșteptat sentimentul de enormă frică și de insecuritate existențială. A te agăța în vremuri nesigure de ceea ce îți-e cunoscut și de orice lucru cu care ești familiarizat este o reacție umană. Există prin urmare o posibilitate de a beneficia de acest public? De data aceasta nu avem de-a face cu un război dintr-o țară îndepărtată sau nu suntem în situația de a apăra o capacitate pacifistă dezvoltată, pentru care am primit de altfel un Premiu Nobel pentru pace și de care ne putem bucura, dat fiind că, grație capacității noastre individuale pacifiste, noi toți suntem cei ce asigurăm pacea europeană în viața de zi cu zi. În munca și în viața curentă, cea care asigură temelia păcii noastre – în adevăratul sens al cuvântului. La fel ca și pacea, această temelie trebuie menținută, dezvoltată și structurată uman. În această criză avem prin urmare de-a face cu apărarea condițiilor de muncă și de viață ale populației din Europa, o Europă care trebuie să facă față unor enorme presiuni. Ceea ce apărăm de fapt aici este baza economică a păcii care – lucru neperceptibil în viața cotidiană - se întemeiază în prezent pe colaborarea umană transnațională și care înseamnă mult mai mult decât realizarea de „profit“.

⁵ Acest termen mi-a fost sugerat în acest context de Martin Roggenkamp.

Ne-am apropiat astfel de termenii tratați anterior, și anume muncă și educație, și de perspectivele universale ale lui Comenius de coabitare umană pașnică, deoarece devine evident că această colaborare interumană nu poate fi mărginită la nivel național, dar nici la nivel european. O economie ramificată global semnifică faptul că distribuția muncii se organizează în context internațional. Cooperarea nu presupune însă implicit solidaritate. Doar meditația conștientă și adoptarea unei cooperări internaționale oferă din punct de vedere sindical șansa unei solidarizări globale. Esența educației politice transnaționale este prin urmare cunoașterea modului de funcționare a actualei economii.

Activitatea economică formează în prezent generalul de anvergură mondială. Formula este: profit = venituri – cheltuieli. Limbajul comercial este engleza. Peste tot în lume cuvântul profit are aceeași semnificație. Canonul educației se raportează din nefericire aproape în întreaga lume la profit – o numesc *biata perspectivă asupra activității economice* – și nu mai tratează abundența bogăției umane generată de dezvoltarea economiei – cu toate avantajele ei, dar și cu toate dependențele și suferințele.

Norma de formare a educației transnaționale examinează nucleul indispensabil și comun al culturii umane în viața cotidiană și în activitatea economică tratând istoria, geografia, politica, sistemele sociale, diversitatea culturală, dreptul și religiile etc. din perspectivă transnațională din perspectiva transnațională (vezi Nussbaum 2012). Aceasta ar fi o educație politică generală, care ar pune oamenii în fața situației de a evalua politica și, dacă doresc, de a deveni activi politic pentru interesele lor comune.

Educația politică transnațională în exemplul „Qualizmove“

În această ultimă parte voi da un exemplu de o astfel de formă de educație politică transnațională. Acest concept a stat la baza proiectului UE „Qualizmove“. Proiectele europene se materializează în spațiul politic transnațional experimental și educațional.

Noțiunea lărgită de politică a muncii

În cele prezentate mai sus am încercat să promovez înțelesul mai profund al muncii, educației și a politicii care se raportează la acestea. În proiectul european „Qualizmove“ intitulat *„Dezvoltarea și răspândirea unei capacități de înțelegere a educației în spiritul politicii muncii în Europa“* „munca“, „educația“ și „politica“ au fost raportate pe această bază unele la altele și analizate prin perspectiva politicii actuale a muncii și a educației. Termenul nostru de „politică a muncii“ se raporta în acest context nu doar la „relațiile industriale“ ale partenerilor sociali, la politica pieței muncii, respectiv la politica europeană a forței de muncă ci, mai mult, transcende semnificația de până acum a „politicii muncii“. Termenul nostru de „politică a muncii“ își pune întrebarea fundamentală a determinării muncii la începutul considerațiilor politice și prin urmare teoretico-educative și caută să înțeleagă câtă importanță îi alocăm muncii ca necesitate umană de bază. Acest consens transnațional fundamental privind „munca“ face posibil discernământul politic comun relativ la „politicile muncii“ foarte diferite de la națiune la națiune și la intențiile, programele și formele programelor corespunzătoare de educare.

Temele concrete dezbătute aici de noi sunt marcate de discursurile politice din prezent. Pe de o parte se pune problema „competențelor“, care au rolul de a structura în comun o piață

europăeană a muncii (în sens lărgit), a „mobilității” angajaților și, nu în ultimul rând, a „comprehenșiunii educației în spiritul politicii muncii din Europa”, care trebuie privită din perspectiva sindicatelor.

Partenerii de proiect din opt țări au sesizat imediat că noțiunile precum „competențe”, „mobilitate”, „educație” și „dimesniune europeană” pot avea o multitudine de semnificații. Căci cele mai diversificate situații culturale, istorice și politice se integrează în contextul național odată cu apariția noțiunilor în cadrul proceselor comunicative. Discursurile europene din ziua de astăzi completează subînțelesul noțiunilor centrale sau chiar îl modifică. Ca exemplu în acest sens amintim dezbateră deja menționată despre „Civic Education” și „Active Citizenship”. Definiția stă prin urmare la începutul oricărui proiect european productiv. „Mobilitatea” era o noțiune centrală a motiunii pentru proiect. În acest exemplu doresc să fac un scurt sumar al discuțiilor din cadrul proiectului.

Chiar și în context național punctele de vedere și semnificațiile acestei noțiuni sunt diferite, astfel încât se pune întrebarea ce înseamnă „mobilitate” în situația în care europenilor le este pretinsă această calitate care trebuie dobândită prin educație. Este oare scenariul râvnit al unei piețe europene libere a muncii atunci când ingineră din Suedia e ademenită în Spania cu o slujbă de vis sau îngrijitorul grec de persoane vârstnice în Franța, respectiv când persoane instruite și vorbitoare de multe limbi își mută domiciliul și centrul existenței după chef sau din curiozitate? Situația reală a vieții și muncii este departe de astfel de fantezii ale strategilor politici ale politicilor UE. Actuala „mobilitate” din perioada crizei dovedește acest lucru. Pura desperare a adus în Germania în prima jumătate a anului 2012 șase mii de greci, unsprezece mii de spanioli și șase mii de portughezi (în medie cu 70 la sută mai mult

decât în anul precedent). Această „mobilitate” reală este determinată de situația socio-economică din țările respective.

Ca urmare a schimbului de informații despre situația actuală din țările lor de origine, partenerii de proiect au ajuns la următoarea concluzie: Repertoriul (în cazul nostru englezesc) de noțiuni abstracte relevante pentru noi poate avea ca finalitate o comunicare reușită doar dacă se discută despre condițiile de muncă și de viață reale la care se raportează aceste noțiuni.

Dezvoltarea *sensibilității culturale interactive*

Există posibilitatea ca în cadrul proiectelor transnaționale să aibă loc un schimb sistematic de noțiuni și să se ia la cunoștință despre varii aspecte și situații culturale, istorice și politice la care se referă noțiunile, aici nefiind însă vorba explicit de a lua notă de diferențele culturale. Căci, în caz că nu se analizează aceste diferențe observate, „învățatul european” – sub formă de educație politică transnațională – nu are mult de câștigat. Competența interculturală nu se concretizează doar în cunoașterea deosebirilor culturale, materializate la rândul lor în înțelegerea importanței diverselor gesturi, de exemplu. Ceea ce ar mai trebui însă dezvoltat este, în opinia mea, *sensibilitatea culturală interactivă*. Căci cultura există în strânsă legătură cu practicile sociale și cu formele de reprezentare ale acestor practici în conștiința membrilor grupului (Todorov 2010, p. 43). Cel ce vrea să interacționeze etico-interuman, folositor și cu succes în contextul transnațional, ar trebui să dezvolte în special o sensibilitate pentru legătura dintre practicile sociale și modul de percepere a acestora. Procesele transnaționale de educație politică transcend prin urmare schimbul și cunoașterea *diferențelor*, și anume exprimând verbal experiențe comparabile și modul lor de interpretare și analizându-le în comun.

Percepțiile despre practicile culturale sunt condiționate cultural – sau mai precis, ele sunt „cultură”, deoarece societatea în care ne-am adăpostit și în care trăim a luat deja anume decizii, astfel că spectrul posibilităților de gândire și de acțiune este oarecum limitat. Aceste „restricții culturale naturale” instituie paradoxal o securitate a acțiunii și formează fundamentul „libertății” de gândire și acțiune a omului – există prin urmare de regulă în inconștient. „Cultura” oferă astfel un fond infinit de „potențial pedagogic”. Căci procesul de dezvoltare individuală și colectivă se desăvârșește de exemplu în acceptarea și respingerea conștientă a anumitor practici sociale condiționate cultural și a percepțiilor aferente (poate fi de exemplu respingerea conștientă a muzicii de fanfară sau lupta dramatică împotriva mutilării organelor genitale feminine și criticarea modului de gândire aferent). În antagonismul și conflictul conștient dintre determinare și autodeterminare, respectiv adaptare și obstinație au loc în cadrul anumitor culturi procese de autoînțelegere, luând astfel naștere atât identități individuale, cât și colective.

Sensibilitatea culturală interactivă poate fi dobândită sistematic în cadrul proceselor pedagogice dacă în cadrul comparării practicilor sociale condiționate cultural se ia notă și se analizează și percepțiile aferente, acestea urmând a se pune în relație cu propriile percepții despre practicile sociale similare. Particularitatea procesului pedagogic din cadrul educației transnaționale este prin urmare *autoînțelegerea prin înțelegerea celuilalt*. Cu alte cuvinte: cunoscându-i bine pe ceilalți te poți cunoaște bine pe tine însuși.

Un aspect central al studiului transnațional și intercultural este prin urmare un proces special de formare în comun a

conceptului.⁶ În proiectul „Quali2move” acest proces a fost structurat în trei pași. În primul pas s-a prezentat și s-a clasat practica sindicalistă a educației (starea generală a educației sindicale, autoînțelegere, obiective, valori, subiecte, programe, metode, competențe transnaționale), utilizându-se atât noțiuni identice, cât și diferite. Noțiunile cu rol evident hotărâtor pentru domeniul educației sindicale au fost apoi sumarizate în pasul al doilea și evaluate în funcție de relevanța comună. Grupurile au identificat și au descris noțiunile din capacitatea de înțelegere a națiunii respective. În al treilea pas, membrii grupurilor se roteau la fiecare întrunire, astfel încât era posibilă analiza percepției asupra practicii sindicale respective de formare. Au fost apoi reanalizate și detaliate contextele practicii, fiind aplicate noțiunile și tematizate explicit punctele de vedere cu privire la practicile sociale. Din acest schimb de noțiuni și de contexte și situații concrete de viață și de muncă au rezultat noțiuni generale

⁶ Partenerii de proiect au decis de comun acord să țină cele patru seminarii (în Germania, Irlanda, Turcia și Polonia) în limba engleză. Doar discursul final a fost tradus. Pentru comunicare a fost necesar desigur mai mult timp. Odată înțelese fiind noțiunile principale, comunicarea a devenit mai directă deoarece gesturile și mimica au fost percepute în context și comparate cu cele personale, ceea ce a generat pe de o parte întrebări din partea auditorilor, pe de altă parte o sensibilitate crescută față de deosebirile dintre semnificația gesturilor și mimicii.

comune. Buna pătrundere a practicilor a încărcat noțiunile inițial relativ nedefinite – pe motiv de apartenență la diverse culturi – cu semnificații separate.⁷

Noțiunile „muncă“, „educație“ și „politică“ au fost redeterminate prin extindere. Aceste redeterminări formează noua bază a viitoarelor acțiuni comune și solidare, precum programe comune de educare sau colaborare în cadrul societăților multinaționale. Activitatea economică, viața și munca cotidiană a europenilor este poarta spre diversitatea culturală a Europei, iar interesul unuia pentru celălalt este cheia acestei porți. Conceptul de educație politică transnațională a generat o sensibilitate culturală interactivă eficientă în practică, care la rândul ei poate contribui la redeterminarea noțiunilor de competență interculturală, cele care iau drept fundament abordarea problemei împărtășirii cognitive a cunoștințelor.

Conceptele și metodele, rezultat al proiectului „Quali2move“, vă stau acum la dispoziție. Au importanță deosebită pentru dezvoltarea și europeanizarea educației sindicaliste și nu numai a ei. În contextul actualei crize europene aceste rezultate ale proiectului reprezintă o bază importantă pentru progresul „învățatului european“ din școli și din cadrul programelor extrașcolare de formare a tinerilor și adulților către o „educație politică transnațională” europeană eficientă în practică.

---

⁷ Din punct de vedere metodologic, acest procedeu se bazează pe aspectele centrale ale pragmatismului filozofic. Pe de o parte maxima pragmatică a lui Charles Sanders Peirce, care relaționează semnificația noțiunii cu efectul practic relevant al utilizării acestei noțiuni. Conform Helmut Pape, maxima pragmatică este concepută ca o regulă metodică, care are rolul de a mări claritatea gândurilor noastre. El spune: „Gândește-te care din efectele cu semnificație practică, din fericire, le putem aloca mental obiectului noțiunii noastre“ (Peirce citat după H. Pape 2007). Pe de altă parte, maxima pragmatică a avut mare influență și asupra lui John Dewey (Kehrbaum 2009, p. 75 ff.), conform căruia o situație este un întreg contextual care relaționează obiectele cu evenimentele și le transformă în obiectul experienței și al discernământului (vezi Pape 2009). În cadrul acestui proces se determină, respectiv se redetermină obiectele și evenimentele și relațiile dintre ele.

Bibliografie

- Adorno, Theodor W., 2001, *Minima Moralia – Reflexionen aus dem beschädigten Leben*, Suhrkamp, Frankfurt am Main
- Agamben Giorgio, 2012, *Einleitende Bemerkungen zum Begriff der Demokratie in: Demokratie – Eine Debatte*, Suhrkamp, Berlin,
- Aristoteles, 2006, *Nikomachische Ethik*, Rowohlt, Hamburg
- Comenius Johann Amos, 1991: *Pampaedia, Allerziehung*. In deutscher Übersetzung hg. von Klaus Schaller, Sankt Augustin
- Comenius Johann Amos, 1992, *Labyrinth der Welt und Paradies des Herzens*, A+O Verlag
- Deppe Frank, 2005, *Habermas Manifesto for a European Renaissance. A Critique in: Socialist Register*
- Dewey John, 1916, *Democracy and Education*, New York; Deutsch: *Demokratie und Erziehung*, Braunschweig 1964
- Euler Peter: *Konsequenzen für das Verhältnis von Bildung und Politik aus der Kritik postmoderner Post-Politik*. In: Reichenbach Roland, Ricken Norbert, Koller Hans-Christoph (Hg.): *Erkenntnispolitik und die Konstruktion pädagogischer Wirklichkeit*. Schriftenreihe der Kommission für Bildungs- und Erziehungsphilosophie der DGfE., Paderborn 2011, S. 43-60
- Gamm Hans-Jochen, 1979, *Über die Differenz subjektiver und objektiver Geschichte. Zur Arbeitsweise materialistischer Pädagogik*. In: Hrsg.: Röhrs H., *Die Erziehungswissenschaft und die Pluralität ihrer Konzepte*. Wiesbaden, S. 53-64
- Gamm Hans-Jochen, 2001, *Deutsche Identität in Europa*, Waxmann, Münster
- Gamm Hans-Jochen, 2008, *Lernen mit Comenius, Rückrufe aus den geschichtlichen Anfängen europäischer Pädagogik*, Peter Lang, Frankfurt/Main
- Habermas Jürgen, 2004, *Der gespaltene Westen*, Suhrkamp, Frankfurt a. M.
- Habermas Jürgen, 2011, *Zur Verfassung Europas, Ein Essay*, Suhrkamp, Berlin
- Heidegger Martin, 1962, *Die Technik und die Kehre*, Klett Cotta, Stuttgart

- Heller Agnes, 1981, Das Alltagsleben, Versuch einer Erklärung der individuellen Reproduktion, Suhrkamp, Frankfurt/Main
- Kehrbaum Tom, 2009, Innovation als sozialer Prozess, Die Grounded Theory als Methodologie und Praxis der Innovationsforschung, VS Verlag Research, Wiesbaden
- Kehrbaum Tom, 2010, Entwicklung transnationaler Kompetenzen in Europäischen Betriebsräten – Theoretische, politische und inhaltliche Grundlagen, in: Grundlagen transnationaler Solidarität: Bildung für Europäische Betriebsräte – Bedarfe, Ziele und Methoden, Ergebnisse des Projekts TRANS-QUALI EWC, Hrsg.: IG Metall Vorstand, FB Gewerkschaftliche Bildungsarbeit
- Kehrbaum Tom, 2012, Innovationen durch transnationale Bildung – Die Entwicklung transnationaler Bildungskonzepte zur Förderung technologischer und sozialer Innovationen in: Bertin Eichler, Ulrike Obermayr, Tom Kehrbaum, (Hrsg.), 2012, Innovation in transnationalen Prozesse – Bildung und Partizipation in multinationalen Unternehmen, IG Metall Vorstand, FB Gewerkschaftliche Bildungsarbeit
- Mak Geert, 2012, Was, wenn Europa scheitert, Pantheon, München
- Marten Rainer, 1988, Der menschliche Mensch – Abschied vom utopischen Denken, Schöningh, Paderborn
- Milbrath Lester, 1965, Political participation; how and why do people get involved in politics?
- Negt Oskar, 2011, Der politische Mensch, Steidl, Göttingen
- Negt Oskar, 2012, Gesellschaftsentwurf Europa, Plädoyer für ein gerechtes Gemeinwesen, Steidl/ifa, Stuttgart
- Negt, Oskar. Der politische Mensch – Demokratie als Lebensform. Göttingen, Steidl Verlag, 2010.
- Nussbaum Martha C., Nicht für den Profit! – Warum Demokratie Bildung braucht, Tibia Press, Überlingen
- Pape Helmut, 2007, Vortrag: wovon war eigentlich die rede?, Missverstehen als Scheitern von Identitätsunterstellungen
- Pape Helmut, 2009, Deweys Situation, gescheitertes Handeln, gelingendes Erkennen und das gute Leben in: Allgemeine Zeitschrift für Philosophie. Heft 3/2009, Schwerpunkttheft John Dewey. Herausgegeben von Michael Hampe
- Pries Ludger, 2008, Die Transnationalisierung der sozialen Welt, Suhrkamp, Frankfurt a. M.
- Sennet Richard, 2012, Zusammenarbeit – Was unsere Gesellschaft zusammenhält, Hanser Berlin
- Sparn, Walter, 1992, Johann Amos Comenius und das moderne Europa, in: Lášek, Jan , Kotowski, Norbert Hg.: Comenius und die Genese des modernen Europa, Internationales Comenius-Kolloquium 1991 in Prag, Flacius Verlag, Fürth
- Todorov Tzvetan, 2003, Die verhinderte Weltmacht, Reflexionen eines Europäers, Goldmann, München
- Todorov Tzvetan, 2010, Die Angst vor den Barbaren, Kulturelle Vielfalt versus Kampf der Kulturen, Hamburger Edition, Hamburg
- Tully James, 2009, Politische Philosophie als kritische Praxis, Campus, Frankfurt/Main
- Widmaier, Benedikt, Nonnenmacher Frank (Hrsg.) 2011, Active Citizenship Education, Internationale Anstöße für die Politische Bildung, Wochenschau verlag, Schwalbach/Ts.
- Wittgenstein Ludwig, 2003, Philosophische Untersuchungen, Suhrkamp, Frankfurt am Main

Internet

- http://www.jugendpolitikeneuropa.de/downloads/4-20-2029/Demokratiebildung_Empfehlung%2012-2002.pdf (am 17.11.2012)
- <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282010%297&Language=lanEnglish&Ver=original&Site> (am 17.11.2012)
- http://www.unternehmergeist-macht-schule.de/sid_106FCDF5602DE32A5EoACF75418E94C8/DE/Startseite/home_node.html (am 17.11.2012)
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=de&pcode=teilmo21&plugin=1> (19.11.2012)
- Ipsos, 2012; Die Deutschen definieren Wohlstand neu, Ipsos und Zukunftsforscher Opaschowski entwickeln den Nationalen Wohlstands- Index, http://knowledgecenter.ipsos.de/downloads/KnowledgeCenter/67F6B1C4-CC4A-4636-A948-1860CB7A00B1/NAWI-D_Presseinformation.pdf (21.11.2012)

Lectură suplimentară

Braudel Fernand, 1986, Die Dynamik des Kapitalismus, Klett-Cotta, Stuttgart

Gamm Hans-Jochen, 1993, Standhalten im Dasein, Friedrich Nietzsches Botschaft für die Gegenwart, List, München

Laass Henner, Rösen Jörn, 2009, Interkultureller Humanismus, Wochenschau Verlag, Schwalbach/Taunus

Marten Rainer, 1988, Der menschliche Mensch, Abschied vom utopischen Denken, Ferdinand Schöning, Paderborn

Peirce Charles Sanders, 2000c, Hrsg. von Kloesel Christian J. W. und Pape Helmut, Semiotische Schriften, Band 3, Suhrkamp, Frankfurt am Main

Reichenbach Roland, 2004, Demokratisches Verhalten – Politisches Handeln.

Bemerkungen zur Politischen Bildung. Kursiv – Journal für Politische Bildung, (1), 14-19.

Reichenbach Roland, 2007, Demokratische Erziehung oder Politische Bildung? In B. Rolf, K. Draken & G. Münnix (Hrsg.), Orientierung durch Philosophieren. Münster: Lit Verlag, S. 63-77.

Reichenbach Roland, 2010, Die Macht des Volkes „lernen und leben“...? Zur Kritik persuasiver Metaphoriken im pädagogischen Demokratiediskurs. In S. Aufenanger, F. Hamburger, L. Ludwig & R. Tippelt (Hrsg.), „Bildung in der Demokratie“. Beiträge zum 22. Kongress der Deutschen Gesellschaft für Erziehungswissenschaft. Schriftenreihe der Deutschen Gesellschaft für Erziehungswissenschaft (DGfE). Opladen & Farmington Hills: Barbara Budrich, S. 145-168.

Sennett Richard, 2012, Zusammenarbeit, Was unsere Gesellschaft zusammenhält, Hanser, Berlin

Todorov Tzvetan, 1998, Abenteuer des Zusammenlebens, Versuch einer allgemeinen Anthropologie

Wimmer Franz Martin, 2004, Interkulturelle Philosophie, Facultas, Wien

Capitolul 5

Cetățenie și educație civică

Lucrare prezentată la atelierul proiectului „Qualizmove“ în data de 17 mai 2012 la Istambul

Christine Zeuner

Ideea de cetățenie își are originea din perioada în care statele-națiune se înființau în toată Europa. Aceasta implică conceptul de „aparținere“ și – în același timp – de excluziune. Excluși sunt acei ce sunt considerați a nu aparține unei națiuni, din cauza strămoșilor lor, a fundalului politic, social, etnic, cultural și lingvistic diferit.

Cetățenia a fost subiectul unor discuții controversate; definiția persoanelor care aparțin unui stat și a celor care nu aparțin variază considerabil între națiuni. Chestiunea a devenit crucială odată cu apariția globalizării și a proceselor mondiale de migrațiune încă din anii ,80. Acest lucru înseamnă, de asemenea, că angajatorii și forțele de muncă trebuie să se adapteze și să se împace cu aceste schimbări.

Sindicatele trec de asemenea prin aceste modificări în forțele de muncă și prin nevoia de a le soluționa. În ceea ce privește forțele de muncă, compuse din lucrători ce provin din medii diferite în ceea ce privește experiențele, așteptările, educația, etica muncii și așa mai departe, se așteaptă ca acestea să funcționeze indiferent de problemele legate de înțelegerea comună, de comunicare, de cooperare. Unele dintre aceste probleme pot apărea din cauza diferitelor medii de proveniență și cetățenii.

Chestiuni cum ar fi recunoașterea diferențelor și dezvoltarea înțelegerii reciproce nu sunt de obicei conectate cu conceptul de cetățenie. Dar în cazul în care conceptele de cetățenie sunt conectate cu chestiunea identității – atât personale, cât și referitoare la identități naționale și culturale – devine în mod evident și o problemă de educație.

Astfel, educația civică nu este o stradă cu sens unic – de exemplu, este de așteptat ca imigranții/migranții să se adapteze la țara-gazdă – dar acest lucru privește toate persoanele impli-

cate în anumite medii, cum ar fi locurile de muncă, instituțiile educaționale și alte organizațiile, cum ar fi sindicatele.

În această lucrare, voi începe prin a prezenta diferite concepte de cetățenie, extrăgând idei atât din discuțiile nord-americane și canadiene, cât și din cele europene. În partea a doua voi prezenta anumite aspecte ale educației civice, ca bază pentru dezvoltarea conceptelor de calificare în diferite domenii ale educației.

Întrebarea este dacă și cum conceptele de educație civică ar putea să ajute la o mai bună înțelegere între forțele de muncă eterogene, cum ar putea duce la solidaritate și cooperare reciprocă și astfel să devină o abordare suplimentară a educației sindicale.

Cetățenia: idee și concepten

La o primă abordare, cetățenia poate fi definită ca și calitatea de membru al unui stat-națiune. – Fiind un membru al unei țări devenim cetățeni turci, polonezi, irlandezi, letoni, germani, sau cetățeni ai altei țări.

„Întrun sens larg, cetățenia este „setul de practici (juridice, politice, economice și culturale) care definesc o persoană ca fiind membru competent al societății și, în consecință, modelează fluxul de resurse către persoane și grupuri sociale“ (Turner 1993, S. 2 în Brodie 2002, S. 46).

Astfel, în anumite condiții, oamenii au dreptul să devină membri ai unui stat-națiune. Acest lucru depinde de concepția de sine a statului respectiv, de tradițiile și valorile sale politice, sociale, culturale și economice, precum și de viziunea sa de viitor.

De exemplu, Statele Unite, Canada și Australia s-au privit întotdeauna ca state de emigranți și au făcut în acest sens

dispoziții pentru includerea și integrarea nou-veniților. Pe câtă vreme Germania – chiar dacă de fapt a devenit o țară de imigranți de multă vreme – a contestat întotdeauna această noțiune și a acționat în consecință. Cu toate acestea, indiferent dacă o națiune se percepe ca o țară imigrant sau nu, problema includerii sau excluderii și, prin urmare, problema cetățeniei se aplică nu numai imigranților, ci tuturor oamenilor. În mod oficial, de îndată ce oamenii sunt considerați cetățeni (prin naștere, prin descendență, prin căsătorie, prin naturalizare), au dreptul la toate drepturile acordate și sunt, prin urmare, privilegiați în raport cu non-membrii.

Conform Planului Marshall din 1977, aceste drepturi includ:

- drepturile și obligațiile politice (inclusiv de vot)
- drepturile de libertate civilă (care sunt protejate de către Curți)
- drepturile de participare socială și
- justiția socială (care a fost punctul central al statelor care aplică programe de ajutor social).

(citat în Turner/Ridden 2001, p. 31)

Wer die unterschiedlichen Konzepte der Staatsbürgerschaft verstehen will, muss sich mit folgenden drei Fragen auseinandersetzen:

1. Cine este considerat a fi cetățean?

Definiția “cetățeanului” este dublă:

În sens tradițional, cetățeanul este un locuitor al unui oraș care este îndreptățit la drepturile și privilegiile unui om liber. Această definiție presupune excluziune: oamenii nu au fost incluși în funcție de gen, vârstă, convingeri religioase, rasă sau statut social.

Într-un sens modern, termenul de cetățean se referă la o persoană ca membru al unui stat-națiune. Această persoană datorează credință unui stat și are dreptul la protecția unui stat suveran. Oamenii devin cetățeni ai unui stat prin naștere într-un anumit teritoriu, prin descendență de la un părinte care este cetățean, prin căsătorie sau prin naturalizare. În funcție de stat, ultimele două proceduri sunt, de obicei, definite prin legi, care poate să difere considerabil de la stat la stat.

Cetățenia definește, prin urmare, relația dintre individ și stat. Această relație între cetățeni și stat include drepturile și obligațiile de ambele părți. De la cetățeni se așteaptă să plătească taxe, să participe la serviciile militare și să sprijine statul ca un întreg. Drepturile lor includ dreptul de a vota și de a participa activ la modelarea societății lor.

2. “În ce fel de societate este posibil să vorbim despre cetățeni?”

După cum am văzut, statutul de cetățean îndreptățește o persoană la anumite obligații și drepturi. Nici monarhia tradițională, nici dictatura nu respectă aceste premise. În aceste condiții, elita socială (nobilimea, clerul) sau politică stabilesc regulile pe care locuitorii sau supușii trebuie să le respecte. Prin urmare, cetățenii sunt de obicei membri ai statelor-națiuni democratice care acordă cetățenie.

Derivând din revoluțiile franceză și americană de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, oamenii au declarat “drepturile oamenilor și cetățenilor” în 1793. Acestea definesc scopul societății ca binele și bunăstarea comună, unde :

1. „*Scopul societății este binele comun. Guvernul este instituit în scopul de a garanta omului exercitarea drepturilor sale naturale și imprescriptibile.*”

2. *Aceste drepturi sunt egalitate, libertate, securitate și proprietate.*
3. *Toți oamenii sunt egali prin natură și în fața legii.*
4. *Legea este expresia liberă și solemnă a voinței generale, este aceeași pentru toți, fie că protejează sau pedepsește; poate comanda numai ceea ce este just și util pentru societate, poate interzice doar ceea ce este dăunător acesteia(4).*
5. *Toți cetățenii sunt deopotrivă eligibili pentru a angajare publică. Popoarelor libere nu cunosc alte temeuri de preferință în cadrul alegerilor lor decât virtutea și talentul.*
6. *Libertatea este puterea care aparține omului de a face tot ceea ce nu este dăunător pentru drepturile altora, ea are natura ca principiu, justiția ca regulă, legea ca apărare, limita sa morală constă în următoarea maximă: Ce ție nu-ți place altuia nu face.*¹

Declarația include, de asemenea, dreptul de a vota, libertatea de exprimare, libertatea de întrunire, libertatea comerțului, dreptul la proprietate, dreptul la educație, dreptul la protecție socială. Cele mai multe dintre aceste drepturi au fost incluse în “Declarația drepturilor omului” a Națiunilor Unite din 1948 și o mai dintre democrațiile din întreaga lume într-un fel sau altul le-au încorporat în constituțiile lor.

Prin urmare, cetățenia într-o democrație definește cui ne oferim loialitatea, cum ne raportăm la ceilalți cetățeni, precum și viziunea noastră asupra societății ideale. Motivele de preocupare nu se referă neapărat la definiția legală a cetățeniei, ci

la un sens mai degrabă normativ al „cetățeniei bune”. Ideea de ceea ce constituie un bun cetățean variază în funcție de timp, culturi, genuri, și filozofii politice. Prin urmare, vom găsi o gamă largă de modele privind cetățenia bună. Aceste modele oferă viziunile diferite a patru componente:

- identitate națională
- apartenență socială, culturală și supra-națională
- un sistem eficient de drepturi, și
- participare politică și civică.

Cu toate acestea, recunoașterea oficială a drepturilor omului nu înseamnă că toate democrațiile sunt la fel. În funcție de modul în care problema controlului și echilibrului între elită politică și popor este organizată, putem vorbi de democrații republicane sau liberale. Într-o democrație republicană, drepturile guvernului sunt accentuate, într-o democrație liberală ideal drepturile oamenilor sunt mai importante. Acest lucru conduce la diferite roluri ale cetățenilor: în primul caz, cetățenii sunt mai degrabă pasivi și obedienți. În al doilea caz, ar trebui să fie mai activi, participând la modelarea societății în conformitate cu necesitățile și viziunile lor.

3. Cine sunt cetățenii despre care vorbim?

O componentă importantă în cadrul discursului despre cetățenie este cea a identității. Conceptele de cetățenie, fie republican sau liberale așa cum sunt prezentate în definiția americană, ridică întrebări despre identitatea poporului. „Poporul” ca cetățeni, este un grup oarecum abstract și idealizat care ar putea împărtăși același punct de vedere în ceea ce privește democrația, aceeași atitudine către responsabilități, și ala mai departe. Dar la baza acestui simț comun se află unicitatea fiecărei ființe umane. Și acest lucru devine important când ne gândim la comunicare, cooperare, la munca în comun.

¹ Sursă: Frank Maloy Anderson (Hrsg.) (1904): The Constitutions and Other Select Documents Illustrative of the History of France 1789-1901. Minneapolis: H. W. Wilson, p. 17074. Reprinted in: Jack R. Censer and Lynn Hunt (eds.) (2001): Liberty, Equality, Fraternity: Exploring the French Revolution. American Social History Productions. <http://www.columbia.edu/~iw6/docs/dec1793.html> (16.12.2012)

Când discutăm despre statutul de cetățean al unei țări, trebuie să ne gândim și la persoana care este cetățean și căreia i se acordă cetățenia.

- Cum ne dezvoltăm simțul identității?
- Ce înțelegem prin „identitate“?
- Cum mi-aș descrie propria identitate?
- Este întotdeauna la fel sau variază?

În încercarea de a găsi răspunsuri, devine clar cât de multifacțată și crucială este dimensiunea identității pentru fiecare persoană. Dezvoltarea identității noastre poate părea un dialog nesfârșit între noi înșine și mediul înconjurător.

Este modelată de alți oameni, precum și de structurile generale societale, politice, economice și sociale. În același timp, omul le influențează pe toate acestea. Prin urmare, ni se cere să ne găsim un echilibru armonios în acest proces perpetuu de negociere între factorii interni și externi.

Concepții de democrație

Rolul	Concepția elitistă (republicană)	Concepția activistă (liberală)
Suveranității	• Concepția elitistă (republicană)	• Concepția activistă (liberală)
Guvernului	• Format din persoane alese, cu formare și cunoștințe corespunzătoare	• format din cetățeni liberi și egali (egalitate subliniată în trei domenii – în fața legii, în șanse și posibilitatea de participare și în accesul relativ la resurse materiale), care își exercită puterea în moduri mai directe decât prin vot
Cetățenilor	• Sunt loiali statului național și instituțiilor sale	• Se angajează să participe la discursul liber și egal unde toate vocile sunt auzite și puterea este relativ egal împărțită
	• Au un corp comun de cunoștințe despre structurile istorice și politice din țara lor	• Au cunoștințe vaste despre modurile în care instituțiile și structurile privilegiază anumite persoane și grupuri, în timp ce discriminează împotriva altora și au abilitățile necesare contestării acestora
	• Participă într-o cultură și un set de tradiții naționale comune	• Sunt deschiși spre o înțelegere multiplă a cetățeniei naționale (de ex. este posibil ca o persoană să se considere cetățean italian sau francez și în același timp cetățean european).
	• Se supun legii	• Contestă legea
	• Se informează cu privire la politicile diverselor partide politice.	• Se angajează să extindă participarea cetățenilor în sfera „publică“ a politicii și în sfera „privată“ a comunității, casei și familiei.
	• Votează	• Participă individual și colectiv; încearcă să își modeleze societatea în conformitate cu propriile nevoi, valori și idei.

Sursa: Alan Sears. „Something different to everyone: Conceptions of Citizenship and Citizenship Education.“ Canadian and International Education 25(1996/2), 6

Identitatea individuală este modelată de experiențele noastre, de cum le reflectăm și de cum le integrăm în viața noastră cotidiană, în comportamentul. Atitudinile și credințele noastre. Dimensiuni precum socializarea, creșterea, familia și rudele, educația, fundalul social, evenimentele istorice și politice ne influențează identitatea și suntem provocați la un proces continuu, pe tot parcursul vieții, de integrare, de adăugare, dar și de refuz sau de rezistență la influențe.

Cu toate acestea, situația socială curentă ne indică faptul că oameni sunt provocați la un grad ridicat de această sarcină și că mulți dintre ei sunt uneori copleșiți de dezvoltarea continuă a unui nou echilibru în identitatea lor.

.....> Care sunt componentele importante în definirea identității de sine?

.....> Ce ne amenință identitatea?

Identitatea este amenințată de pierderea locurilor de muncă, de lipsa de recunoaștere socială a propriului stil de viață; de discriminarea pe criterii de gen, fundal religios sau etnic și așa mai departe, de retragerea statului din răspunderea publică, ceea ce sporește în mod simultan riscurile individuale.

Realitatea socială curentă și consecințele sale pentru categorii esențiale dezvoltării identității, cum ar fi munca, genul, naționalitatea, vârsta, etnia, dezvoltă necesitatea ca fiecare persoană să își reechilibreze în mod permanent identitatea. Oamenii sunt nevoiți să învețe cum să gestioneze amenințările interne și externe pentru a-și reface în mod constant propria identitate (Zeuner 2006). Acest proces poate consta în elemente de adaptare, precum și în elemente de rezistență. Pentru a putea gestiona aceste amenințări, oamenii trebuie să își dezvolte încrederea de sine, precum și încrederea în propriile posibilități. Această abilitate poate fi denumită **competență de identitate**. Aceasta include atât cunoștințele

necesare dezvoltării unui simț al identității, cât și cele necesare gestionării identității amenințate și distruse (Negt 1998, p. 34).

Dezvoltarea și echilibrarea identității este o permanentă provocare. În același timp, vorbim de alte tipuri de identități, cum ar fi „identitatea inter pares“, „identitatea culturală“, iar fi „identitatea organizațională“ sau „*identitatea națională*“. Aceasta din urmă este și o componentă importantă a cetățeniei.

După cum am mai spus, națiunile sunt formate de anumite structuri asupra cărora locuitorii lor se pun de acord în dimensiuni politice/juridice, sociale, economice și culturale.

- **Dimensiunea politică și juridică:** definește drepturile și responsabilitățile cetățenilor în cadrul sistemelor politice existente și astfel deschide căi și oportunități de participare.
- **Dimensiunea societală/socială:** își propune scopuri, valori și sarcini pentru a defini și modela democrația. De asemenea, definește relațiile de putere între reprezentanții aleși ai guvernului și ai poporului.
- **Dimensiunea economică:** definește relația dintre individ în contextul social și drepturile sale de participare politică. Aceasta include chestiuni cum ar fi dreptul la muncă, la un anumit standard de viață, la securitate socială și la răspundere mutuală, precum și chestiuni de dezvoltare durabilă.
- **Dimensiunea culturală:** definește modul de viață în societăți pluraliste sau multiculturale, inclusiv înțelegerea diferitelor tradiții, culturi, experiențe istorice, pentru a putea trăi într-o societate pașnică. Premisele sunt un sistem politic democratic și acceptarea drepturilor omului.

Dimensiunea culturală conturează, de asemenea, identitatea individului și a societății prin limbă, religie, filozofie, cunoaștere comună, istorie comună, ideea de bunăstare, și așa mai departe. Chiar dacă aceste dimensiuni cunosc astăzi provocări din partea evenimentelor politice și economice globale, ele încă joacă un rol important în ajungerea la înțelegere și acorduri comune în cadrul unei societăți.

Unii teoreticieni, cum ar fi sociologii britanici Tuner și Ridden consideră dimensiunea culturală ca fiind cea mai importantă în dezvoltarea unui simț al cetățeniei:

„Cetățenia culturală poate fi astfel descrisă ca și emancipare culturală, în sensul de capacitate de a participa în mod eficient, creativ, și cu succes în cadrul culturii naționale, și de asemenea, capacitatea de a participa la propria cultură. Această formă de cetățenie implică accesul la resurse educaționale, posesia unui limbaj ‘viu’ corespunzător, posesia eficientă a identității culturale prin apartenență și capacitatea de a împărtăși și de a transfera generațiilor viitoare bogăția patrimoniului lor cultural. Apartenența la comunitate, identitatea culturală și valorile, aceste sunt atributele culturale ale cetățeniei moderne, acestea sunt elementele-cheie în extinderea cetățeniei culturale ...“ (Turner/Ridden 2001, S. 34).

CU toate acestea, acest concept de cetățenie culturală se bazează pe presupuneri, care nu sunt ușor de soluționate:

În primul rând, statele-națiuni trebuie să accepte ideea subiacentă a pluralismului cultural sau multiculturalismului. În consecință, acest lucru ar produce o schimbare paradigmatică de la valori universale la identitate culturală.

În al doilea rând, sistemul educațional trebuie să reacționeze la aceste schimbări fără a reproduce modelele existente de stratificări sociale și fără a reimpune excluderea grupurilor culturale care nu sunt complet asimilate în cultura națională.

În al treilea rând, dacă o națiune acceptă noțiunea de diversitatea culturală ca parte a identității sale colective, este asimilarea scopul posibil al educației pentru cetățenie? Sau trebuie să facem diferența între asimilarea politică, pe de o parte, și integrarea economică, socială și culturală, pe de altă parte?

Educația civică

Toate acestea conduc la chestiunea educației civice. Cum își educă națiunile poporul, precum și nou-veniții – imigranții, lucrătorii migranți, refugiații, persoanele strămutate, și așa mai departe? Ce concept favorizează? Integrare, asimilare, multiculturalism, pluralism cultural, sau acomodare și adaptare?

Fiecare abordare are diferite scopuri în ceea ce privește adaptabilitatea nou-veniților la societatea existentă. Dar, în vreme ce conceptele de educație civică sunt discutate cu gândul la nou-veniți, acestea influențează – fără a fi numite, de obicei. educație civică – punctul de vedere educațional al unei națiuni. Diferența dintre cetățeni și „viitori cetățeni“ este astfel un soi de eufemism. În realitate, oamenii trebuie mereu să se adapteze și să se ajusteze, de exemplu, fiecare generație trebuie să învețe principiile democratice, valorile, ideile și conceptele ce stau la baza drepturilor și răspunderilor.

A trăi într-o lume în continuă schimbare nu înseamnă doar adaptarea și asimilarea schimbării. Datorită principiilor democratice, cetățenia activă înseamnă că poporul poate și ar trebui atât să influențeze politica și politicile prin alegeri, cât și să modeleze și schimbe activ societatea atunci când consideră că este necesar.

Educația civică, scopul și conținutul său, au fost discutate pe larg în ultimii 20 de ani. Datorita procesului de unificare europeană, Comisiei, precum și Consiliului Europei au sprijinit inițiative cum ar fi “Anul european al Cetățeniei prin Educație”, în 2005. Ideea a fost de a ajuta oamenii tineri și adulți deopotrivă să participe activ la viața democratică prin acceptarea și exercitarea drepturilor și responsabilităților lor în societate.

Educația civică, educația pentru cetățenie, educația pentru cetățenie democratică, cetățenia prin educație, educația pentru democrație, educația democratică – toți acești termeni înseamnă într-o anumită măsură același lucru: educarea oamenilor pentru a le permite să devină membri ai unei anumite societăți.

Savanții canadieni Yvonne Hebert și Alan Sears definesc educația civică drept “pregătirea indivizilor pentru a participa ca cetățeni activi și responsabili în democrație” (2004, p. 1).

Modelele existente de educație civică deocamdată nu țin cont de chestiunea diversității culturale, opusă modelului valorilor universale, după cum am discutat mai sus.

Acestea întrebă în primul rând care sunt conținutul și scopurile potrivite ale educației civice și, în al doilea rând, ce fel de rol ar trebui să promoveze educația civică. În ceea ce privește prima întrebare, este mai mult sau mai puțin general acceptat că educația civică ar trebui să încurajeze:

1. *Responsabilitatea socială și morală*

Acestea sunt premisele pentru următoarele elemente:

2. *Implicarea în comunitate*

3. *Alfabetizarea politică.*

Aceste scopuri și conținuturi sunt derivate de la Marshall și au fost integrate mai târziu în conceptul britanic de educație civică, așa cum a fost definit de Crick-Report în 1970 (Arthur et al. 2001, p. 14).

Responsabilitatea socială și morală înseamnă că oamenii învață să își dezvolte încrederea în sine și comportamentul social și moral responsabil. Aceasta include interacțiunea în cadrul societății și printre indivizi.

Prin implicarea în comunitate, oamenii ar trebui să își dezvolte în mod activ comportamentul responsabil prin ajutarea și susținerea celorlalți.

Alfabetizarea politică ar trebui, pe de o parte, să transmită cunoștințe “tehnice” despre drepturile și procedurile politice, ce vizează participarea politică și implicarea politică activă. Pe de altă parte, ar trebui să explice interdependența între

evenimentele politice, economice și sociale, pentru a ajuta oamenii să înțeleagă mai bine societatea, schimbarea politică și socială, condițiile sale și rolurile indivizilor și ale grupurilor sociale în acest proces. Acest tip de cunoștințe, care privesc procedurile în aceeași măsură cu competențele, este vital pentru cetățenia activă la nivel local, regional, național și global.

Ideea de educație civică vede oamenii ca participanți activi într-o societate democratică. Cu toate acestea, este clar că gradul de participare și de implicare al oamenilor este diferit. Prin urmare, există dezbateri continue privitoare la gradul de asumare al responsabilității, la gradul de participare și la ideea de schimbare. Oare oamenii se vor adapta și integra și prin urmare vor susține într-o anumită măsură societatea existentă, sau vor critica și contesta sistemul politic pentru a îmbunătăți procedurile democratice și democrația ca întreg?

Următorul tabel definește diferitele tipuri de cetățeni, scopurile și prezumțiile lor.

Decurgând din aceste tipuri de cetățeni, tabelul următor arată rolul educației în domeniul de aplicare al educației civice. Pentru fiecare tip de cetățeni s-au dezvoltat diferite modele de educație civică, diferențiate prin abordări teoretice de bază, metode, scopuri, valori și rezultate estimate.

Aceste modele arată clar că nu poate exista *un singur* concept de educație civică, ci mai multe. În funcție de scopuri și de fundalul teoretic, acestea pot fi conservative, în sensul că societatea existentă va fi susținută, sau progresive sau radicale, în sensul că respectivul concept educațional vizează schimbarea politică, socială, economică și structurală prin transformare.

Educația civică pe scurt:

1. Indiferent de ce model de educație pentru cetățenie se alege, scopul este de a sprijini statul-națiune democratică. Acesta poate fi afirmativ, de susținere critică sau de opoziție critică. Prin urmare, modelele trebuie să fie discutate reflectând la obiectivele și rezultatele dorite. Nu există un “model mai bun sau mai rău” dar sunt situații/contexturi/împrejurări în care un anumit model este mai potrivit decât altul.
2. Scopul „educației civice” este incluziunea. Cu toate acestea, gradul de incluziune diferă considerabil în funcție de cadrul politic, social, economic și cultural al unei țări, societăți sau organizații.
3. „Educația civică” poate avea loc în cadru formal, informal și non-formal, în funcție de obiectivele sale. Educația civică pentru proceduri de naturalizare este aproape întotdeauna formalizată, în timp ce educația participativă și transformativă are loc de obicei în cadru informal, cum ar fi dezvoltare comunitara sau mișcare socială.

Tipuri de cetățeni

	Cetățeni personal responsabili	Cetățeni participanți	Cetățeni orientați spre justiție
Prezumții fundamentale	Pentru a soluționa problemele sociale și pentru a îmbunătăți societatea, cetățenii trebuie să aibă un caracter bun; ei trebuie să fie membri ai comunității, să fie onești, responsabili și să respecte legile	Pentru a soluționa problemele sociale și pentru a îmbunătăți societatea, cetățenii trebuie să participe activ și să își asume poziții de conducere în sistemele și structurile comunitare stabilite.	Pentru a soluționa problemele sociale și pentru a îmbunătăți societatea, cetățenii trebuie să chestioneze, dezbată și schimbe sistemele și structurile stabilite care reproduc modele de injustiție de-a lungul timpului.
Scopuri	Să aibă un comportament responsabil în comunitățile lor.	Membri activi ai organizațiilor comunitare/partidelor politice.	Să evalueze în mod critic structurile sociale, politice și economice care produc injustiție socială.
Atitudini	Cetățeni loiali guvernului/statului-națiune	Suport critic pentru guvern/stat-națiune	Distanță critică față de guvern/stat-națiune
Cunoștințe	- Cunosc sistemul politic. - Votează	- Știu cum funcționează agențiile guvernamentale. - Cunosc strategiile pentru realizarea obiectivelor comune.	- Știu cum funcționează agențiile guvernamentale. - Cunosc mișcările sociale democratice și cum să producă schimbări sistemice.
Activități	- Lucrează și plătesc impozite. - Respectă legea. - Reciclează - Donează sânge	- Organizează și se implică în proiecte civice. - Organizează eforturile comunității pentru a se îngriji de nevoiași. - Promovează dezvoltarea economică sau curățarea mediului.	Caută și abordează domeniile de injustiție.
Șodele de acțiuni	Contribuie la o campanie de donare de alimente.	Ajută la organizarea campaniei de donare de alimente.	Explorează motivele pentru care oamenii sunt flămânzi și încearcă să rezolve cauzele de bază.
Forme de cetățenie	Cetățenie individuală	Cetățenie activă	Cetățenie critică
Scopuri viitoare	Societatea existentă pare că împlinește și nevoile viitoare.	Eforturi pentru a îmbunătăți condițiile în societatea existentă.	Dezvoltă viziuni pentru o lume mai bună.
Critici	- Nu se caută schimbări structurale. - Nu există răspundere colectivă	Sursele de injustiție socială/politică, cum ar fi structurile sociale, politice și economice, nu sunt evaluate și puse la îndoială.	Analiza teoretică este mai importantă decât activitatea socială/politică.

Sursa: Joel Westheimer, Joseph Kahne: What kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy, American Educational Research Journal 41 (2004/2), p. 240

Modele de educație civică

	Cetățeni personal responsabili	Cetățeni participanți	Cetățeni orientați spre justiție
Teorie educativă	• Pozitivism	• Humanism/Pragmatism (John Dewey)	• Kritische Pädagogik /Kritische Theorie (Paulo Freire)
Abordări didactice	• Adaptare: Studenților li se predă un anumit set de valori și norme naționale (ex., că structurile politice curente sunt cele mai bune posibile).	• Integrare: Studenților li se predă cum să participe și cum să devină cetățeni activi	• Gândire critică: Studenții sunt încurajați să pună întrebări, să analizeze critic sistemul stabilit și structura sa de putere
Abordări metodologice	• „învățare prin practică“ (individual) • Sprijinirea acțiunii sociale individuale	• „învățare prin practică“ (colectiv) • Stagii, angajarea în proiecte civice	• „învățare prin exemple“ (orientate spre schimbare) • Acțiune politică/socială în afara organizațiilor/structurilor tradiționale
Scopurile învățării	• Instrumental	• Participativ	• Transformativ
Valori privind cetățenia	• Cetățenia este bazată pe o identitate națională universală	• Scopul cetățeniei este identitatea națională, dar existența diverselor identități culturale este recunoscută.	• Noțiunea de cetățenie diversă este acceptată și căutată în special.
Rezultatul cursurilor	• Conștientizarea responsabilității individuale • Nivelul relativ scăzut al cunoștințelor cu privire la drepturile de participare	• Conștientizarea responsabilității individuale în cadrul contextului social • Nivelul relativ ridicat al cunoștințelor cu privire la drepturile de participare (Micro-politică) • Nivelul relativ scăzut de cunoștințe în ceea ce privește interdependențelor politice, sociale și economice (Macro-politică)	• Conștientizarea responsabilității colective/globale • Nivelul ridicat de responsabilitate colectivă politică și socială • Nivelul relativ scăzut al cunoștințelor cu privire la drepturile de participare și posibilitățile de intervenție

Sursa: Joel Westheimer, Joseph Kahne. „What kind of Citizen? The politics of Educating for Democracy.“ American Educational Research Journal 41 (2004/2), p. 240. Additions: C.Z.

Conținutul și dimensiunile educației civice

Dimensiunea politică/juridică	Dimensiunea societală/socială	Dimensiunea culturală	Dimensiunea socio-economică	Dimensiuni ale identității
• structuri și procese politice și modurile de influențare ale acestora • interese politice • istorie • societate civilă și participare • valori democratice • drepturile omului și umanitate • chestiuni/probleme etice • activități politice, implicare în comunitate • educația ca premisă a participării democratice	• cunoașterea și înțelegerea mecanismelor excluziunii sociale • Recunoașterea diversității și puterea minorităților și grupurilor marginalizate • Echitatea de gen și a minorităților etnice • Anti-rasismul • Înțelegerea proceselor de migrațiune și a consecințelor lor politice, sociale și economice pentru oameni, societăți și state-națiune	• conștientizare interculturală și experiență • patrimoniu cultural și istoric • limbă • recunoașterea și respectarea diversității culturale și politice • educația ca premisă a participării culturale	• cunoașterea și înțelegerea evenimentelor economice la nivel local, regional, național și global • înțelegerea conceptelor de dezvoltare durabilă și interdependența acestora cu evenimentele și interesele economice și politice • educația ca premisă a participării economice • analiza rolului statelor mai sărace și al minorităților în cadrul proceselor economice • Participarea în procesele economice • Analiza evenimentelor și intereselor economice • gândirea critică asupra „TINA” („Nu există altă alternativă“)	• Dezvoltarea empatiei individului → aceasta conduce la • Dezvoltarea toleranței, înțelegerii și • Dezvoltarea unei înțelegeri a sinei armonios și echilibrat pentru a-l înțelege pe „celălalt” → aceasta conduce la un contact respectuos, sensibil și afabil cu alți oameni indiferent de mediul de proveniență, gen, rasă, etc. • incluziune vs. excluziune → construirea identității de clasă conduce la excluziunea altora • locul de naștere, educația, naționalitatea (membru al societății) individuale vs. colective, • drepturi-responsabilități, conștiință de clasă (conștientizarea apartenenței la o anumită clasă, milieu)

Surca inițială: Ruud Veldhuis, Anja Ostermann: Final Report on Germany, Austria, Liechtenstein. The Contribution of Community Action Programmes in the Fields of Education, Training and Youth to the Development of Citizenship with a European Dimension, Amsterdam 1997, S. 13–14. (completări, modificări: C. Zeuner)

Bibliografie

- Arthur, James, Ian Davies, Andrew Wrenn, Terry Haydn, David Kerr (2001): *Citizenship through Secondary History. Citizenship Education in Secondary Schools*. London: Routledge Falmer.
- Brodie, Janine (2002): „Three Stories Canadian Citizenship.“ In: Robert Adomski, Dorothy E. Chunn, and Robert Menzies (eds.). *Contesting Canadian Citizenship. Historical Readings*. Peterborough, Ont.: Broadview Press, 43 – 66.
- Hébert, Yvonne M. (2003): *Citizenship in Transformation in Canada*. Toronto: University of Toronto Press.
- Hébert, Yvonne M., Alan Sears (2004): „Citizenship Education.“ Canadian Educational Association. <http://www.cea-ace.ca/sites/cea-ace.ca/files/cea-2004-citizenship-education.pdf> (16.12.2012)
- Maloy Anderson, Frank (Hrsg.) (1904): *The Constitutions and Other Select Documents Illustrative of the History of France 1789-1901*. Minneapolis: H. W. Wilson, S. 170-74. Reprinted in: Jack R. Censer and Lynn Hunt (Hrsg.) (2001): *Liberty, Equality, Fraternity: Exploring the French Revolution*. American Social History Productions. <http://www.columbia.edu/~iw6/docs/dec1793.html> (16.12.2012)
- Negt, Oskar (1998): „Lernen in einer Welt gesellschaftlicher Umbrüche.“ In: Heinrich Dieckmann, Bernd Schachtsiek (eds.). *Lernkonzepte im Wandel – Die Zukunft der Bildung*. Stuttgart: Klett-Cotta, 21-44.
- Olssen, Mark (2003): *Education Policy: Globalization, Citizenship and Democracy*. London: Paul Chapman.
- Sears, Alan (1996): „Something Different for Everyone: Conceptions of Citizenship and Citizenship Education.“ *Canadian and International Education* 25, 2, 1-16.
- Veldhuis, Ruud, Anja Ostermann (1997): „Final Report on Germany, Austria, Liechtenstein. The Contribution of Community Action Programmes in the Fields of Education, Training and Youth to the Development of Citizenship with a European Dimension.“ Amsterdam.
- Westheimer, Joel, Joseph Kahne (2004): „What Kind of Citizen? The Politics of Education for Democracy“. *American Educational Research Journal* 41, 2, 237-269.
- Turner, Bryan, Jennifer Ridden (2001): „Balancing Universalism and Diversity on Cultural Citizenship, Civil Society and Adult Education.“ In: Agnieszka Bron, Michael Schemmann (Hrsg.): *Civil Society, Citizenship and Learning. Bochum Studies in International Adult Education Vol. 2*. Münster: Lit, 29-59.
- Torres, Carlos Alberto (1998): *Democracy, Education and Multiculturalism: Dilemmas of Citizenship in a Global World*. Lanham: Rowman & Littlefield Publ.
- Veldhuis, Ruud, Anja Ostermann (1997): „Final Report on Germany, Austria, Liechtenstein. The Contribution of Community Action Programmes in the Fields of Education, Training and Youth to the Development of Citizenship with a European Dimension.“ Amsterdam 1997.
- Zeuner, Christine (2006): „Knowledge helps: Political Participation through Societal Competences.“ *Citizenship education. Conference Report Oxford*. http://www.citized.info/pdf/ejournal/conf_2006/014.pdf (16.12.2012)

Capitolul 6

Promovarea unei conștiințe sociale europene prin educație sindicală

Abordare, evoluție și rezultate ale proiectului Quali2move

Martin Roggenkamp

„Fără gradul de conștientizare socială nu există nici o economie solidară, care face posibile mișcări compensatoare între puternic și slab, fără a trebui să recurgă la evocarea limitărilor pline de prejudecată.“

Oskar Negt 2012: 7

Această declarație a lui Oskar Negt reflectă o problemă de bază în abordarea crizei economice actuale din Europa și subliniază o deficiență cheie al integrării europene. Consecințele unei crize financiare globale sunt purtate, cu indicarea unei guvernări defectuoase în țările respective, în principal pe umerii muncitorilor, șomerilor și pensionarilor în Irlanda și țările din sudul Europei. O adaptare socială a acestor sarcini este discutată cât mai bine posibil ca asistență economică posibilă pentru țările afectate. Un schimb critic între cetățenii din diferite țări europene asupra deciziilor care se bazează pe acest tip de gestionare a crizelor nu are loc. Mai degrabă sunt purtate dezbateri privind gestionarea crizelor transnaționale exclusiv în context național. Deciziile europene se eschivează de un public critic al cetățenilor europeni. Integrarea economică și fiscală este lipsită de un public critic transnațional și o conștiință social europeană, a cărei dezvoltare - după Oskar Negt - necesită procese colective de învățare care implică experiențele de zi cu zi ale oamenilor (Negt 2012, p. 7).

Provocările europene pentru munca de educație sindicală

O educație care se concentrează pe promovarea capacității politice de decizie politică și identificarea intereselor economice comune, este în mod tradițional o zonă centrală a activităților sindicatelor. Pornind de la promovarea tradițională a intereselor la locul de muncă și creșterea nivelului de educație al muncitorilor pentru a promova participarea lor socială și politică, s-a instituit o educație sindicală bazată pe extinderea

capacității de decizie personală, profesională și socială și a capacității de acțiune a muncitorilor ca un pilon important al educației civice a adulților, la care participă în fiecare an în Europa sute de mii de muncitori și colaboratori sindicali.

Munca de educație sindicală poate fi diferențiată în trei categorii (comp: ILO [ed] 2007, p. 1):

- Calificarea și instruirea angajaților sindicali referitor la aptitudinile lor de performanță în reprezentarea intereselor la nivel de societate sau asociere precum și a educației profesionale în ceea ce privește conținutul de acțiune politică;
- Educația muncitorilor în scopul de a ridica nivelul general de educație, pentru promovarea participării sociale și politice și de a întări competențele de la locul de muncă;
- “Labour Studies”, care iau în vizor sensul și dezvoltarea muncii în societate.

Educația sindicală este un sector dinamic, care s-a diferențiat în ultimele decenii. Cu toate acestea, nu există nici o analiză comparativă a studiilor privind dezvoltarea ofertei de educație sindicală (vezi ILP [ed] 2007, p. 12; Bridgford / Stirling 2007). Există un acord, cu toate acestea, atât referitor la sindicate

cât și în cercetare cu privire la faptul că educația sindicală, în special în Europa, se confruntă cu noi provocări, în contextul lumii în schimbare de muncă și societate.

Accentul este pus în special pe globalizarea și europeanizarea economiei și a relațiilor de muncă. Cu influența tot mai mare a Spațiului Economic European privind organizarea muncii și a perspectivelor de lucru biografice, precum și importanța crescândă a relațiilor de muncă transnaționale privind reprezentarea intereselor și configurarea la locul de muncă - în special de creștere a companiilor multinaționale și a importanței UE ca un actor supranațional - se extind în mod necesar cadrul geografic și politic precum și conținutul și metodele de educație sindicală (vezi p.a. Bridgford / Stirling 2007; Cairola 2007, Spencer 2007).

Mai mult decât atât, schimbările tehnologice, procesele globale de restructurare dinamice și importanța tot mai mare de utilizare a cunoașterii la locul de muncă necesită o perspectivă educației pe tot parcursul vieții. În cele din urmă, restructurarea resp. reconstruirea educației sindicale în noile state membre pune sindicatele în fața unor provocări (Bridgford/ Stirling 2007).

Din aceste procese, există diverse provocări pentru sindicatului educației în Europa:

- ***Europeanizarea relațiilor de muncă necesită abilități tehnice avansate și conținut pentru lucrătorii sindicali:***

Europeanizarea zonei economice și transnaționalizarea relațiilor de muncă extinde sfera de activitate a lucrătorilor sindicali și necesită competențe noi și extinse. Provocările de configurare a relațiilor de muncă necesită europeanizarea progresivă a spațiului economic în cooperare

transnațională a responsabililor sindicali - nu numai la nivel european, dar, de asemenea, la nivel transnațional, macro-regional, inter-regional, sau nivelul de companii multinaționale. O colaborare transnațională de succes și orientată spre rezultate necesită din partea reprezentanților angajaților cunoștințe vaste de dreptul muncii și condițiile de securitate socială și relațiile de muncă din diferite țări europene, precum și o înțelegere mai profundă a valorilor care stau la baza acestora, a normelor și fondurilor lor culturale, politice și istorice.

- ***Cooperarea europeană necesită dezvoltarea unei identități europene a lucrătorilor sindicali:***

Participarea la luarea deciziilor cu privire la configurarea relațiilor de muncă pretinde pe de o parte competențe în ceea ce privește interdependențele transnaționale de politică a muncii și companiei. Pe de altă parte, impune participarea la procesul decizional, cu o sferă europeană transnațională, dezvoltarea unei identități europene și a solidarității transnaționale (Bridgford / Stirling 2007; Cairola 2007).

- ***Creșterea integrării europene impune promovarea participării sociale și politice a muncitorilor în context european:***

Participarea politică și socială a muncitorilor necesită din cauza deplasării crescute a deciziilor politice și economice la nivel european, promovarea capacității de decizie politică precum și o conștiință critică socială în context european. Baza sunt procesele de învățare colective, care să ia în considerare experiențele de zi cu zi ale muncitorilor din diferite țări europene.

- ***Promovarea mobilității transnaționale a muncitorilor necesită o perspectivă europeană de educație:***

Creșterea mobilității transnaționale a lucrătorilor europeni se bazează pe creșterea oportunităților de angajare (Consiliul Uniunii Europene 2009, p. 3), creșterea economică și a competitivității în Europa (Comisia Europeană, 2008, p. 11; Comisia Europeană 2010: 25). Cu toate acestea, aceasta este afectată de obstacole în ceea ce privește cadrul juridic și social al dreptului de muncă în diferite țări europene. Mobilitatea transnațională a lucrătorilor presupune competențe cu privire la condițiile cadru specifice care urmează, precum și relațiile de muncă de la baza unor aranjamente ideale, pentru a asigura o integrare deliberată și proactivă a contextului muncii naționale. Capacitatea de a face acest lucru este obiectul educației sindicale.

- ***Dezvoltarea unei perspective transnaționale de învățare pe tot parcursul vieții:***

În lumina mobilității transnaționale a lucrătorilor / interiorul și cerințele pentru o perspectivă a învățării pe tot parcursul vieții, este necesar să se asigure o perspectivă transnațional de învățare pe tot parcursul vieții pentru muncitori. Acest lucru implică faptul că ofertele de educație de la furnizorii din diferite țări se alăture într-un mod coerent în ceea ce privește conținutul și metodologia, precum și în ceea ce privește calitatea.

Necesar este în lumina acestor provocări dezvoltarea unei dimensiuni fundamentale europene a educației sindicale. O provocare cheie pentru europeanizarea educației sindicale constă, cu toate acestea, în faptul că ofertele și instituțiile de educație sindicală sunt ancorate la nivel național, regional,

sectorial și local. Deși Institutul European al Sindicatelor ETUI-REHS are din ce în ce mai multe oferte europene pentru lucrătorii sindicali, care sunt axate pe europeanizarea educației sindicale a personalului uniunii sindicale și a angajaților. Cu toate acestea se disting ofertele cantitativ mai importante a instituțiilor din țările membre ale UE precum și conținutul și metodele pedagogice bazate pe tradiții istorice diferite, diferite structuri reprezentative și obiective educaționale diferite, astfel încât există o necesitate fundamentală cu privire la europeanizarea a educației sindicale (Bridgford / Stirling 2007).

Dezvoltarea unei dimensiuni europene comune de sindicat educație trebuie să ia în considerare, având în vedere provocările următoarele aspecte:

- ***o înțelegere comună a formării de sindicate:***

Sindicatul și instituții de învățământ sindicale recunosc în general crearea unui concept din ce în ce mai puțin echilibrat al educației, care se concentrează pe capacitatea exploatabilă economic a lucrătorilor, precum și pe competențele care sunt necesare pentru configurarea unei lumi a muncii echilibrate social, economic precum și ecologic și social. Însă criza financiară și provocarea de

mediu dau ocazia de a lua în considerare mai mult munca, responsabilitatea politico-socială și implicarea angajaților și de asemenea în contextul eticii interpersonale. Din punct de vedere al sindicatului se va duce, prin urmare, dezbateră cu privire la obiectivele, funcția și rolul social al educației sindicale la nivel european și transfrontalier și social-politic.

- **Conținuturi de educație comune și fundamentale:**

Pentru a dezvolta o perspectivă a educației pe tot parcursul vieții și de perspectivă transnațională, este necesar ca sindicatele europene să convină asupra unor programe comune de bază care asigură competențe transnaționale a angajaților și lucrătorilor sindicali, și să alcătuiască module de formare corespunzătoare.

- **Acordul privind abordarea comună educațional-metodică:**

Dezvoltarea unei abordări comune și transnaționale pedagogică și metodologică pentru transfer de competențe și de conținut în contextul educației sindicale poate construi pe o tradiție comună, care construiește orientat experiențele și nevoile celui care învață (ILO [ed] 2007). Dincolo de acest fapt instituțiile sindicale urmăresc metode diverse și diferite, care corespund propriei imagini, diferitelor medii istorice și diferitelor contexte culturale. Pentru a dezvolta metode transnaționale de transmitere pedagogică de competențe și de conținut, este necesar a le integra într-un repertoriu comun de metode. Acest lucru necesită o înțelegere transnațională a abordărilor pedagogice, a categoriilor corespunzătoare și aplicarea didactico-metodică. Aceste aspecte se referă în mod direct și indirect la relația tensionată de dezvoltare personală (identitate) și cerințele legate de piața forței de muncă (piața europeană a muncii),

care sunt incluse în conceptul de nevoile educaționale. Acest lucru facilitează dezvoltarea de competențe practice transnaționale, care aduc într-un context sistematic educația generală, profesională, politică și interculturală.

Qualizmove – obiective și abordare a proiectului

În acest context zece sindicate și instituții sindicale din șapte țări UE, Turcia și la nivel european în 2012 au realizat proiectul “Qualizmove - dezvoltarea și difuzarea unui concept de înțelegere a educației de muncă politică în Europa”, cu scopul ca pe baza unui schimb sistematic de diferite abordări educaționale, culturi și metode de a dezvolta o înțelegere comună a educației.

Alcătuirea parteneriatului a asigurat un spectru larg de culturi europene de educație și de reprezentări de interese au fost încorporate în abordarea educațională. IDEAS (ie) a adus perspectivele economiei anglo-saxone, IG Metall și BFW (de) și OGB (at) au reprezentat modelul continental-european corporatist de parteneriat social, cu IFES (es) a fost reprezentat un institut de învățământ din sudul Europei, reprezentată de participarea Cartelului ALFA (ro), ZNP (pl) și Litmetal (lt) s-a luat în considerare perspective din Europa de Est, cu BMI (tr) a participat o uniune dintr-o țară candidată și ETUI (eu) s-a putut deja aborda o dimensiune europeană a educației sindicale.

Dezvoltarea modelului educațional comun a fost bazat pe un schimb sistematic și orientat al partenerilor cu privire la abordările și metodele educaționale, susținute de input științific. În cadrul a patru workshop, în care fiecare conținut a fost pregătit și prelucrat ulterior de către parteneri, partenerii au dezvoltat o abordare comună a educației, a provocărilor și obiectivelor de educație, au definit termenii-cheie și inclus metode de formare exemplare.

Dezvoltarea abordării educaționale s-a bazat pe patru procese:

- schimbul sistematic și comparativ cu privire la abordările educaționale și activitățile partenerilor;
- stabilirea de concepte-cheie ca bază pentru schimbul de idei;
- dezvoltarea unui model comun de educație bazată pe determinarea de provocări și obiective ale educației sindicale în Europa;
- elaborarea unor metode exemplare de educație politică transnațională.

Schimb de abordări educaționale și activități de partener

Baza centrală pentru dezvoltarea unui model comun de educație este o înțelegere reciprocă a instituțiilor de educație sindicală pentru diferitele abordări de calificare și programe ale partenerilor precum și identificarea de asemănări și deosebiri. Prin urmare a existat un schimb sistematic de activități educaționale a instituțiilor sindicale pentru dezvoltarea modelului comun ca un prim pas. Acest schimb a fost efectuat în trei etape. În cadrul primei reuniuni a partenerilor din 13-14. februarie la Frankfurt partenerii au prezentat mai întâi programele lor educaționale.

Pe baza prezentărilor s-au format apoi categoriile provizorii pentru compararea sistematică a abordărilor educaționale, care s-au dovedit a fi relevante în contextul discuției:

- condiții-cadru de educație sindicală
- obiectivele de educație sindicală
- înțelegerea și importanța educației sindicale
- domeniile de educației sindicale
- conținuturile de educație sindicală
- educație politică

Parteneri ai proiectului Qualizmove

- Beruftsfortbildungswerk (bfw) – Germania
- Birleşik Metal İş (BMI) – Turcia
- Cartel ALFA – România
- European Trade Union Institute (ETUI) – EU
- IG Metall – Germania
- Institute for the Development of Employees Advancement Services (IDEAS) – Irlanda
- Instituto de Formación y Estudios Sociales (IFES) – Spania
- Österreichischer Gewerkschaftsbund (ÖGB) – Austria
- Unification of Lithuanian Metalworkers' Trade Unions (Litmetal) – Lituania
- Związek Nauczycielstwa Polskiego (ZNP) – Polonia

- în cadrul educației sindicale valorile transmise
- metode de educație
- în cadrul educației sindicale competențele transnaționale transmise.

Pe baza conținuturilor prezentate în cadrul întâlnirii primare s-a realizat o imagine de ansamblu preliminar comparativă a abordărilor educaționale ale partenerilor de proiect, care a fost baza unei sistematice aprofundări a schimburilor în al doilea workshop pe 29/30 Martie la Dublin.

În cadrul schimbului s-au transmis nu numai informații, cunoștințe și experiență între instituțiile de învățământ din diferite țări, ci de asemenea au fost identificate asemănările și deosebirile, astfel încât s-a putut dezvolta pe această

bază o abordare comună la educație. Rezultatul procesului de schimb este de asemenea o imagine de ansamblu sistematică comparativă a abordărilor educaționale și metodele instituțiilor de educație sindicală din Europa (vezi capitolul 8).

Determinarea conceptelor centrale educaționale ca bază pentru schimbul de idei

O provocare deosebită pentru schimbul european privind abordările educaționale și de dezvoltare este sensul diferit al termenilor de specialitate în diversele limbi. De aceea, o condiție necesară este definiția comună a acestor termeni de specialitate. De aceea în timpul discuțiilor la seminarii au fost stabilite conceptele-cheie - cum ar fi participarea, orientarea subiectului, educația politică, solidaritatea și altele, conținutul cărora a fost stabilit ulterior de către partenerii de proiect. Aceste definiții au fost prezentate și discutate în fiecare workshop ulterior, și partenerii de proiect au convenit asupra unui sens comun. Pe de o parte s-a creat o bază conceptuală a schimburilor, iar stabilirea conceptului a fost asociată cu un schimb profesional intens. În al doilea rând aceste concepte au fost combinate într-un glosar, care este, de asemenea, disponibil pentru alte instituții de învățământ (vezi capitolul 9).

Dezvoltarea unui model comun de educație bazată pe determinarea de provocări și obiective ale educației sindicale

Bazele pentru dezvoltarea modelului educațional comun au fost pe de o parte identificarea asemănărilor și deosebirilor în abordările educaționale ale partenerilor, discutarea și stabilirea termenilor de specialitate, pe de altă parte, identificarea provocărilor specifice ale integrării europene pentru educația sindicală, în cadrul unor workshop-uri la Dublin și Istanbul în 17/18 Mai 2012.

Participanții au prezentat în special necesitatea de a promova un public critic în Europa, într-un univers comun de discurs, necesitatea de a promova solidaritate transnațională și de dezvoltare a unei conștiințe sociale transnațional, precum și nevoile de formare a unei identități europene, care lucrează zi de zi cu experiențele de viață și de muncă ale cetățenilor.

Pentru a putea construi pe aceste baze o abordare educațională, partenerii de proiect au recurs din nou la expertiza științifică a *Christinei Zeuner (Universitatea Helmut Schmidt din Hamburg)*, care a prezentat într-un input științific la workshopul din Istanbul cerințele și dimensiunile și aspectele educație politică (vezi capitolul 5). Christine Zeuner a introdus o grilă corespunzătoare, pe care partenerii de proiect au completat-o cu conținuturi de educație, astfel încât a fost dezvoltat un concept educațional adecvat.

Pe baza acestor rezultate, partenerii de proiect au convenit în cadrul unui workshop din 1/2 octombrie 2012 la Varșovia un memorandum de înțelegere pentru o educație sindicală transnațională în Europa (cf. capitolul 1).

Formare de metode exemplare de educație politică transnațională

Pentru a completa abordarea europeană comună a educației cu metodele de educație interculturală, partenerii de proiect au testat și documentat în timp diferite abordări metodolo-

Conținutul și dimensiunile educației sindicale în Europa

Dimensiuni politice/ juridice	Dimensiuni sociale/ colective	Dimensiunea culturală	Dimensiunea social- economică	Dimensiunile formării identității
• structurile politice și procese precum și modalități de influențare a acestora • societatea civilă și participarea • valorile democratice • educația ca o condiție prealabilă a participării democratice	• cunoașterea și înțelegerea cu privire la mecanismele de excludere socială • înțelegerea proceselor de migrație și a consecințelor lor politice, sociale și economice pentru indivizi, societate și statele naționale • aprecierea diversității și importanța minorităților marginalizate social • egalitatea sexelor și a minorităților etnice	• sensibilizarea interculturală și experiența • limba • respectarea și recunoașterea diversității culturale și politice	• cunoașterea și înțelegerea cu privire la dezvoltarea economică la nivel local, regional, național și global • participarea la procesele economice • reflectare critică a argumentelor TINA (There Is No Alternative)	• Promovarea conștiinței de clasă sau de gradul de conștientizare a intereselor economice comune • promovarea toleranței, înțelegerii și dialogului • promovarea unui contact respectuos, sensibil și empatic cu oamenii, indiferent de originea lor, de sex, etnie, etc.

Sursa inițială: Ruud Veldhuis, Anja Ostermann. Final Report on Germany, Austria, Liechtenstein. The Contribution of Community Action Programmes in the Fields of Education, Training and Youth to the Development of Citizenship with a European Dimension, Amsterdam 1997. p. 13–14. (Completări, modificări: C. Zeuner).

gice ale proiectului: pe de o parte metodele de promovare a competențelor interculturale în general. Pe de altă parte, unii dintre partenerii dezvoltat metode de promovare a educației politice, care vizează în mod explicit un context de învățare transnațională. Aceste metode au fost testate împreună în workshopul de la Varșovia. Metodele sunt prezentate în capitolele 7 și în anexa.

Rezultatele proiectului au fost prezentate la o conferință finală a proiectului la 29 noiembrie 2012 la Berlin. Prezentarea a fost precedată de analiza crizei europene a lui Oskar Negt și Adam Ostolski (vezi Cap. 2 și 3).

Concluzie

În cadrul proiectului Quali2move partenerii de proiect au realizat într-un timp scurt o contribuție importantă la europeanizarea educației sindicale. Formularea, documentarea și răspândirea unei abordări comune pentru educația politică, în care au fost încorporate obiectivele, culturile și metodele a zece instituții sindicale de învățământ din opt țări europene și la nivel UE, poate pe de o parte să servească drept orientare pentru punerea în aplicare a programelor de învățământ ale altor instituții și pe de cealaltă parte să fie fundamentul

pentru expansiunea prin luarea în considerare a altor abordări de învățământ sindicale din Europa. În orice caz a început un important schimb între sindicatele din Europa, deoarece o educație sindicală europeană este o parte esențială pentru formarea unui public European critic. În dezvoltarea abordării educaționale s-a demonstrat că activitățile de educație sindicală din mai multe țări europene au un concept comun de bază, dar că diferitele condiții, precum și diferențele în dezvoltarea istorică a țărilor și sindicatelor au dus de asemenea la o mare varietate de modele educaționale, astfel încât schimbul european privind educația sindicală are un potențial mare pentru dezvoltarea unei dimensiuni europene a educației sindicale.

Bibliografie

- Bridgford, Jeff/ Stirling, John 2007: Trade union education in Europe – Some latest developments. In: International Labour Office (ILO) (ed.) 2007: Strengthening the trade unions: The key role of labour education. Labour Education 2007/1-2. No. 146 – 147. 65 – 70.
- Cairola, Enrico 2007: Globalization and labour education. In: International Labour Office (ILO) (ed.) 2007: Strengthening the trade unions: The key role of labour education. Labour Education 2007/1-2. No. 146 – 147, 1 – 10.
- Europäische Kommission 2010: EUROPA 2020. Eine Strategie für intelligentes, nachhaltiges und integratives Wachstum. KOM(2010) 2020 endgültig.
- Europäische Kommission 2008: Eine erneuerte Sozialagenda: Chancen, Zugangsmöglichkeiten und Solidarität im Europa des 21. Jahrhunderts. KOM(2008) 412 engültig.
- International Labour Office (ILO) (ed.) 2007: The role of trade unions in workers' education: The key to trade union capacity building. Geneva. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---actrav/documents/meetingdocument/wcms_112434.pdf (15.8.2011)

Negt, Oskar 2012: Gesellschaftsentwurf Europa. Plädoyer für ein gerechtes Gemeinwesen. Göttingen.

Rat der Europäischen Union 2009: Schlussfolgerungen des Rates vom 12. Mai 2009 zu einem strategischen Rahmen für die europäische Zusammenarbeit auf dem Gebiet der allgemeinen und beruflichen Bildung („ET 2020“). 2009/C 119/02.

Spencer, Bruce 2007: The present and future challenges of labour education in the global economy. In: International Labour Office (ILO) (ed.) 2007: Strengthening the trade unions: The key role of labour education. Labour Education 2007/1-2. No. 146 – 147, 11 – 17.

Capitolul 7

Metodologia în educația civică interculturală

Clemens Körte/Fernando Benavente Tendillo

În cadrul proiectului Qualizmove, bazat pe un schimb intensiv de metode de învățare sindicale, s-a dezvoltat și o abordare comună a educației civice transnaționale. O parte importantă și provocatoare a acestei abordări este dezvoltarea unor metode de educație civică interculturală. Educația civică este, în context național, predominant orientată spre a produce apartenența la o societate, pe de o parte prin încurajarea încrederii în sine și a unui comportament responsabil, în contextul social, iar pe de altă parte, în scopul de a crește nivelul judecării politice prin promovarea angajamentului față de comunitate și a cunoașterii a proceselor și relațiilor politice (a se vedea în acest volum Zeuner). La nivel transnațional educația civică se realizează prin promovarea sensibilității culturale interacțională, care nu se limitează la a învăța despre diferențele culturale, ci la o înțelegere mai profundă a legăturii dintre practicile cotidiene sociale și reprezentările asociate colective în culturi diferite (a se vedea Kehrbaum din acest volum). Astfel Educația civică transnațională trebuie să depășească, la nivel european, un fel de „cerință multi-nivel”: Trebuie să se bazeze pe diferite culturi politice și afiliere și să ofere o înțelegere a practicilor politice diferite de zi cu zi și să ajute la identificarea unei înțelegeri comune europene a practicilor sociale.

În acest context, partenerii de proiect au avut sarcina de a dezvolta metode adecvate, care combină aspecte ale educației civice prezentate mai sus, cu o înțelegere a diferitelor practici sociale și să medieze promovarea unei înțelegeri comune la nivel transnațional.

În acest scop, doi dintre partenerii au prezentat fiecare o metodă corespunzătoare, iar acesta a fost testat împreună cu alți parteneri. Ulterior partenerii și-au prezentat experiențele lor adecvate special pentru nivelul de educație transnațional și variații de dezvoltare.

Una dintre metode se referă la aducerea la o formă inteligibilă, dincolo de limbaj și de schimb lingvistic, a expresilor de zi cu zi și politice. Talente creative de observare ale participanților, care de multe ori sunt neglijate în diferite medii, ar trebui să fie incluse. Acest lucru este pus în scenă cu imagini care comunica (altfel decât sub formă de limaj) sensuri, permit indicare normativă și mai presus de toate, permite oamenilor, care rămân sub-reprezentanți din cauza unor considerente personale sau lingvistice, accesul la discuții deschise. Utilizarea metodelor de integrare s-au considerat relevante - acest lucru a fost elaborat de către partenerii proiectului Qualizmove în unanimitate - în special în cazul conceptului transnațional.

În cealaltă metodă exemplificatoare ideea este de a experimenta și de a reflecta dominante, conducere și supunere. Relațiile de putere, autoritatea și practicile adeptului sunt - nu numai, ci și de asemenea, - cultural condiționate și au un impact în consecință. Pentru a reflecta și a experimenta prin roluri diferite și pentru a împărtăși acest lucru cu grupul, se aplică cea de a doua metodă, numită “Hipnoza cu mâna”.

Metoda “semne – imagini”

Clemens Körte

Obiective

“Imaginile din semne și caractere speciale” trebuie să permită înțelegerea conceptelor utilizate dincolo de comunicarea lingvistică și să clarifice practicile sociale de comunicare vizuală din viața politică de zi cu zi a diferitelor culturi. Comunicarea vizuală domină relațiile interumane din ce în ce mai mult. Designul de comunicare este utilizat în publicitate, la întâlnirile sociale (locuri de întâlnire profesionale și private, spații publice, etc., comunicări mass-media la TV, web), la organizarea relațiilor sociale și mai ales în comunicarea politică. Programe politice complexe sunt comunicate prin simboluri vizuale. Reprezentările vizuale, ca de ex. graffitti-urile în special, ilustrează legăturile politice și transpunerea personală în procesele social-politice. În acest context, scopul metodei este de a descifra această comunicare vizuală în culturi diferite, în scopul promovării înțelegerii fiecărei comunicări politice actuale, mesajelor transmise și legăturilor politice percepute. În același timp, pot fi identificate trăsăturile comune din comunicarea politică vizuală de zi cu zi.

Imaginile prezintă atitudinea față de concepte. Imaginile au la bază simboluri sau caractere care descriu semnificația conținutului. Imaginile fac posibilă comunicarea, care nu se desfășoară la nivel verbal în primul rând, și care trebuie să fie înțeleasă ca un mijloc de “comunicare” prin utilizarea reprezentărilor vizuale.

Prin urmare, metoda prezentată în continuare este una potrivită în special contextelor interculturale de învățare. Aceasta permite comunicarea între participanți cu modalități de exprimare lingvistică diferită. Astfel, participanții pot exercita transmiterea de atitudini și idei, indiferent de modalitatea de exprimare lingvistică.

Modalitate de abordare

Managerul de proiect poate cere prezentarea a maxim cinci termeni, respectiv contexte (capitole), (facultativ, acesta cade de acord cu participanții pe această temă). Participanții primesc un aparat de fotografiat digital și li se cere să fotografieze semne și simboluri, fiecare fiind asociat în mod semnificativ cu conceptul.

Participanții vor fi organizați în grupuri cât mai mici și unificate din punct de vedere cultural, respectiv politic (de exemplu, în grupuri de câte doi). Acestora li se va cere, ca într-o investigație (urbană) independentă de aproximativ două până la trei ore, să facă o serie de poze. La întoarcere, pentru fiecare dintre capitolele specificate, fiecare grup va selecta trei până la cinci fotografii, care descriu capitolul într-un mod cât mai detaliat.

Posibile rubrici de capitol pot fi:

- Relații sociale (alternativ consum)
- Solidaritate (alternativ egalitate/ inegalitate)
- Muncă

- Relații între sexe (sex)
- Relații de autoritate (dominație)
- Sustenabilitate (alternativ mediu înconjurător, protecția mediului)

Titlurile trebuie selectate în funcție de interesul principal sau de aspecte ale programului de instruire, care pot avea importanță în viitoarele colaborări ale unui grup intercultural.

Evaluare

Pozele selectate vor fi prezentate în detaliu de-a lungul a trei nivele de descriere pentru fiecare capitol prestabilit:

- a) Conținut/semnificație imediată: Ce văd? (de exemplu: o casă distrusă, un semn de circulație)
- b) Conținut iconografic al imaginii: Care este tema? (de exemplu: război, organizarea traficului rutier)
- c) Analiză din punct de vedere iconologic-iconografic: Ce ne spune imaginea despre condițiile locale? Ce anume ne spune imaginea despre propriile noastre modele de valoare?

Grupurile prezintă rezultatele cercetărilor efectuate pentru imaginile respective prin prezentarea de diapozitive și explică conținutul acestora parcurgând cele trei nivele de descriere. Explicațiile pot fi date pe panouri de prezentare.

Fiecare grup descrie imaginile pentru sine. Nu există Fals sau Adevărat. Cu toate acestea, în cadrul discuțiilor ulterioare de grup, pot apărea solicitări și diferențieri privind rezultatele prezentate.

Într-o reflecție ulterioară, se compară modele diferite de prezentare și interpretare, care au fost prezentate în mod vizual.

Pornind de la acest lucru, dacă este cazul, poate avea loc o a doua etapă, în care fiecare dintre grupurile mixte interculturale face o prezentare vizuală a conceptelor, respectiv a legăturilor stabilite, pentru ca pe baza noțiunilor transmise în prima etapă să se dezvolte un limbaj metaforic comun.

Număr de persoane în grupă

1 până la 2 persoane în fiecare grupă

3 până la 4 grupe

Posibile aplicații

Metoda este utilizată într-un stadiu incipient de dezvoltare a conceptului, atunci când grupul începe să se cunoască iar modalitățile comune de gândire nu au fost încă diferențiate. Instrumentul trebuie utilizat la cunoașterea reciprocă a unui grup, în care Participanții încă nu au încredere unul în altul și încă sunt preocupați de o conceptualizare comună.

Durata

½ zi de cercetare, 2 ore de analiză, 2 până la 3 ore de discuții și schimb de opinii în cadrul grupului (= 1 zi). Dacă se alocă mai mult timp pentru acest exercițiu, atunci fiecare etapă de lucru se poate realiza în mai mult timp.

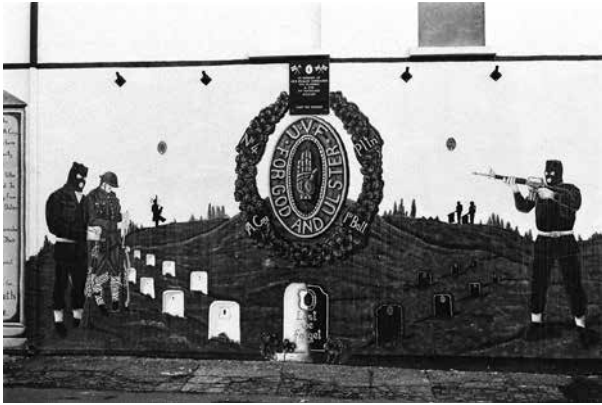

Pregătire și materiale

1 aparat de fotografiat digital pentru fiecare grup, proiector și calculator. Panou de prezentare.

Exemple de fotografii

© Clemens Körte

Mural, Belfast

© Clemens Körte

Mural, Belfast

© Clemens Körte

Mural, Belfast

© Clemens Körte

Mural, Belfast

© Clemens Körte

Checkpoint Charlie (Punct de graniță a aliaților), Berlin (strada Friedrich)

© Clemens Körte

Checkpoint Charlie (Grenzübergang Alliierte), Berlin (Friedrichstraße)

© Clemens Körte

Die Mauer , Berlin (strada Käthe-Niederkirkner)

Orange Order Marching, Belfast

© Clemens Körte

Mural, Belfast

© Clemens Körte

Mural, Belfast

© Clemens Körte

Reflecție asupra metodei

În mare măsură, metoda corespunde cerințelor unei formări politice interculturale. Prin prezentarea și percepția comunicării vizuale, se transmite fiecare înțelegere colectivă a practicii sociale de zi cu zi a comunicării (politice) vizuale. Acest lucru este asociat prezentării și interpretării conceptelor și a legăturilor politice. De asemenea, în a doua etapă – prin intermediul grupurilor interculturale - se poate promova dezvoltarea unor modele de interpretare împărțite, transnaționale, politice.

Comunicarea prin imagini este în special adecvată în cazul depășirii barierelor lingvistice în contexte de învățare interculturale. Mai mult decât atât, metoda poate fi ușor pusă în aplicare, este orientată direct pe acțiune și se bazează pe o înțelegere intuitivă a participanților.

În procesul de selectare a imaginilor și dacă este cazul, și a conceptele și contextelor se va avea grijă să nu fie atinse subiecte culturale tabu pentru anumiți participanți, iar aspectele religio-culturale să nu fie prezentate în manieră jignitoare (cf. Todorov 2010).

Posibilități de modificare

Pentru dezvoltarea unor modele comune de interpretare, pe baza prezentării și discutării rezultatelor din prima etapă, se poate realiza o a doua etapă cu grupuri culturale mixte.

Un model interesant de interpretare vizuală pentru contextele sindicale de învățare este reprezentat de simbolurile sindicale. Prezentarea și analizarea simbolurilor respective poate contribui mult la înțelegerea reciprocă a culturilor de sindicat diferite.

O problemă politică interesantă se aplică și în cazul “semnelor de criză.”

O variantă avansată de comunicare vizuală poate consta în utilizarea de imagini în mod deliberat manipulativ. Acest lucru poate sensibiliza comunicarea politică vizuală – și critica reflectivă aferentă – a potențialului manipulator.

Metoda: “Hipnoza cu ajutorul mâinii”

Fernando Benavente Tendillo

Relațiile complexe de putere definesc viața profesională de zi cu zi a angajaților din Europa. Globalizarea progresivă duce la o compresie a relațiilor dintre oameni, care la rândul lor au relații sociale în societate, în mediul lor social cât și într-o comunitate politică, indiferent de normativ. Din aceste relații derivă raporturile concepute în mod variabil referitoare la putere, dominare, conducere și supunere. Membrii mediilor structurate într-un mod mai liberal și cu o mai mare apreciere a individualismului și a responsabilității personale, eventual și a cetățeniei, pot ajunge la o apreciere a relațiilor de putere diferită față de cea a persoanelor provenite din medii mai tradiționale sau gândite ierarhic.

Privite din perspectiva educației transnaționale, aceste activități educaționale de tip constelație aduc noi provocări: Relațiile de putere vor fi în vre-un fel puse în discuție? Trebuie stabilit un acord cu privire la existența unor relații de putere și supunere? Se ține cont de diferențele conceptuale referitoare la dominație, ascultare, docilitate, etc., și dacă da, cum se modelează aceste percepții din prisma personalității individuale și sunt acestea astfel generalizabile? În ce măsură apar valorile recunoscute (democrație, participare) în emisfera vestică pe plan internațional, dincolo de frontiere și au acestea aceeași semnificație? În cazul în care acest aspect este acum dezbătut: Faptul de a fi condus nu are și el un anumit farmec?! Sau conducerea nu se distinge într-un anumit fel pentru a facilita libertatea, autonomia și participarea, astfel încât treaba să poată fi făcută bine?

Organizarea relațiilor de putere și de dominare din cadrul unor ierarhii și participări, precum și percepția, interpretarea și legitimitatea fiecăreia dintre ele variază foarte mult de la o cultură la alta și este esențială pentru o înțelegere politică interculturală.

Următoarea metodă, hipnoza cu ajutorul mâinilor, a fost exersată și conștientizată în cadrul proiectului. Metoda invită participanții să conștientizeze tema puterii, a conducerii și a comportamentului și să facă schimb de experiență. Participanții vor fi puși în diferite situații și vor fi rugați să-și asume un anumit rol (lider/ persoană îndrumată), și cu ajutorul acestuia să efectueze o hipnoză sau să fie îndrumat. Ulterior va avea loc o discuție cu privire la experiența acestui proces.

Obiective

Lucrul asupra aspectelor cu privire la diferite concepte de putere și abuz de putere, conducere și *followership* în diferite culturi.

Tehnică

1. Participanții merg prin cameră în mod aleator, mergând întotdeauna spre un spațiu liber.
2. Facilitatorul spune “stop”, iar participanții formează perechi cu persoana cea mai apropiată de ei.
3. Facilitatorul alege o persoană cu care să illustreze exercițiul; facilitatorul pune palma la 30 de cm de față participantului. Facilitatorul explică faptul că participantul este acum “hipnotizat” de mâna facilitatorului iar distanța de 30 de cm trebuie să fie păstrată întotdeauna între mâna facilitatorului și față participantului. Apoi, facilitatorul mută mâna înainte și înapoi iar participantul ar trebui să se mute și el. Facilitatorul poate merge înainte sau înapoi, să se miște în sus sau în jos etc.
4. Perechile decid apoi cine este A și cine este B. A își așează mâna în față persoanei B, cu vârfurile degetelor la nivel cu linia părului și la 30 de cm de față. A conduce B prin cameră asigurându-se întotdeauna că față persoanei B se află la 30 de cm de mâna persoanei A și că evită alți jucători.
5. Atunci când A și B au avut suficient timp pentru a practica, rolurile sunt inversate astfel încât B conduce acum, iar A îl urmează.
6. Facilitatorul solicită trei voluntari. A întinde ambele mâini astfel încât palmele sunt îndreptate spre exterior. B și C sunt apoi poziționate la 30 de cm de ambele mâini. Pe măsură ce A își mută mâinile, B și C se mișcă în funcție de acestea. Participanții pot fi apoi împărțiți în grupuri de câte trei persoane și se poate practica această parte a exercițiului. Inversați rolurile astfel încât toate cele trei persoane din fiecare grup să aibă șansa să conducă.

© IFES Valencia

7. Pentru a încheia, rugați o persoană să conducă întregul grup prin cameră. Grupul este hipnotizat de diferite părți ale corpului conducătorului denumite de către facilitator de exemplu “ochiul stâng”, “genunchiul drept”, etc. Adăugați sunet astfel încât atunci când conducătorul se mișcă în sus, sunetul să ajungă mai sus iar atunci când conducătorul se mișcă în jos, sunetul să scade. Acesta este un exercițiu de atenție scăzută și este despre “a da și a lua” deoarece perechile trebuie să lucreze împreună pentru a menține mișcarea continuă.

Evaluare

În scopul evaluării, participanții conștientizează experiențele lor cu exercițiul: Care sunt cerințele diferite pentru lider și persoana îndrumată? Cum s-a schimbat raportul în ceea ce privește numărul grupurilor îndrumate? Care sunt avantajele și dezavantajele?

Într-o a doua etapă a conștientizării, participanții transmit experiențele cu privire la relațiile ierarhice în propria cultură – în special în viața profesională: Participanții prezintă reciproc relația de conducere și responsabilitate, supunere și participare, etc. în țara lor de origine și identifică diferențele și asemănările.

Dimensiunea grupurilor

Dimensiunea grupurilor variază. Se lucrează prima dată în perechi, apoi în grup de trei persoane, și în cele din urmă ca un grup întreg. În principal, va fi posibil să se înceapă cu un grup mai mare – perechi, grup de trei persoane etc., în timp ce restul participanților iau parte la exercițiu ca audiență pasivă sau ca participanți în alte grupuri.

Când se poate folosi acest exercițiu

Situația în care se poate folosi această metodă este pentru a ajuta grupul să scape de inhibiții.

Timpul necesar

Mai mult de 20 de minute.

Pregătire și material

Această metodă necesită câteva pregătiri. Metoda trebuie explicată cu atenție. Aceasta include exercițiile tehnice cât și materialul necesar.

Mențiuni suplimentară

Asigurați-vă că nimeni nu folosește acest exercițiu într-un mod neadecvat.

Conștientizarea metodei

Metoda este foarte potrivită pentru activitățile educaționale interculturale în sensul mai sus prezentat. Bazați pe și motivați fiind de o experiență fizică directă, participanții conștientizează și compară interpretările colective ale relațiilor de putere de zi cu zi, în mediul lor cultural. În sensul conștientizării culturale interacționale (vezi în acest volum Kehrbaum) se mediază o înțelegere interculturală a relației dintre practicile cotidiene sociale și modele de interpretare colectivă. Această intermediere se axează pe relațiile politice: exercitarea puterii, acceptarea responsabilității și proiectarea structurilor ierarhice. În scopul evaluării exercițiului, aceste aspecte sunt apoi aplicate aspectelor specifice ale vieții de zi cu zi, respectiv concretizate în aceste domenii. Aceasta se pretează cel mai bine în viața profesională și cea de zi cu zi.

© IFES Valencia

Evaluarea exercițiului de către participanți este vitală și trebuie să fie bine pregătită și detaliată.

Metoda este foarte potrivită pentru înțelegerea și analizarea proceselor organizaționale dar și pentru pregătirea unor tratative. În același timp, aceasta reflectă și nivelul meta- al contextului de învățare: relația dintre formatori și cursanți, care prezintă și ea aspecte legate de putere și dominație, dar și de responsabilitate și de încredere. Prin urmare, această metodă este adecvată în special conștientizării rolului cursantului în ceea ce privește pregătirea de metode transculturale de instruire, în care formatorul provine din medii culturale diferite.

Variație

Începeți prin a lucra în perechi, apoi în echipe de câte trei persoane, iar în final lucrați ca un grup.

Capitolul 8

Paralele între abordările activității educaționale a sindicatelor din Europa

Martin Roggenkamp și Tom Kehrbaum

Compararea sistematică a diverselor moduri de abordare a activității educaționale și a felurilor de programe de formare ale partenerilor de proiect din cadrul proiectului Quali2move a constituit o bază importantă pentru identificarea similitudinilor și pentru dezvoltarea unui mod unitar de abordare a formării. Istoricul comparativ al modurilor de abordare a activității educaționale a sindicatelor din opt țări europene este totodată și un valoros rezultat parțial al proiectului, dat fiind că în prezent nu există studii sistematice comparative despre evoluția programului educațional al sindicatelor (vezi ILO (ed.) 2007, p. 12; Bridgford/Stirling 2007).

Comparația din cadrul proiectului a decurs în trei etape: Pentru început, diverse organisme de formare profesională și-au prezentat programele și activitățile de formare, având loc apoi schimb de păreri pe această temă. În cadrul acestui schimb s-au putut determina noțiunile și aspectele relevante de identificare a diferențelor și similitudinilor. Pe această bază s-a constituit într-o a doua etapă opt categorii de comparație, cu ajutorul cărora s-a făcut o sistematizare a schimburilor. Într-o a treia etapă s-a pătruns în esența schimburilor, partenerii prezentându-și vizat modurile de abordare a educației. În final s-a documentat această prezentare (a se vedea conceptul din articolul lui Tom Kehrbaum din acest manual).

Categorii de comparație

Provocări și condiții-cadru ale educației sindicale

În cadrul primului schimb – voit nestructurat – s-a demonstrat că toate condițiile-cadru ale activității sindicale de educare din diverse țări sunt o cauză semnificativă a diferențelor dintre modul de abordare a educației de către furnizorii de formare profesională implicați. În special condițiile-cadru din Turcia diferă net de cele din alte țări europene. Relațiile industriale

din Turcia sunt marcate de un antagonism conflictual, de poziția insuficient de fermă a sindicatelor, de conflicte cu substrat religios și de tradiția autoritară a mișării sindicale. În condițiile acestor condiții-cadru activitatea educațională a sindicatelor are la dispoziție posibilități limitate și un rol diferit decât cea din țările vesteuropene Germania, Irlanda, Austria și Spania, în care activitatea sindicală educațională este o ramură acreditată și consacrată a formării profesionale a adulților, având o structură organizatorică stabilă și bine diferențiată. Datorită crizei economice, furnizorii de formare profesională din Irlanda și Spania operează sub o presiune financiară și de acțiune mai mare decât cei din Austria sau Germania. Pe de altă parte, organizațiile sindicale din Lituania și România se află într-o situație specială. Având în vedere istoria recentă a sindicatelor din țările postsocialiste, acestea au luări mai slabe de poziție și ofertele de formare politică ale sindicatelor se confruntă cu reticența populației. Aceste sindicate nu se află însă în aceeași situație conflictuală accentuată ca cea din Turcia. În România și Lituania se pune mai degrabă accent pe îmbunătățirea imaginii sociale a sindicatelor și a parteneriatelor sociale. La rândul ei, situația din Polonia diferă de cea din România și Lituania, dat fiind că sindicatele de aici sunt mai puțin discretitate pe considerentul trecutului socialist și sunt în măsură să se dezvolte pe un fundal financiar și organizatoric solid.

Obiectivele activității sindicale de educație

Obiectivele activității sindicale de educație constituie o categorie comparativă fundamentală, deoarece din ea decurg activitățile concrete de educare. În cadrul comparației s-a relevat o corelație evidentă între condițiile-cadru și obiective. Așa de exemplu activitatea sindicală de educare din Turcia e orientată în mare măsură, corespunzător situației antagonice, spre mobilizarea și politizarea salariaților și a

sindicaliștilor. Datorită poziției rezervate a populației față de politizare, calea mobilizării prin politizare este blocată în organizațiile sindicale din România și Lituania. Sindicatele din aceste țări se concentrează mai degrabă pe îmbunătățirea imaginii sindicatelor, a parteneriatelor sociale și a dialogului social, vizând producerea de beneficii personale imediate pentru salariați prin măsuri de îmbunătățire a angajabilității acestora. Aceste situații și obiective diferă substanțial de cele ale organizațiilor sindicale de formare profesională consacrate și stabili din Europa de Vest, cât și de cele ale ZNP din Polonia. Cum atenția activității educaționale a sindicatelor din aceste țări cu organizații sindicale consacrate și stabile se îndreaptă mai puțin spre interesele directe ale organizațiilor, spre promovarea implicării lucrătorilor la locul de muncă, în piața forței de muncă și în societate, ea pune accent pe perspectiva de dezvoltare socială pe termen mediu și lung.

Domenii ale activității educaționale sindicale, programe analitice, educație politică și grupuri vizate

Esența activității sindicale de educare a tuturor partenerilor este calificarea profesională și în spirit sindical a grupurilor de interese. Mai mult, abordările diferă în funcție de măsura în care se adresează lucrătorilor și de gradul în care cuprind și perfecționarea profesională. Un program cuprinzător de formare a salariaților, dincolo de calificarea grupurilor de interese, orientat spre promovarea implicării sociale și politice, este deținut de furnizorii de formare profesională din Europa de Vest și de ZNP Polonia. Cartel Alfa Litmetal din România și Lituania au și ele la rândul lor o serie de programe de formare profesională a lucrătorilor. Acestea se limitează însă la aspecte sindicale iar activitatea lor vizează în special creșterea interesului lucrătorilor pentru activitatea sindicală și atragerea salariaților în rândurile lor. ZNP, IG Metall, IDEAS, IFES și OGB au în schimb un program cuprinzător

de formare a lucrătorilor, care cuprinde teme sociale, politice și parțial culturale. Aceasta merge mână în mână cu obiectivul promovării implicării sociale. Sindicatele și furnizorii de formare profesională din această categorie se deosebesc la rândul lor prin aceea că nu toate oferă programe de perfecționare profesională. În cadrul ZNP, IDEAS și IFES, perfecționarea profesională este o parte importantă a programului educațional. Sindicatele din Germania și Austria sunt sau au fost și ele furnizori de formare profesională. Firește că aici dezvoltarea profesională e autonomă din punct de vedere organizatoric față de educația politică. În Germania formarea profesională e asigurată de un institut al sindicatelor – Centrul de formare profesională - în timp ce IG Metall e axat pe formarea (antreprenorial- și socio-) politică.¹ În Austria o instituție corespunzătoare s-a chiar desprins de organizația sindicală. ZNP, IDEAS și IFES integrează în schimb educația politică și profesională. În Lituania și România doar reprezentanții sindicali au acces la educație politică, neacceptându-se aici educația politică organizată de organizațiile sindicale. Pentru BMI din Turcia educația politică reprezintă un mijloc de mobilizare în centrul atenției activității de educare sindicală.

Principii și metode pedagogice

Referitor la principiile și metodele pedagogice, toți partenerii de proiect implicați se îndreaptă, în acord cu obiectivele sociale ale sindicatelor, spre aceeași direcție – cea care a favorizat dezvoltarea abordării comune a educației: o metodologie participativă și orientată pe subiect, care pune procesele colective de învățare mai presus decât împărtășirea individuală de cunoștințe, care este activă și care promovează conștiința critică față de un status quo social.

---

¹ Cu excepția Centrului de formare profesională Inzell, care s-a integrat cu fostul sindicat al textiliștilor în IG Metall, unde oferă (ca și înainte, autonom) și programe de perfecționare profesională (precum cursuri de sudori, de operare calculator etc.).

Tipuri de activități sindicale educaționale

Pe baza comparației se disting trei categorii de activități sindicale educaționale:

1. Activitate educațională sindicală antagonică

Această categorie e reprezentativă pentru BMI din Turcia. Acest sindicat activează în condiții-cadru de relații industriale conflictuale, în contextul existenței unei societăți polarizate și în condițiile în care drepturile sindicale sunt abia conturate. Educația sindicală urmează aici în primul rând rolul mobilizării prin promovarea unei conștiințe de clasă, a angajării democratice și a atitudinilor seculare. Educația politică stă prin urmare în centrul atenției activității sindicale de educare dar, spre deosebire de sindicatele vest-europene, obiectivul direct al revigorării organizațiilor sindicale are prioritate față de promovarea implicării sociale a salariaților.

2. Activitate educațională sindicală defensivă

În această categorie se încadrează CARTEL Alfa din România și Litmetal din Lituania. Și în aceste țări sindicatele au o poziție relativ slabă, în primul rând datorită gradului redus de acceptanță a sindicatelor și în special a activității lor politice în rândul populației pe motivul istoricului lor. În cazul Litmetal motivul este atât dezvoltarea slabă a bazei industriale din sectorul metalurgic, cât și pătrunderea în țară a unor concerne străine care evită colaborarea cu sindicatele. Activitățile de educație politică ale acestor sindicate se limitează la grupurile de interese din interiorul organizației. Activitățile mai largi de educare politică nu sunt fezabile sau nu sunt acceptate de salariați. Activitățile educaționale sindicale sunt orientate mai degrabă spre promovarea imaginii sindicatelor, a parteneriatului social și a dialogului social și spre creșterea oportunităților de angajare a oamenilor.

3. Activitate educațională sindicală instituțională

Sindicatele și furnizorii de formare profesională implicați din țările vest-europene, cât și ZNP din Polonia desfășoară activități educaționale care sunt consacrate, instituționalizate și dife-rențiate din punct de vedere organizatoric ca ramură a formării profesionale a adulților. Înte-meiat pe aceasta, activitatea educațională a sindicatelor urmărește prin programele dife-rențiate de educare un obiectiv național - promovarea implicării salariaților la locul de muncă, pe piața forței de muncă și în societate. În cadrul acestui tip se disting din punct de vedere al perfecționării profesionale alte două categorii: în timp ce la IDEAS, IFES și ZNP oferă programele de perfecționare profesională și de educație politică sunt oferite integrat, la IG Metall și ÖGB ele sunt separate din punct de vedere organizatoric.

Sinteză a diverselor abordări ale activității sindicale de educare

Organizație sindicală/ Furnizor de formare profesională	Deziderate și condițiile cadru ale educației sindicale	Obiective ale activității sindicale de educare	Domenii de activitate sindicală educațională	Programe educaționale
 Romania	• Sindicate slabe • Reticență poli-tică datorită istoricului	• Promovarea angajabilității • Promovarea capacității de exercițiu a sindicatelor • Îmbunătățirea imaginii sindicatelor • Întărirea dialogului social și îmbunătățirea relațiilor cu partenerii sociali	• Calificarea reprezentanților sindicali • Perfecționare profesională • Seminarii pe teme alese	• Perfecționare profesională • Negocieri salariale și reprezentarea intereselor • Organizație sindicală • Metode de negociere • Legislația muncii • Comunicare • Managementul proiectelor • Motoda PME • Sensibilizare la hărțuire și discriminare • Convenții ILO • Dialog social • ș.a.
 Turkey	• Situație de concurență cu atitudinile religioase • Tradiții autoritare în cadrul mișcării sindicale • Situația antagonică • Capacități financiare reduse • Nu există reglementări în materie de concedierea angajaților • Prejudecăți politice și religioase • Societate patriarhală • Nivel scăzut de educație în general • Nivel scăzut de calificare al instructorilor • Posibilități reduse de cercetare • Prea puține centre de formare	• Promovarea angajabilității • Promovarea discernământului critic • Promovarea angajărilor democratice în cadrul sindicatelor demokratischer • Promovarea conștiinței de clasă • Întărirea sindicatelor	• Educație politică • Calificarea reprezentanților sindicatelor • Perfecționare profesională de mici proporții	• Educație politică • Conștiință de clasă (anticapitalistă, antirasistă, antifascistă, antisexistă) • Democrație în sindicate și în societate • Conștiință ecologică/sustenabilitate

Grupuri vizate	Educație politică	Valori	Principii și metode pedagogice
- Grupuri de interese - Angajați - Membri ai sindicatelor	Nu există	- Angajabilitate - Dialog social - Egalitate de șanse - Fairness - Solidaritate	- Metode interactiv-ve - Grupuri de lucru - Jocuri de roluri - Simulări - Final course projects - Teste practice
- Membri de sindicat - Reprezen-tanți de sindicat - Membri ai consiliului director al sindicatelor	Educația politică acordă prioritate atât promovării dezvoltării politice (conștiința de clasă și democrație) cât și întăririi și democratizării sindicatelor	- Conștiință democratică - Conștiință de clasă - Secularizare	Abordare participativă: studiu în grup, mapping, workshop-uri, conferințe, metode audiovi-zuale, activități educative la locul de muncă

Organizație sindicală/ Furnizor de formare profesională	Deziderate și condițiile cadru ale educației sindicale	Obiective ale activității sindicale de educare	Domenii de activitate sindicală educațională	Programe educaționale
 Ireland	• Structuri organizatorice solide • Criză economică • Problema finanțării activităților educaționale • Probleme la concediere • Număr redus de instructori calificați	• Stimularea implicării și participării la locul de muncă, pe piața forței de muncă și în societate • Promovarea angajabilității	• Perfecționare profesională • Formare politică • Calificarea reprezentanților lor de sindicat	• Competențe neformale, generale (abilități software, competențe sociale) ca de ex. • teamworking • Competențe de soluționare a problemelor • Pregătire operare calculator • Competențe de conducere • Capacitate personală de producție la locul de muncă • Pregătirea instructorilor • Organizare în cadrul sindicatelor • Competențe de comunicare
 IFES Spain	• Structuri organizatorice solide • Criză economică • Instituție proprie de educație pentru sindicatele UGT și CCOO	• Promovarea societății participative, solidare și drepte și a relațiilor echilibrate între activitățile economice și dezvoltarea sustenabilă • Creșterea importanței dialogului social • Promovarea implicării în angajării (medierea abilităților profesionale) și în societate (educație) • Apărarea culturii și a educației ca mijloace de construire a unei societăți participative, drepte și solidare	• Perfecționare profesională • Educație politică • Calificarea reprezentanților lor sindicali	• Politica sindicatelor în contextul directivelor și principiilor sindicaliste • Abilități și competențe ale reprezentanților sindicali: dreptul muncii și baze juridice; negocierea salariilor; tehnica negocierii; meditație; egalitate de șanse; managementul comunicației; competențe comunicative; retorică; dinamica grupului; rezolvarea problemelor ș.a. • Formare profesională în toate ramurile industriei

Grupuri vizate	Educație politică	Valori	Principii și metode pedagogice
• Shop Stewards • Membri de comisii • Membri ai consiliului director • Alți membri de sindicat • Non-membri de sindicat • Membri de sindicat pensionari • Membri de sindicat șomeri • Responsabili cu securitatea muncii • Experți pentru anumite grupe • Membri de sindicat tineri • Membri de sindicat de gen feminin	• Educația politică este parte a programului de educare, fiind inclusă în toate programele de educare. • Educația politică este în-tegrată și în programele de pregătire profesională.	• Solidaritate • Emancipare • Egalitate • Democrație • Echitate • Dreptate socială	• Educație sindicală bazată pe principiul solidarității, a emancipării, a egalității, echității, democrației și dreptății sociale. • Aceste valori stau și la baza metodologiei educaționale. • Activitatea educațională a sindicatelor să fie participativă și orientată spre subiecți. • Se va efectua pregătire Face-to-face cât de des e posibil. • Educația sindicală să stimuleze pe cât posibil discuțiile dintre persoanele participante la program. • Studiul orientat spre practică cât și rezolvarea comună a problemelor să fie prioritare față de medierea cunoștințelor, respectiv față de învățământul frontal. • Prezentările și studiile de caz prin membri sindicalști experimentați să fie integrate.
• Membri de sindicat și reprezentanți ai salariaților • Salariați și șomeri	• Educația politică este parte a programului de educare, fiind inclusă în toate programele de educare. • Educația politică este integrată și în programele de pregătire profesională.	• Societate participativă, dreaptă și solidară • Relații echilibrate între activitățile economice și dezvoltarea sustenabilă	• Activ și participativ: promovarea atât a calificării cât și a dezvoltării personale • Cursanții sunt în centrul atenției: Se ține cont de trăsăturile speciale ale cursanților (adulți și salariați); se realizează conexiunea dintre discipline și mediul de lucru. • Studiu în grup

Organizație sindicală/ Furnizor de formare profesională	Deziderate și condițiile cadru ale educației sindicale	Obiective ale activității sindicale de educare	Domenii de activitate sindicală educațională	Programe educaționale
Germania	• Structuri organizatorice solide • Programe de formare oferite atât de instituții sindicale cât și de sindicatul în sine • Instructorii se integrează în activitatea educațională	• Promovarea participării și implicării la locul de muncă și în societate. • Transmitere cuprinzătoare a cunoștințelor și competențelor necesare • Totodată autoreflexie a acțiunii sindicale (ca proces de învățare)	• Formare politică și profesională • Calificarea grupurilor sindicale și economice de interes • Perfecționare profesională prin programe organizate de instituții sindicale	• Formarea politică a tineretului, dreptul muncii și drept social, politica tarifară, politica întreprinderii și politica sindicală, strategia întreprinderii, gestiunea întreprinderii, protecția muncii, dezvoltarea resurselor umane, competențe sociale și metodice, conducerea negocierilor și retorică, seminarii speciale pentru grupuri de persoane și grupuri profesionale, studiu istorico-politic, formare profesională a referenților, educație internațională
Lithuania	• Sindicate slabe • Reticență politică datorită istoricului	• Îmbunătățirea situației economice și a nivelului de trai al salariaților • Consolidarea mișcării sindicale • Promovarea discernământului politic • Promovarea mobilității angajaților • Organizarea salariaților	• Calificarea reprezentanților sindicali, a membrilor de sindicat și a potențialilor membri de sindicat	• Negocieri salariale • Legislație • Dialog social • Psihologie • Securitatea muncii • Valori ale sindicatelor • Politică socială

Grupuri vizate	Educație politică	Valori	Principii și metode pedagogice
- Grupuri de interese sindical și economic (consilii de conducere) - Reprezitanți ai tineretului și ai ucenicilor - Salariați - Membri de sindicate	Educația politică este preocuparea principală a activității educaționale a sindicatelor; tratează economia politică, democrația și codeterminarea, tratează contradicțiile de interese și dezvoltă practic solidaritatea sindicală .	- Valori și idealuri ale mișcării sindicale - În acțiune orientat spre solidaritate, dreptate socială și democrație vie. - Respectăm opiniile celorlalți.	- Orientare spre subiect și spre acțiune - Critic-emancipativ - Participanți și orientare tematică - Meditație și întărirea autoîncrederii, spiritului de echipă și a solidarității - Învățat colectiv pentru obiective comune - Dialog teorie-practică
- Reprezitanți ai sindicatelor - Membri ai sindicatelor și potențiali membri de sindicat	Doar pentru grupuri sindicale de interese	- Solidaritate - Emancipare - Egalitate - Democrație - Fairness - Dreptate socială	Seminarii și conferințe pedagogice, consfătuiri, muncă în echipă

Organizație sindicală/ Furnizor de formare profesională	Deziderate și condițiile cadru ale educației sindicale	Obiective ale activității sindicale de educare	Domenii de activitate sindicală educațională	Programe educaționale
 OGB Austria	• Structuri organizatorice solide	• Împărtășirea contextelor politice • Aducerea la cunoștința a perspectivelor politice alternative • Stimularea participării și implicării la locul de muncă și pe piața forței de muncă • Promovarea valorilor colective	• Educație politică • Teme din timpul liber și din societate • Teme culturale • Teme politice actuale, teme sindicale • Calificarea grupurilor de interese	• Politică • Drept și economie • Competențe sociale • Managementul conflictelor • Negocieri salariale • Reprezentarea intereselor • Teme culturale • Teme politice și sindicale actuale • Împărtășirea valorilor sindicale • Promovarea aplombului
 ZNP Poland	• Structuri organizatorice solide • Instituții personale de educare • Programe de formare oferite de sindicate și de instituțiile cooperative	• Stimularea participării și implicării la locul de muncă și pe piața forței de muncă • Împărtășirea contextelor politice • comunicarea perspectivelor alternative • Promovarea valorilor colective	• Calificarea grupurilor de interese • Perfecționare profesională	• Teme politice și sindicale actuale • Legislația muncii • Competențe metodice și sociale pentru promovarea capacității civile în procesele politice sociale • Calificarea grupurilor de interese • Perfecționare profesională

Grupuri vizate	Educație politică	Valori	Principii și metode pedagogice
• Reprezentanți ai salariaților • Membri de sindicat • Salariați • Instructori	• Domeniul cheie al activității sindicale educaționale	• Atitudine sindicală • Solidaritate • Încredere în sine • Aspecte sociale și culturale	• Abordare critic-emancipativă • Orientat spre subiect și participativ
• Grupuri sindicale de interese • Salariați • Membri de sindicat	• Parte integrantă a educației sindicale	• Solidaritate • Încredere în sine • Acces egal la educație • Aspecte culturale	• Educație critic-emancipativă față de stereotipuri și rutină ca bază a dezvoltării politice și a reprezentării intereselor • Participativ • E-Learning

Bibliografie

- International Labour Office (ILO) (ed.) (2007): The role of trade unions in workers' education: The key to trade union capacity building, Geneva, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---actrav/documents/meetingdocument/wcms_112434.pdf (15.08.2011)
- Bridgford, Jeff; Stirling, John (2007): Trade union education in Europe – Some latest developments, in: International Labour Office (ILO) (ed.) (2007): Strengthening the trade unions: The key role of labour education, Labour Education 2007/1–2, No. 146–147, p. 65–70.

Capitolul 9

Glosar

Orientarea experienței

Experiența similară este elementul comun între cunoștințele teoretice și practica socială. Cei care învață au nevoie să experimenteze învățarea ca utilă pentru practica lor de zi cu zi. Pentru educația sindicală acest lucru înseamnă că educația se fundamentează pe experiențele de zi cu zi ale celor care învață și la acțiuni concrete în companie sau societate.

Educație sindicală (față de educație, în general)

Educația sindicală vizează pe cei interesați și pe toți membrii de sindicat. Educația sindicală promovează o atitudine critică și conștientă de sine față de evoluțiile actuale din societate și sistemele sociale dominante de valori. Educația sindicală promovează valorile de solidaritate, democrație, egalitate, justiție socială și echitate. În contrast cu învățarea individualizată și competitivă, educația sindicală se face prin învățare comună cu obiective comune. Metodele de instruire sunt bazate pe valorile care vor fi transmise. Educația sindicală în parte și educație profesională.

Orientare spre acțiune

Conceptul de orientare de acțiune în educația sindicală are două dimensiuni: (1) Învățarea ar trebui să fie în beneficiul concret al celor care învață. Educația ar trebui să îi sprijine, acționând în cursul vieții lor de zi cu zi în mod eficient și cu succes în companie și societate. (2) orientarea spre acțiune are în cadrul educației sindicale și o dimensiune metodologică: oamenii învață cel mai bine prin acțiune. Metode de învățare și procesele ar trebui să includă acțiuni ale celor care învață.

Interese

Interesele desemnează scopuri sau cerințe sociale și/sau economice. Gradul de conștientizare a propriilor interese presupune o înțelegere a relațiilor sociale și de putere, precum și a propriului rol sau funcție, atribuită unei persoane sau se poate atinge. Există o distincție între interesele individuale și cele colective.

Competențe

Competențe se bazează pe capacitățile, competențele și cunoștințele de bază care permit persoanelor fizice influențarea sau schimbarea situațiilor. Competențele presupun voința de a utiliza corespunzător capacitățile, abilitățile și cunoștințele.

Educație critică și emancipatoare

Educația critică și emancipatoare este concepută pentru a crea o conștiință critică despre status quo-ul social, ceea ce face posibil să se analizeze dezvoltarea socială, indiferent de modele hegemonice de interpretare și de chestiona în acest mod forța normativă a faptelor. Educația critică și emancipatoare este educația partizană și își propune să dezvolte o conștientizare a intereselor economice în societățile capitaliste, precum și o atitudine critică față de religie și împotriva rasismului și a fascismului. Educația critică și emancipatoare promovează schimbarea socială și soluționarea problemelor sociale. O parte a educației critice-emancipatoare este de a dezvolta o atitudine de auto-critică. Educația critică și emancipatoare se bazează pe transferul de cunoștințe, dar conferă, de asemenea, metode de a utiliza aceste cunoștințe într-un mod critic.

Educația politică

Educația politică este axată pe promovarea unei atitudini politice și de angajament politic, prin dezvoltarea unei conștiințe politice și conștientizare a intereselor economice și promovarea unei înțelegeri a legăturilor dintre deciziile politice și experiențe de zi cu zi. Educația politică, în sensul de educație civică are ca scop să permită celor care învață să participe la luarea deciziilor politice prin intermedierea de reguli și instituții ale acestor procese.

Solidaritate

Solidaritatea este conștientizarea intereselor comune și responsabilității comune pentru punerea în aplicare a acestor interese. În practică solidaritatea este percepută prin solidaritate inter-umană și poate fi dezvoltată prin recunoașterea intereselor comune. Solidaritatea sindicală se bazează pe înțelegerea faptului că angajații salariați într-o lume a muncii bazată pe economia de piață - atât la nivel național și la nivel mondial - sunt într-o competiție constantă. Dacă doresc să depășească acest lucru pozitiv, trebuie să recunoască interesele lor comune și să impună cerințele lor împotriva angajatorului. Pentru aceasta salariații au nevoie de un sentiment de comunitate bazat pe valori morale comune dintr-o cultură comună. Această înțelegere a solidarității înțelege "egalitate" ca un stil funcțional și se delimitează de un concept de solidaritate, care se referă la compasiunea și dorința de a ajuta pe cei slabi sau nevoiași. Diferențele interculturale și lingvistice, sau diferențele conceptuale se suprapun de multe ori peste percepția unor interese comune. Și poate că aceasta este dificultatea de a îmbunătăți eficacitatea internațională a sindicatelor.

Orientarea pe subiect

Conceptual și metodologic educația sindicală urmează o abordare orientată spre subiect, care se distinge de practicile de transfer pur de cunoștințe și înțelege participarea ca subiecți activi și sociali de învățare. Metodele sprijină învățarea independentă prin discuții comune și procese cognitive. Interesele educaționale ale celor care învață și obiectivele de învățare trebuie să fie întotdeauna în centrul educației sindicale.

Utopii

Educația politică sindicală este concepută pentru a promova o distanță intelectuală a status quo-ul social. Acest lucru nu numai că oferă o analiză critică a relațiilor sociale, dar promovează de asemenea elaborarea unor planuri de răspuns la status quo-ul social.

Valori

Valorile se referă la un set de idei și principii de bază care nu sunt puse la îndoială și nu sunt negociabile. Ca principii de comportament etic și a instituțiilor sociale ele reglementează relațiile sociale. Acestea sunt susținute de companii regionale și pot diferi, prin urmare, la nivel regional. În zona de muncă sunt relevante următoarele valori: solidaritate, egalitate, justiție socială și democrație.

Concluzie

Perspectivă

Schimbul intensiv de informații dintre partenerii de proiect a dovedit că sindicatele implicate și furnizorii sindicali de formare profesională privesc întemeierea unui public european critic ca pe o primă necesitate. Consideră că lor le revine sarcina comună de a contribui prin educație politică națională și transnațională la formarea acestui public. Sa probat totodată că partenerii de proiect din opt țări europene diferite împărtășesc o înțelegere fundamentală, pe care se poate construi o dimensiune europeană a educației politice. Rezultatele proiectului reprezintă un pas important în dezvoltarea activității educaționale sindicale europene. În declarațiile lor comune, partenerii de proiect schițează provocările, obiectivele și abordările educației sindicale adresate unui public european. Totodată au elaborat un instrumentar metodologic necesar furnizorilor de formare profesională pentru a concepe și implementa programe corespunzătoare de formare.

Aceste rezultate ale proiectului sunt utile nu doar furnizorilor de formare profesională în activitatea lor de educare politică europeană, ci ele constituie și un punct de plecare pentru dezvoltarea unui model de educație politică sindicală în Europa, în care să pătrundă abordările și culturile educaționale din alte țări europene. Prin acest proiect Qualizmove partenerii de proiect au semnalat preocuparea activă a sindicatelor europene pentru promovarea unui public european critic.

Educația sindicală este un pilon important al educației tinerețului și a adulților din Europa, drept pentru care se impune să i se acorde atenția cuvenită în cadrul activităților de educare ale Strategiei Europene 2020. Eficiența educației sindicale constă în implicarea ei în relațiile industriale, în dialogul social cu statele membre și, nu în ultimul rând, în munca și viața cotidiană a europenilor.

Criza europeană demonstrează pe de o parte necesitatea proceselor transnaționale de educație, pe de altă parte oferă șansa extinderii exemplului sindical de învățat solidar și democratic în întreg spațiul european. Materiile tematizează condițiile actuale de muncă și de viață ale europenilor. Reorientările tematice și structurale ale formării generale și profesionale în cadrul Strategiei Europa 2020 necesită o bază solidară și democratică în cadrul unei dimensiuni europene. Proiectul Quali2move vine în acest sens cu rezultate importante, care vor fi recapitulate în continuare.

Prezentul manual rezumă atât rezultatele proiectului, cât și aspecte importante ale discuției despre educația sindicală din Europa. În „Declarația de intenție pentru o educație sindicală transnațională în Europa” partenerii de proiect își prezintă concepția lor comună despre educație și plasează obiectivele acesteia în contextul actualelor provocări europene.

Capitolele de la 2 la 5 înfățișează abordări teoretice importante și prezintă bazele educației politice sindicale din Europa. Oskar Negt analizează actuala criză – nu doar europeană, ci și socială – și subliniază importanța educației politice pentru depășirea acestei crize. În analiza sa cu tema criza europeană, Adam Ostolski face trimitere la importanța educației sindicale pentru dimensiunea utopică necesară a politicului. Tom Kehrbaum amintește referitor la Comenius asupra faptului că educația este și a fost un instrument central de gestionare a crizelor și formulează cerințele educației sindicale transnaționale, o educație care contribuie la formarea unei identități europene și a unui public european. Cele trei articole analizează criza europeană, respectiv socială, din diferite perspective și formulează condițiile corespunzătoare în care să se desfășoare activitatea educațională a sindicatelor. În intervenția ei cu ocazia workshop-ului din Istanbul, Christine

Zeuner schițează un cadru teoretic important pentru munca partenerilor de proiect, prezentând spre orientare diverse modele tematice de educație politică și stabilind dimensiunile și aspectele importante ale modelelor de educație politică. Pe aceste baze partenerii de proiect au dezvoltat un model propriu.

A doua parte a manualului prezintă rezultatele efective ale proiectului. În analiza proiectului făcută de Martin Roggenkamp se prezintă în primul rând conceptul de proiect în contextul provocărilor cu care se confruntă educația politică, iar pe de altă parte desfășurătorul proiectului și rezultatele parțiale. Un “produs secundar” important al schimbului dintre organisme de formare este reprezentarea comparativă a modurilor de abordare a educației de către sindicatele din Europa. Acesta ilustrează atât angajarea sindicatelor în educație, cât și trăsăturile comune și diferențele dintre aceste organisme. Cu ajutorul modelelor de educație transnațională dezvoltate și probate în cadrul proiectului se vor concepe instrumente concrete pentru implementarea educației politice europene. Iar glosarul, elaborat în cursul schimbului, reprezintă – în special în domeniul educației – o temelie indispensabilă a schimbului profesional în context european.

Prezentul manual constituie un vast fundament pentru dezvoltarea și implementarea educației politice în și pentru Europa, cuprinzând atât deziderate și contexte, abordări și obiective, cât și termeni și metode. Aceste rezultate ale proiectului Quali2move se datorează antrenării impresionante ale partenerilor de proiect în această acțiune. Implicarea lor demonstrează interesul deosebit pentru configurarea europeană a educației politice și pentru întemeierea unui public solidar și critic în Europa.

Apendice

Metodele educației interculturale

Metodologia a fost dezvoltată cu asistența și consultanța *InterCultur*

Prezentarea și inițierea într-un workshop intercultural

Obiective

Prezentarea reciprocă, în manieră degajată, a participanților și a grupurilor din care fac parte, intrând în paralel în subiectul dezbaterii.

Mod de lucru

Cu ajutorul unui proiector se proiectează pe un ecran câte o întrebare (respectiv enunț); alternativ, întrebările pot fi scrise pe un flipchart. Participanții sunt rugați să-și aleagă câte un partener cu care să discute, respectiv să dezbată întrebarea curentă. La fiecare nouă întrebare participanții își aleg câte un nou partener de discuție.

Participanții și partenerii aleși vor discuta despre următoarele enunțuri (întrebări):

- Educația înseamnă pentru mine ...
- Un exemplu de lucru folositor, interesant sau important...
  - ... învățat de participanți de la un prieten/ o prietenă
  - ... asimilat de participanți în cadrul formării, respectiv pe perioada studiilor
  - ... învățat de participanți în organizația sindicală

În final, participanții și organizațiile aferente se prezintă pe rând în plen și expun cea mai interesantă, respectiv surprinzătoare poveste pe care au auzit-o de la un participant în cadrul dezbaterii întrebărilor, o poveste care, în opinia lor, merită să fie împărtășită tuturor.

Număr de persoane în grup

10 la 20

Posibilități de sincronizare

La începutul unui eveniment/ a unui workshop

Timp alocat

20 la 30 minute

Material

Proiector sau flipchart

Indicații suplimentare

Participanții trebuie să poată comunica fără translator.

La finalul discuției se pot analiza diversele modalități de educare aduse în dezbateri prin întrebările de mai sus (studiul informal și formal ca noțiuni folosite în UE în cadrul dezbaterii pe tema „studiu pe viață”). Se face astfel o introducere în tema educației politice, începând chiar cu această rundă de încălzire și se pot purta discuții despre forma particulară a educației sindicale, făcându-se astfel introducerea în schimbul practicilor respective de educare.

Eu ca titlu de carte

Obiective

Prezentare amuzantă și autocaracterizare a participanților și a organizațiilor lor

Mod de lucru

Fiecare participant se prezintă în plen pe sine și organizația din care face parte sub forma unui titlu de carte. De exemplu: „Dacă ar fi să descriu relațiile mele de muncă actuale sub forma unui titlu de carte, care ar fi acesta?” Sau: „Ce titlu existent de carte le-ar descrie cel mai bine?”

Număr de persoane în grup

10 la 20

Posibilități de sincronizare

Înainte a unei reuniuni/ a unui workshop

Timp alocat

10 la 15 minute

Material

–

Indicații suplimentare

Această metodă reunește în context intercultural mai multe aspecte. Pe de o parte se ia în considerație și se analizează situațiile personale de muncă cu importanță fie temporală sau organizatorică, fie de fond pentru proiect. Pe de altă parte pot fi prezentate în cadrul grupului diverse preferințe (literatură) sau pot fi menționate opere literare renumite sau importante pe plan național, deseori cu un rol important și pe plan cultural.

Piatră-hârtie-foarfecă pe teme sindicale

Obiective

Detensionarea atmosferei; experiență fizică în grup

Mod de lucru

Participanții sunt împărțiți în două echipe adverse. Înaintea fiecărei runde, echipele trebuie să se decidă dacă vor reprezenta politicieni, angajatori sau angajați. Reprezentarea decurge după cum urmează:

- Politicienii vor fi reprezentați prin exclamația „blah blah blah ...“ și prin gestul aferent cu mâna.
- Angajatorii cântă „Money, money, money ...“ (melodie a formației Abba) și gesticulează corespunzător cu degetul mare și cu arătătorul.
- Angajații exclamă „Workers unite!“ și ridică pumnul drept.

Conducătorul de joc dă startul fiecărei runde, urmând ca echipele să reprezinte persoana pentru care s-au decis în prealabil. Sunt valabile următoarele reguli:

- angajatorul cumpără – deci bate – politicianul
- politicianul amăgește – deci bate – angajatul
- forța muncitorească bate angajatorul

Echipa cu două puncte avans câștigă jocul.

Număr de persoane în grup

6 la 12

Posibilități de sincronizare

Destinderea atmosferei în timpul unei reuniuni

Timp alocat

20 la 30 minute

Material

–

Indicații suplimentare

Acest joc necesită mult spațiu. Plus că se lasă cu scandal! Are și rol de introducere în tema „negociere“, dat fiind că se folosesc caracteristici tipice ale negocierii, așa de exemplu: evaluarea corectă a unei sau a altei persoane, acționarea unitară și simultană, neexteriorizarea sentimentelor ocazionate de înfrângere și capacitatea de a fi uniți chiar și după un eșec!

Insușirea prin proverbe a valorilor și a moralei

Obiective

Introducere în substratul cultural al participanților

Mod de lucru

Fiecare participant primește câte un cartonaș sau un bilețel cu un proverb din cultura participanților. Participanții își aleg câte un partener, cu care discută despre proverbele respective – ce semnificație au și dacă sunt de acord cu proverbul sau nu. Apoi participanții primesc câte un alt cartonaș cu proverbe, pe care le analizează cu alt partener. În final, proverbele se discută în comun în plen.

Alege-ți un partener și discută cu el: Ce semnificație are proverbul? Ce valoare prezumtivă ascunde? Cât de importantă e această valoare? Cât de rece te lasă această valoare sau cât de neimportantă e pentru tine? Alege-ți un nou partener și analizează cu el următorul proverb.

Număr de persoane în grup

10 la 20

Posibilități de sincronizare

Exercițiu de încălzire ce precede un modul

Timp alocat

20 la 30 minute

Material

Cartonașe sau bilețele cu proverbe din diverse culturi

Indicații suplimentare

Proverbele se aleg pe baza unui studiu prealabil. Participanții trebuie să poată discuta fără ajutorul unui translator.

Exemple de proverbe

Sursa: <http://www.angelfire.com/ma4/memajs/quotes/proverbs.html> (16.12.2012)

Seara știe ceea ce dimineața nu și-a imaginat niciodată.
– *The afternoon knows what the morning never suspected.* (proverb suedez)

Toate păcatele fac umbră deasă. – *All sins cast long shadows.* (proverb irlandez)

Nicovala nu se teme de bățai. – *The anvil fears no blows.* (proverb românesc)

Fii pentru prietenul tău furnică și consideră-l elefant.
– *Be thine enemy an ant, see in him an elephant.* (proverb turcesc)

Mai bine un șoarece în oală decât oală fără carne. – *Better a mouse in the pot than no meat at all.* (proverb românesc)

Mai bine să te cerți decât să fii singur. – *Better be quarreling than lonesome.* (proverb irlandez)

Nu împinge râul, curge el de la sine. – *Do not push the river, it will flow by itself.* (proverb polonez)

Nu te amesteca unde nu-ți fierbe oala. – *Do not put your spoon into the pot, which does not boil for you.* (proverb românesc)

Chiar și un ceas care nu funcționează arată de două ori pe zi ora exactă. – Even a clock that does not work is right twice a day. (proverb polonez)

Pictorul bun nu trebuie să dea un nume picturii sale, cel slab în schimb da. – A good painter need not give a name to his picture, a bad must. (proverb polonez)

Măsoară de o mie de ori și taie o singură dată. – Measure a thousand times and cut once. (proverb turcesc)

Nimeni nu este atât de bogat încât să nu aibă vecini. – No one is rich enough to do without a neighbor. (proverb danez)

A schimba și a schimba în bine sunt două lucruri diferite. – To change and change for the better are two different things. (proverb german)

Sub un palton ponosit stă multă înțelepciune. – Under a ragged coat lies wisdom. (proverb românesc)

Dacă orbul îl ajută pe șchiop, ambii își pot continua drumul. – When a blind man carries a lame man, both go forward. (proverb suedez)

O mătură nouă mătură bine, dar cea veche cunoaște toate cotloanele. – A new broom sweeps clean, but the old brush knows all the corners. (proverb irlandez)

Ai două urechi și doar o limbă ca să ascuți de două ori înainte de a vorbi. – Having two ears and one tongue, we should listen twice as much as we speak. (proverb turcesc)

Cel ce vrea să cânte va găsi întotdeauna o melodie. – Those who wish to sing always find a song. (proverb suedez)

Când securea a intrat în pădure pomii spuneau: “Coada ei este unul din noi!” – When the ax entered the forest, the trees said, “The handle is one of us!” (proverb turcesc)

În capitalism omul îl exploatează pe om, în socialism e invers. – Under capitalism man exploits man; under socialism the reverse. (proverb polonez)

Licitație de valori

Obiectiv

Conștientizarea valorilor și priorităților

Desfășurare

1. Conducătorul seminarului prezintă desfășurătorul.
2. Fiecare participant primește câte o listă de condiții-cadru. Temă: Participantul trebuie să stabilească care din valori îi sunt atât de importante încât să dorească să le scoată la licitație, după care să întocmească o listă de priorități. (durată circa 15 min.)
3. Fiecare participant primește câte o sumă identică de bani pe care are posibilitatea să o investească la licitație. Poate să liciteze după bunul plac (totul pe o valoare sau să repartizeze suma pe mai multe valori).
4. Licitația începe: Valorile se scot pe rând la licitație (ciocanul și suportul de lemn încinge atmosfera de licitație). Coordonatorul de joc deschide licitația de valori strigând fiecare valoare în parte și solicitând oferte. Participantul care a licitat suma cea mai mare pe o noțiune obține cartonul cu valoarea licitată, banii se încasează direct. Licitația se încheie odată cu licitarea ultimei valori.

Evaluare

Evaluarea acestui exercițiu este mai elocventă dacă exercițiul se face în cadrul unor grupuri mai mici, de 6 la 8 participanți. Obiectivul exercițiului este acela de a determina participanții să își definească valorile importante pentru ei.

- Cât de greu sau cât de ușor v-a fost să alegeți din multele valori pe cele importante pentru voi și care merită scoase la licitație?
- Ați câștigat valorile la care țineți foarte mult?
- Ce sentiment v-a încercat în momentul în care nu ați mai avut suficienți bani la dispoziție pentru a licita pentru o valoare de suflet?
- În ce măsură sunteți mulțumiți de desfășurarea licitației?

Grup-țintă/număr de persoane în grupă

10 la 20 persoane

Durată

45 la 60 min.

Pregătire și material

Creioane/pixuri, copii după fișele de valori, eventual ustensile de licitație (ciocan, suport de lemn), pentru licitație: scaune de cinematograful; pentru evaluare: scaune dispuse în cerc

Valorile licitației de valori

Îți sunt puse la dispoziție 200 de jetoane valorice (= moneda licitației, roșu = 50 puncte, albastru-alb = 10 puncte), pe care le poți investi după bunul tău plac. Analizează fiecare valoare și citește descrierea ei. Gândește-te în care din ele ai dori să investești. Alege-le pe cele importante pentru tine, pe cele în care merită investit. Notează-ți câte jetoane ești dispus să oferi pentru aceste valori. În timpul licitației însă nu trebuie să-ți respecti cu strictețe acest plan.

1. Relaționare reciprocă autentică

Lucrezi într-un mediu în care toți sunt deschiși și onești. Atmosfera permite o colaborare reciprocă productivă. Părerile se exprimă franc, disputele se soluționează constructiv.

2. Responsabilitate și influență

Răspunzi de personalul angajat, prin urmare ai influență directă asupra altor persoane și asupra muncii lor. Tu ești în măsură să stabilești ce și cum să lucreze ceilalți. Tu ești cel care angajează persoanele pe care dorești să le ai în echipă.

3. Muncă autonomă

Tu îți faci munca fără a depinde de alții. Poți face întotdeauna exact ceea ce consideri că e cel mai bine. Nimeni nu te influențează și nimeni nu îți impune ce să faci.

4. Carieră

Ești considerat cel mai bun în meserie. Ai rezultate mai bune decât alții și obții de regulă mai mult decât ți-ai propus, dorit sau aspirat.

5. O viață lungă, sănătoasă

Munca ta e de așa natură încât îți permiți să-ți aloci timp pentru sport și relaxare. Așa încât, datorit bunei tale forme fizice și psihice, vei putea să te bucuri de o viață lungă.

6. Studiu și perfecționare

În cadrul activității tale te confrunți regulat cu noi probleme și înveți permanent. Ai acces la cărți captivante, poți participa la discuții care să te inspire. Poți participa la seminarii oricând dorești.

7. Siguranță financiară

Ești atât de bine plătit încât îți poți îndeplini orice dorință. Totodată dispui de bani și pentru alte scopuri.

8. Tensiune și agitație

La muncă te confrunți tot mereu cu situații tensionante și agitante. De pe acum ești pregătit să faci față tuturor provocărilor spre a te bucura de tot ce e nou.

9. Faimă și recunoaștere

Toți te respectă și te admiră. Toți sunt interesați să te invite la diverse întruniri. Și la evenimente sociale și politice ești un oaspete dorit. Oamenii își doresc să fie în preajma ta pentru a învăța de la tine.

10. Identificare

Te identifici în totalitate cu munca ta. Te regăsești pe tine și îți regăsești propriile valori în ceea ce faci. Când ești întrebă cine ești, identitatea ta profesională e de departe pe primul loc.

11. O viață familială perfectă

Îți organizezi în așa fel munca încât nu îți neglijezi familia. Familia ta și tu - aveți o relație reciprocă ideală, în care toată lumea are parte de dragostea și de siguranța pe care și-o dorește.

12. Libera organizare a timpului

Nimeni nu îți impune când și cât să lucrezi. Tu ești cel care decizi cum să-ți organizezi ziua, luna, anul și când îți iei concediu și cât timp.

13. Provocare intelectuală

Ești atât de solicitat la serviciu încât pui la bătaie întreaga capacitate a creierului tău. Găsești soluții la problemele critice și faci legături logice între diverse probleme. Ești solicitat intelectual în permanență.

14. Experiență

Prinzi surprinzător de repede esența lucrurilor, înțelegi legăturile și consecințele problemelor. Ești cel care este căutat de toți angajații societății/ organizației; sfatul tău e apreciat de toată lumea.

15. Importanță și relevanță

Ești conștient de rezultatele muncii tale și înțelegi importanța ei pentru lumea din jur. Munca ta e relevantă, ea face toată diferența.

16. Muncă în echipă

Colaborezi cu oameni interesanți, pe care îi consideri interesanți pe plan personal, dar și o sursă de inspirație pe plan profesional. Atmosfera este de așa natură încât fiecare poate învăța de la fiecare, o atmosferă nevinovată de lipsa de competență.

17. Persoană realizată

Munca ta te aduce mai aproape de țelurile tale personale de viață. Știi în fiecare dimineață de ce e nevoie să te trezești ca să mergi la serviciu și realizezi că munca ta e în strâns legat de atingerea obiectivelor tale de viață.

18. Rezultate

Munca ta îți aduce rezultate concrete, palpabile. La sfârșitul unei zile / a unei săptămâni de muncă poți vedea rezultatele eforturilor tale.

19. Siguranța locului de muncă

Ești angajat cu contract de muncă pe perioadă nedeterminată. Știi că, dacă dorești, îți poți păstra slujba până la pensionare. Nicio modificare a condițiilor-cadru nu poate duce la pierderea locului tău de muncă.

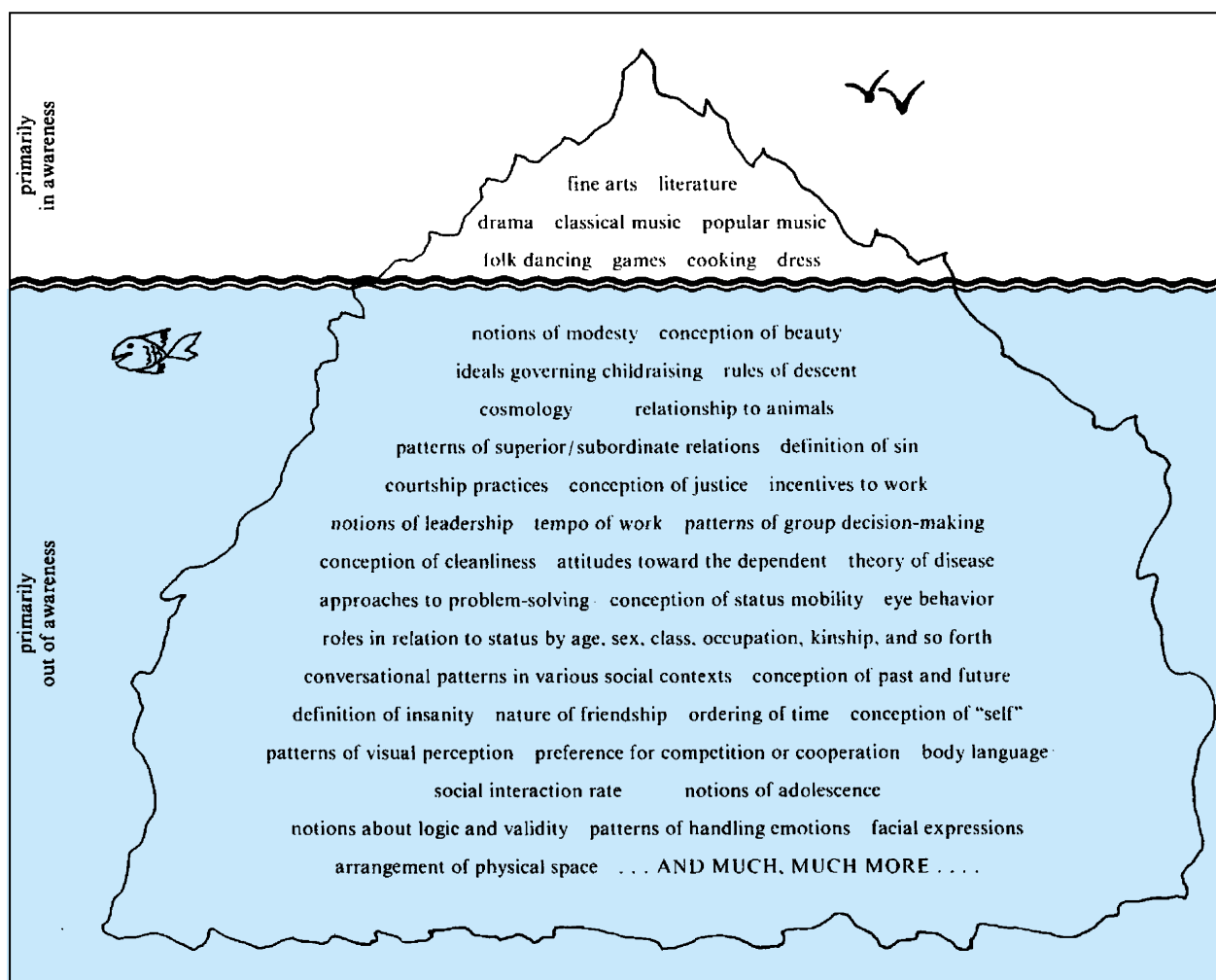
20. Structuri clare

În munca ta există structuri clare. Știi exact care sunt sarcinile tale și cum să le îndeplinești. Există obiective clar trasate și structuri de muncă precise.

Modelul aisberg

Precum aisbergul care iese deasupra nivelului apei doar în proporție de zece la sută, și cultura se manifestă în afara conștientului nostru doar în proporție de nouă procente. În conceptul său cultural, Edgar Schein descrie următoarele aspecte ale aisbergului:

- **artefacte** = cum ne comportăm și cu ne percep alții
- **valori** = ceea ce este important pentru noi în viață
- **supoziții** = ceea ce credem, ceea ce este corect și adevărat; ceea ce socotim a fi adevărul dat.

<http://www.jugendfuereuropa.de/informationsangebote/publikationen/tkit/>

D.I.E – Description, Interpretation and Evaluation

(Descriere – interpretare – evaluare)

adaptat după modelul de pe: <http://www.intercultural.org/die.php>

Obiective

- determinarea tendinței spre interpretare și evaluare
- conștientizarea faptului că povestea noastră legată de o imagine nu trebuie să fie neapărat cea adevărată

Mod de lucru

- Grupurilor le este prezentată o fotografie.
- Participanții sunt rugați să exprime un gând despre această fotografie. Este important modul în care se formulează rugămintea: Nu „decreeți, vă rog“ sau „Spuneți-mi ce vedeți“, ci „Spuneți-mi ceva despre imagine“.
- Părerile exprimate în cadrul grupului se consemnează la vedere (flipchart, tablă etc.), completându-se trei rubrici distincte, ș.a. „descriere“, „interpretare“ și „evaluare“, fără ca denumirea acestor rubrici să fie notată.
- După completarea rubricilor se explică participanților semnificația celor trei categorii.
- În continuare se prezintă participanților o altă imagine, rugându-i să descrie doar ceea ce văd. Aceste descrieri se consemnează în rubrica „descriere“ (participanții vor fi corecți în caz că interpretează sau evaluează imaginea). Sunt rugați apoi să interpreteze cele văzute, consemnându-se și aceste enunțuri. În final, participanții sunt rugați să evalueze pozitiv sau negativ imaginea.
- Opțional: Participanții se împart pe grupe, li se dă câte o fotografie și sunt rugați să o descrie, interpreteze și evalueze corespunzător.

Evaluare

- Prin ce diferă cele trei aspecte?
- Din ce context sunteți familiarizați cu ele?
- În ce situații ar fi utilă diferențierea celor trei aspecte?

Grup-țintă / mărimea grupului

10 la 20 persoane

Timp alocat

45 la 60 min.

Pregătire și material

- Imagini cu mai multe înțelesuri, de preferat cu scene din cultura cu care nu e familiarizat participantul (fără legende sau alte indicații de interpretare)
- Flipchart/tablă

Exemplul 1

Această fotografie redă o scenă din parada curcubeului din Viena organizat anual în centrul Vienei, eveniment ce reprezintă în egală măsură o demonstrație politică, cât și o paradă a culorilor. Parada curcubeului este o demonstrație împotriva discriminării homosexualilor, fiind cel mai important eveniment al mișcării homosexualilor, bisexualilor și a transsexualilor din Austria.

În această fotografie apar patru persoane. Contrar supoziției că, spre exemplu, niște persoane sesizează o neregulă polițistei (în dreapta), fotografia surprinde de fapt două persoane, soț și soție, care și-au pierdut copilul în masa de oameni. Polițista (în dreapta) comunică această informație organizatorului paradei (în mijlocul fotografiei), care urmează să anunțe pierderea prin microfon.

Parada curcubeului e patronată de Primăria Viena. Annual iau parte la această paradă peste 100.000 de persoane, fie în calitate de demonstrați, fie de privitori. După paradă are loc într-o piață din apropierea principalei artere de circulație (Ringstraße) festivitatea de încheiere, la care participă politicieni importanți și unde au loc specta-cole muzicale.

Sursa: <http://de.wikipedia.org/wiki/Regenbogenparade>

Exemplul 2

Text pentru imagine: “ Un copil nou-născut este venerat ca o ființă umană. Acesta este atent îngrijit într-un mod diferit decât în Occident, dar nu cu mai puțin devotament. Înainte de a fi înfășurat în țesătură de bumbac albă, copilul nou-născut este uns cu ulei de susan, care este masat în pielea lui și de-a lungul membrilor sale. Se acordă o atenție deosebită încheieturilor. În scopul de a asigura igiena perfectă, o pulbere din plante uscate este aplicată pentru a absorbi secrețiile corpului, protejând astfel pielea sa moale și sensibilă. Veșmintele largi sunt prinse cu fâșii înguste de material, ce le prind bine în locurile potrivite. Acestea leagă și brațele și picioarele copilului nou-născut, pentru ca acesta să stea în proporțiile armonioase ale pătratului și să continue să crească.

Mama alege pentru a-i acoperi capul, ca o cască, un material bogat, colorat, cu broderie de mătase, sau întrețesut cu fire de metal, în care au fost țesute fericirea și norocul, oferindu-i copilului nou-născut toate gândurile sale pozitive. Această acoperitoare pentru cap este cea mai importantă: păstrează capul copilului cald și, mai mult, îi susține fragila osatură. De asemenea, se folosește creionul Kohl de-a lungul pleoapelor de jos pentru a trasa sprâncenele copilului. Și pentru a-i oferi și mai multă protecție, cuvintele “ma sha’allah”, Dumnezeu fie cu tine, sunt scrise pe fruntea copilului.

Sursă: Maria & Pascal Maréchaux: „Arabian Moons - Passages in Time Through Yemen“, Marseille 1987

Exemplul 3

Cea mai bună fotografie de presă a anului 2006 surprinde câțiva libanezi bogați și frumoși care vizitează după război ruinele din cartierul săracilor din Beirut – așa pare la prima vedere. Bissam Maroun, care apare în instanțaneu, relatează într-un interviu povestea fotografiei.

„Inițial toată lumea spunea: libanezii ăștia bogați și eleganți care practică turism de război într-un cartier de săraci,“ spune Bissam. „De fapt situația era cu totul alta”.

Într-adevăr, înainte de acordarea premiului, în majoritatea ziarelor din întreaga lume imaginile erau însoțite de regulă de comentarii ostile. Comentatorii străini își exprimau indignarea față de tricourile strâmte ale fetelor și față de ținuta nepotrivită pentru un cartier conservator. Și față de chipurile blazate, exprimând incapacitatea bogaților de a avea compasiune față de omul normal. În plus mașina, o adevărată provocare la adresa populației sărace din acel cartier. Chiar și printre apropiații do-

amnei Bissam se șușotea – așa încât și-a luat câteva zile libere de la banca la care lucra, sub pretextul că este bolnavă. Când însă fotografia ei a fost premiată cu World Press Photo Award, șeful ei a sfătuit-o să prezinte adevărata poveste.

„Și noi locuim în Dahiye, la periferia orașului”, relatează Bissam în Beirut într-o după-amiază fierbinte de februarie. În timpul bombardamentului israelian, ea împreună cu fratele ei Jad în vârstă de 22 de ani și sora Tamara de 26 de ani au fugit din Sfeir, cartierul în care locuiau. S-au cazat într-un hotel dintr-o zonă

sigură, Hamra, făcând în continuare exact ceea ce făcea majoritatea libanezilor: așteptau. În hotel le-au cunoscut întâmplător pe celelalte două fete din fotografie, Noor Nasser și Liliane Nacouzi. Ambele erau angajate ale hotelului Plaza, având aici pusă la dispoziție o cameră liberă.

În 15 august, ziua armistițiului, Jad a împrumutat de la un cunoscut Mini Cooperul portocaliu. De mai multe săptămâni surorile nu aveau nici o informație despre apartamentul lor din bloc, nu știau dacă a rezistat bombardamentului și, profitând de suspendarea acțiunilor militare, vroiau să meargă personal la fața locului. Jad conducea, Tamara stătea pe scaunul din față, Bissam cu aparatul de fotografiat în mână s-a înghesuit în spate, între cele două prietene.

„Discutam dacă e bine să ridicăm capota, era însă o zi caniculară, plus că eram cinci persoane în mașină, așa că am rabatat-o.“

Bissam admite că acea călătorie de recunoaștere putea fi interpretată la prima vedere ca un exemplu de paradă de turism de război. *„Priviți-ne însă fețele, ele exprimă evident cât de îngroziți, cât de șocați eram“,* spune ea. *„Nu eram deloc veseli.“* Privitor la reproșul că ea și restul fetelor erau îmbrăcate prea sumar, prea incitant, nu poate decât să râdă acum. *„Suntem în Liban. Întotdeauna umblăm astfel îmbrăcate pe stradă“,* spune ea. Nu existaseră până atunci probleme cu vecinii conservatori pe această temă.

Era în jurul orei unu a amiezii, tinerii se îndreptau spre locuința lor, moment în care fotograful Spencer Platt a observat decapotabila portocalie. *„Am scos rapid aparatul de fotografiat și am luat patru, cinci instantanee“,* relatează el reporterilor canalului american CNN. Majoritatea fotografiilor nu erau reușite, dat fiind că fotograful surprinsese și o persoană care tocmai trecuse prin fața aparatului de filmat, *„fotografia premiată este singura care putea fi folosită“.* Nu a stat de vorbă niciodată cu cele cinci persoane. Regretă că au avut de suferit din cauza fotografiei. *„În nici un caz nu am dorit ca fotografia să reprezinte o declarație politică“.*

Bissam se poate bucura de succesul instantaneului doar acum, când povestea ei a apărut în câteva ziare libaneze. A declarat jurnaliștilor că și locuința ei a fost grav avariata, toate ferestrele au fost sparte iar mobilierul e zdrobit de explozie. Din acel moment, clienții ei bancari

nu o mai privesc cu reproș, din contră, îi aduc articole din ziare cu poza ei. *„Tot biroul meu e ticsit cu astfel de articole“,* spune ea. Săptămâna viitoare are programate o sumedenie de interviuri. *„Toate se vor uita însă, sper, până la vară.“* După care Bissam dorește să se căsătorească fără mare tam-tam.

Sursa: <http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/0,1518,465407,00.html>,
<http://www.spiegel.de/fotostrecke/fotostrecke19235.html>

Spencer Platt über sein Siegerfoto in einem Interview:

„Fiecare interpretează fotografia în felul său. S-a iscat un val de discuții pe tema Libanului și a fotografiei și a scopului ei. [...] Am fost însă iritat de primele explicații ce însoțeau fotografia, „turiști de război în Liban“. Le-am considerat lamentabile, dat fiind că fotografia vorbește de la sine. La momentul în care am făcut fotografia nu știam nimic despre acei oameni. Presupuneam că erau șiiți, dat fiind că locuiau mulți în acea zonă. Nu am stat niciodată de vorbă cu ei. Știam doar că erau aici din același motiv cu al meu: din curiozitate – cu toate că erau la ei acasă aici. Făceau ce făceau și noi toți, doar că o făceau cu mai mult stil.“

Sursa: <http://www.stern.de/fotografie/interview-spencer-platt-mein-foto-ist-zu-perfekt-588021.html>

Autoare și autori

Tom Kehrbaum

N. 1971, membru al comitetului de conducere al IG Metall, angajat în secția Activitate educațională sindicală. După obținerea calificării de mecanic a activat în industrie ca reprezentant al intereselor lucrătorilor și ale organizației sindicale. A studiat dreptul muncii și dreptul social la Academia Europeană a Muncii din Frankfurt am Main și pedagogie profesională și filozofie la Universitatea Tehnică Darmstadt. În 2012 era Fellow in Residence la Colegiul Friedrich Nietzsche din Weimar. Ca pedagog a cercetat, printre altele, procesele sociale din cadrul inovațiilor. Este de asemenea specialist în etică interpersonală și în teoria pedagogică critic-emancipativă.

Clemens Körte

N. 1970, este dezvoltator de proiecte și consilier de organizație, directorul Competence Center EUROPA filiala sud/est a centrului de formare profesională. Doctor în istorie pentru teza Mișcări presindicale în Irlanda. În prezent consiliază organizații nonprofit, organizații sindicale și asociații în materie de dezvoltare de noi proiecte de inovare în domeniul asistență în dezvoltare, perfecționare și calificare profesională și politica pieței muncii.

Oskar Negt

N. 1934, este unul din cei mai importanți sociologi din Germania. A studiat la Max Horkheimer și Theodor W. Adorno, între anii 1970 și 2002 activând ca profesor de sociologie în Hanovra. În anul 2011 i-a fost decernat premiul August Bebel pentru implicare politică. A marcat decisiv teoria și practica educației sindicale germane. Publicațiile lui recente au animat puternic discuțiile despre învățatul politic și democratic în Europa.

Adam Ostolski

N. 1978, este sociolog și filozof, membru al „Politique Critique“, o revistă trimestrială de stânga și totodată o mișcare politică ființată în 2002. Lucrările sale științifice abordează în

principal aspecte ale memoriei colective, discursuri politice, dar și relațiile po-lono-evreiești. Totodată Adam Ostolski este activ implicat în partidul verde din Polonia.

Martin Roggenkamp

N. 1970, este manager de proiect, specializat în munca sindicală internațională, euro-comitete de întreprindere și politică socială locală. A lucrat ca savant la Centrul de politică socială din cadrul Universității Bremen, după care a devenit consilier pe proiecte europene. Este autorul mai multor publicații din domeniul „managementul proiectelor Europene“, „euro-comitete de întreprindere“, studiul partidelor și politica pieței muncii, în prezent fiind angajat la Competence Center EUROPA din cadrul Centrului de perfecționare profesională.

Fernando Benavente Tendillo

N. 1960, director regional al centrul de formare profesională IFES (UGT) din Valencia. Lucrează de 20 de ani în proiecte europene de promovare a calificării profesionale și integrare. Din anul 2002 este președintele rețelei europene EU-RORESO.

Christine Zeuner

N. 1959, profesoară de pedagogie, specializată în formarea adulților, absolventă a Universității Helmut Schmidt /a Universității Armatei Federale din Hamburg. A studiat limba și literatura americană și engleză, sociologie și pedagogie la Universitatea Tübingen. Doctorat pe tema Perfecționare la Universitatea Bremen pentru dezvoltarea formării salariaților din SUA și Germania. Studii postdoctorale la Universitatea Hamburg în domeniul analizei dezvoltării regionale a formării profesionale a adulților în Hamburg. Domenii principale de muncă: formare profesională internațional-comparativă a adulților, formare istorică continuă, formare politică, educație sindicală, analiza grupurilor-țintă, poziționări teoretice ale formării profesionale a adulților.

Descrierea organizațiilor

bfw	Furnizorul de formare profesională bfw este unul din cei mai importanți din Germania. În calitate de furnizor non-profit acreditat de formare profesională, societatea este angrenată de 60 de ani în activitatea de asigurare a viitoarelor locuri de muncă și de acoperire a necesarului de forță de muncă calificată prin consiliere, calificare și intermediere. Filiala europeană a societății (Competence Center EUROPA) a fost întemeiată pentru a dezvolta împreună cu instituțiile de învățământ din țările Uniunii Europene abordări inovatoare.
Birleşik Metal	BİRLEŞİK METAL İŞ, un sindicat independent din punct de vedere politic și confesional al metalurgiștilor turci, a fost întemeiat în anul 1947. Este una din sindicatele înființate de organizația-umbrelă avangardistă și democratică DISK, întemeiată în anul 1967.
Cartel ALFA	National Trade Union Confederation „Cartel ALFA“ a fost întemeiată în anul 1990 ca organizație sindicală independentă în scopul de a realiza o reprezentare reală și autentică a lucrătorilor din România. Instruind activiști experimentați în vederea exprimării libere a opiniei și a apărării intereselor lucrătorilor, NTUC „Cartel ALFA“ a avut un rol decisiv în transformarea mișării sindicale române.
ETUI	European Trade Union Institute, un centru independent de cercetare și educație, face parte din European Trade Union Confederation (ETUC), care reunește la rândul ei sindicate europene sub acoperișul unei organizații europene superioare ierarhic. Grație competențelor dobândite în urma colaborării cu universități și rețele științifice și profesionale, ETUI este în măsură să apere interesele lucrătorilor pe plan european și să întărească dimensiunea socială în interiorul Uniunii Europene.
IDEAS	IDEAS Institute, înființat de SIPTU în anul 2001, este o fundație independentă și o societate comercială non-profit, care oferă populației active și organizațiilor servicii în sectorul public, în sectorul privat sau în domeniul voluntariatului.
IFES	IFES (Instituto de Formación y Estudios Sociales – Training and Social Research Institute) este o fundație non-profit care a luat ființă la inițiativa organizației sindicale spaniole UGT ca instrument tehnic de studiu continuu. IFES a fost înființat în anul 1986.
IG Metall	Cu cei 2.3 milioane de membri, IG Metall este cea mai mare organizație sindicală din Europa. IG Metall reprezintă angajații din industria metalurgică, industria oțelului, textilă, industria lemnului și a maselor plastice, cât pe cei și din ramura tehnologiei informaționale și a comunicației.
Litmetal	Unification of Lithuanian Metalworkers' Trade Unions (Litmetal) – o uniune sindicală independentă, care reunește angajații din construcția de mașini – produse metalice, mașini-unelte, biciclete, produse electronice și electro tehnice, automobile, cât și societăți din alte ramuri ale industriei.
ÖGB	Österreichischer Gewerkschaftsbund înființat în 1945, este un grup de interese bipartit al lucrătorilor. A fost constituit ca asociație și în calitate de organizație-umbrelă e organizat intern pe șapte sindicate.
ZNP	ZNP este cel mai vechi sindicat (înființat în 1905) al cadrelor didactice din Polonia. Este un sindicat unitar, voluntar, independent și autodeterminant al profesorilor și cadrelor didactice din școli primare, școli profesionale, licee teoretice, licee profesionale, universități și din cercetare.

Bibliografie

- Adorno, Theodor W. (2001): *Minima Moralia – Reflexionen aus dem beschädigten Leben*, Suhrkamp, Frankfurt/Main.
- Agamben, Giorgio (2012): *Einleitende Bemerkungen zum Begriff der Demokratie*, in: *Demokratie – Eine Debatte*, Suhrkamp, Berlin.
- Aristoteles (2006): *Nikomachische Ethik*, Rowohlt, Hamburg.
- Arthur, James; Davies, Ian; Wrenn, Andrew; Haydn, Terry; Kerr, David (2001): *Citizenship through Secondary History. Citizenship Education in Secondary Schools*, Routledge Falmer, London.
- Braudel, Fernand (1986): *Die Dynamik des Kapitalismus*, Klett-Cotta, Stuttgart.
- Bridgford, Jeff; Stirling, John (2007): *Trade union education in Europe – Some latest developments*, in: *International Labour Office (ILO) (ed.) (2007): Strengthening the trade unions: The key role of labour education*, *Labour Education 2007/1–2*, No. 146–147, p. 65–70.
- Brodie, Janine (2002): *Three Stories Canadian Citizenship*, in: *Adomski, Robert; Chunn, Dorothy E.; Menzies, Robert (Hrsg.): Contesting Canadian Citizenship. Historical Readings*, Broadview Press, Peterborough, Ont., p. 43–66.
- Cairola, Enrico (2007): *Globalization and labour education*, in: *International Labour Office (ILO) (ed.) (2007): Strengthening the trade unions: The key role of labour education*, *Labour Education 2007/1–2*, No. 146–147, p. 1–10.
- Comenius, Johann Amos (1991): *Pampaedia. Allerziehung*, in deutscher Übersetzung hrsg. von Klaus Schaller, Sankt Augustin.
- Comenius, Johann Amos (1992): *Labyrinth der Welt und Paradies des Herzens*, A + O Verlag.
- Deppe, Frank (2005): *Habermas Manifesto for a European Renaissance. A Critique*, in: *Socialist Register*.
- Dewey, John (1916): *Democracy and Education*, New York; in Deutsch: *Demokratie und Erziehung*, Braunschweig, 1964.
- Euler, Peter (2011): *Konsequenzen für das Verhältnis von Bildung und Politik aus der Kritik postmoderner Post-Politik*, in: *Reichenbach, Roland; Ricken, Norbert; Koller, Hans-Christoph (Hrsg.): Erkenntnispolitik und die Konstruktion pädagogischer Wirklichkeit*. Schriftenreihe der Kommission für Bildungs- und Erziehungsphilosophie der DGfE, Paderborn, p. 43–60.
- Europäische Kommission (2008): *Eine erneuerte Sozialagenda: Chancen, Zugangsmöglichkeiten und Solidarität im Europa des 21. Jahrhunderts*, KOM(2008) 412 endgültig.
- Europäische Kommission (2010): *EUROPA 2020. Eine Strategie für intelligentes, nachhaltiges und integratives Wachstum*, KOM(2010) 2020 endgültig.
- Gamm, Hans-Jochen (1968): *Aggression und Friedensfähigkeit in Deutschland*, List, München.
- Gamm, Hans-Jochen (1979): *Über die Differenz subjektiver und objektiver Geschichte. Zur Arbeitsweise materialistischer Pädagogik*, in: *Röhrs, H. (Hrsg.): Die Erziehungswissenschaft und die Pluralität ihrer Konzepte*, Wiesbaden, p. 53–64.
- Gamm, Hans-Jochen (1993): *Standhalten im Dasein. Friedrich Nietzsches Botschaft für die Gegenwart*, List, München.
- Gamm, Hans-Jochen (2001): *Deutsche Identität in Europa*, Waxmann, Münster.
- Gamm, Hans-Jochen (2008): *Lernen mit Comenius. Rückrufe aus den geschichtlichen Anfängen europäischer Pädagogik*, Peter Lang, Frankfurt/Main.
- Habermas, Jürgen (2004): *Der gespaltene Westen*, Suhrkamp, Frankfurt/Main.
- Habermas, Jürgen (2011): *Zur Verfassung Europas. Ein Essay*, Suhrkamp, Berlin.
- Hébert, Yvonne M. (2003): *Citizenship in Transformation in Canada*, University of Toronto Press, Toronto.
- Hébert, Yvonne M.; Sears, Alan (2004): *Citizenship Education*. Canadian Educational Association, <http://www.cea-ace.ca/sites/cea-ace.ca/files/cea-2004-citizenship-education.pdf> (Abruf: 16.12.2012).
- Heller, Agnes (1981): *Das Alltagsleben. Versuch einer Erklärung der individuellen Reproduktion*, Suhrkamp, Frankfurt/Main.

- Ipsos (2012): Die Deutschen definieren Wohlstand neu. Ipsos und Zukunftsforscher Opa-schowski entwickeln den Nationalen Wohlstands-Index für Deutschland NAWI-D, http://knowledge-center.ipsos.de/downloads/KnowledgeCenter/67F6B1C4-CC4A-4636-A948-1860CB7A00B1/NAWI-D_Presseinformation.pdf (16.12.2012).
- International Labour Office (ILO) (ed.) (2007): The role of trade unions in workers' education: The key to trade union capacity building, Geneva, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---actrav/documents/meetingdocument/wcms_112434.pdf (15.08.2011).
- Kehrbaum, Tom (2009): Innovation als sozialer Prozess. Die Grounded Theory als Methodologie und Praxis der Innovationsforschung, VS Verlag Research, Wiesbaden.
- Kehrbaum, Tom (2010): Entwicklung transnationaler Kompetenzen in Europäischen Betriebsräten – Theoretische, politische und inhaltliche Grundlagen, in: Grundlagen transnationaler Solidarität: Bildung für Europäische Betriebsräte – Bedarfe, Ziele und Methoden, Ergebnisse des Projekts TRANS-QUALI EWC, Hrsg.: IG Metall Vorstand, FB Gewerkschaftliche Bildungsarbeit.
- Kehrbaum, Tom (2012): Innovationen durch transnationale Bildung – Die Entwicklung transnationaler Bildungskonzepte zur Förderung technologischer und sozialer Innovationen, in: Eichler, Bertin; Obermayr, Ulrike; Kehrbaum, Tom (Hrsg.) (2012): Innovation in transnationale Prozesse – Bildung und Partizipation in multinationalen Unternehmen, IG Metall Vorstand, FB Gewerkschaftliche Bildungsarbeit.
- Kehrbaum, Tom; Memmler, Undine; Neiß, Alexander; Rößler, Holger; Roggenkamp, Martin; Varga, Marika; Zitzelsberger Olga (2010): Grundlagen transnationaler Solidarität: Bildung für Europäische Betriebsräte – Bedarf, Ziele und Methoden, Frankfurt/Main.
- Laass, Henner; Rösen Jörn (2009): Interkultureller Humanismus, Wochenschau Verlag, Schwalbach/Taunus.
- Mak, Geert (2012): Was, wenn Europa scheitert, München.
- Maloy Anderson, Frank (Hrsg.) (1904): The Constitutions and Other Select Documents Illustrative of the History of France 1789–1901, H. W. Wilson, Minneapolis, S. 170–74. Reprinted in: Censer, Jack R.; Hunt, Lynn (Hrsg.) (2001): Liberty, Equality, Fraternity: Exploring the French Revolution, American Social History Productions, <http://www.columbia.edu/~iw6/docs/dec1793.html> (16.12.2012).
- Marten, Rainer (1988): Der menschliche Mensch – Abschied vom utopischen Denken, Schöningh, Paderborn.
- Milbrath, Lester (1965): Political participation; how and why do people get involved in politics?, Chicago.
- Negt, Oskar (1998): Lernen in einer Welt gesellschaftlicher Umbrüche, in: Dieckmann, Heinrich; Schachtsiek, Bernd (Hrsg.): Lernkonzepte im Wandel – Die Zukunft der Bildung, Klett-Cotta, Stuttgart, p. 21–44.
- Negt, Oskar (2011): Der politische Mensch – Demokratie als Lebensform, Steidl, Göttingen.
- Negt, Oskar (2012): Gesellschaftsentwurf Europa. Plädoyer für ein gerechtes Gemeinwesen, Göttingen.
- Nussbaum, Martha C. (2012): Nicht für den Profit! – Warum Demokratie Bildung braucht, Tibia Press, Überlingen.
- Olssen, Mark (2003): Education Policy: Globalization, Citizenship and Democracy, Paul Chapman, London.
- Pape, Helmut (2007): Vortrag: Wovon war eigentlich die Rede? Missverstehen als Scheitern von Identitätsunterstellungen.
- Pape, Helmut (2009): Deweys Situation, gescheitertes Handeln, gelingendes Erkennen und das gute Leben, in: Allgemeine Zeitschrift für Philosophie, Heft 3/2009, Schwerpunktheft John Dewey, Hrsg. von Michael Hampe.
- Peirce, Charles Sanders (2000), Hrsg. von Kloesel, Christian J. W.; Pape, Helmut: Semiotische Schriften, Band 3, Suhrkamp, Frankfurt/Main.
- Pries, Ludger (2008): Die Transnationalisierung der sozialen Welt, Suhrkamp, Frankfurt/Main.

- Rat der Europäischen Union (2009): Schlussfolgerungen des Rates vom 12. Mai 2009 zu einem strategischen Rahmen für die europäische Zusammenarbeit auf dem Gebiet der allgemeinen und beruflichen Bildung („ET 2020“), 2009/C 119/02.
- Reichenbach, Roland (2004): Demokratisches Verhalten – Politisches Handeln. Bemerkungen zur Politischen Bildung, *Kursiv – Journal für Politische Bildung* (1), p. 14–19.
- Reichenbach, Roland (2007): Demokratische Erziehung oder Politische Bildung?, in: Rolf, B.; Draken, K.; Münnix, G. (Hrsg.): Orientierung durch Philosophieren, Lit Verlag, Münster, S. 63–77.
- Reichenbach, Roland (2010): Die Macht des Volkes „lernen und leben“ ...? Zur Kritik persuasiver Metaphoriken im pädagogischen Demokratiediskurs, in: Aufenanger, S.; Hamburger, F.; Ludwig, F.; Tippelt, R. (Hrsg.): Bildung in der Demokratie. Beiträge zum 22. Kongress der Deutschen Gesellschaft für Erziehungswissenschaft. Schriftenreihe der Deutschen Gesellschaft für Erziehungswissenschaft (DGfE), Opladen & Farmington Hills, Barbara Budrich, p. 145–168.
- Sears, Alan (1996): Something Different for Everyone: Conceptions of Citizenship and Citizenship Education, *Canadian and International Education* 25, 2, p. 1–16.
- Sennett, Richard (2012): Zusammenarbeit – Was unsere Gesellschaft zusammenhält, Hanser, Berlin.
- Sparn, Walter (1992): Johann Amos Comenius und das moderne Europa, in: Lášek, Jan; Kotowski, Norbert (Hrsg.): Comenius und die Genese des modernen Europa, Internationales Comenius-Kolloquium 1991 in Prag, Flacius Verlag, Fürth.
- Spencer, Bruce (2007): The present and future challenges of labour education in the global economy, in: International Labour Office (ILO) (ed.) (2007): Strengthening the trade unions: The key role of labour education, *Labour Education* 2007/1–2, No. 146–147, p. 11–17.
- Todorov, Tzvetan (1998): Abenteuer des Zusammenlebens. Versuch einer allgemeinen Anthropologie, Frankfurt/Main.
- Todorov, Tzvetan (2003): Die verhinderte Weltmacht. Reflexionen eines Europäers, Goldmann, München.
- Todorov, Tzvetan (2010): Die Angst vor den Barbaren. Kulturelle Vielfalt versus Kampf der Kulturen, Hamburger Edition, Hamburg.
- Torres, Carlos Alberto (1998): Democracy, Education and Multiculturalism: Dilemmas of Citizenship in a Global World, Rowman & Littlefield Publ., Lanham.
- Tully, James (2009): Politische Philosophie als kritische Praxis, Campus, Frankfurt/Main.
- Turner, Bryan; Ridden, Jennifer (2001): Balancing Universalism and Diversity on Cultural Citizenship, *Civil Society and Adult Education*, in: Bron, Agnieszka; Schemmann, Michael (Hrsg.): *Civil Society, Citizenship and Learning*, Bochum Studies in International Adult Education Vol. 2., Lit, Münster, S. 29–59.
- Veldhuis, Ruud; Ostermann, Anja (1997): Final Report on Germany, Austria, Liechtenstein. The Contribution of Community Action Programmes in the Fields of Education, Training and Youth to the Development of Citizenship with a European Dimension, Amsterdam.
- Westheimer, Joel; Kahne, Joseph (2004): What Kind of Citizen? The Politics of Education for Democracy, *American Educational Research Journal* 41, 2, S. 237–269.
- Widmaier, Benedikt; Nonnenmacher, Frank (Hrsg.) (2011): Active Citizenship Education. Internationale Anstöße für die Politische Bildung, Wochenschau Verlag, Schwalbach/Ts.
- Wimmer, Franz Martin (2004): Interkulturelle Philosophie, Facultas, Wien.
- Wittgenstein, Ludwig (2003): Philosophische Untersuchungen, Suhrkamp, Frankfurt/Main.
- Zeuner, Christine (2006): Knowledge helps: Political Participation through Societal Competences, Citizenship education, Conference Report Oxford. http://www.citized.info/pdf/ejournal/conf_2006/014.pdf (16.12.2012).

Internet

http://ec.europa.eu/education/focus/focus479_de.htm (10.12.2012)

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/framework_de.htm (10.12.2012)

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=de&catId=950>
(10.12.2012)

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=de&pcode=teilmo21&plugin=1> (10.12.2012)

http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_de.htm (10.12.2012)

http://www.jugendpolitikineuropa.de/downloads/4-20-2029/Demokratiebildung_Empfehlung%2012-2002.pdf (10.12.2012)

<http://www.newton-project.eu>

<http://www.quali2move.eu>

http://www.unternehmergeist-macht-schule.de/sid_106FCDF5602DE32A5E0ACF75418E94C8/DE/Startseite/home_node.html
(10.12.2012)

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282010%297&Language=lanEnglish&Ver=original&Site> (10.12.2012)

http://www.veblen-institute.org/IMG/pdf/a_plea_for_a_european_monetary_federalism.pdf

IG Metall Vorstand

Funktionsbereich Gewerkschaftliche Bildungsarbeit

Wilhelm-Leuschner-Straße 79

60329 Frankfurt am Main

Tel.: ++49 69 6693 2510

Fax: ++49 69 6693 2467

E-Mail: tom.kehrbaum@igmetall.de

www.igmetall.de

www.bildung-international.de